

ΕΤΟΣ 50^{ΟΝ} - ΑΡΙΘ. 53.
ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 1909.
ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑ, ΣΑΒΒΑΤΡΙΑ 10.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΑΛΕΞ. Γ. ΚΑΣΔΑΓΛΗ

ΕΚ ΤΩΝ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΩΝ ΠΑΡΕΡΓΩΝ
ΘΕΟΚΡΙΤΟΥ ΕΙΔΥΛΛΙΟΝ ΙΕ'.

ΑΡ. ΚΟΥΡΤΙΔΗ

Ο ΜΥΘΙΣΤΟΡΙΟΓΡΑΦΟΣ ΗΛΙΟΔΩΡΟΣ
ΤΕΛΟΣ.

ΑΓΓ. ΣΗΜΗΡΙΩΤΗ

ΑΠΟ ΤΑ CHATIMENTS - ΟΙ ΠΤΩΧΟΙ
ΤΟΥ Β. ΟΥΓΓΩ.

ΙΩ. Α. ΓΚΙΚΑ

Ο ΜΑΕΣΤΡΟΣ ΤΕΛΟΣ

Κ. Ν. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗ

ΜΑΧΤΑΡΕΣ ΠΟΙΗΜΑ.

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΛΑΜΠΕΛΕΤ

Η ΠΥΘΙΑ - ΑΪΤΙΚΗ ΠΑΝΣΕΛΗΝΟΣ
ΠΟΙΗΜΑΤΑ.

ΧΡ. ΠΑΠΑΖΑΦΕΙΡΟΠΟΥΛΟΥ

ΤΟ ΘΕΑΤΡΟΝ ΤΟΥ ΪΨΕΝ.

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΗ ΚΙΝΗΣΙΣ

ΑΙ ΔΙΑΛΕΞΕΙΣ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΖΩΗΣ.

ΝΕΑ ΖΩΗ

ΕΤΗΣΙΑ ΣΥΝΔΡΟΜΗ:

ΑΙΓΥΠΤΟΣ. . . ΓΡ. Δ. 40.

ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΝ . . ΦΡ. Χ. 12.

ΤΟ ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ ΓΡ. Δ. 4.

Ν Ε Α Ζ Ω Η

ΜΗΝΙΑΙΟΝ ΟΡΓΑΝΟΝ * * * * *

* * * * * ΤΟΥ ΟΜΩΝΥΜΟΥ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ

ΕΤΟΣ Ε' - ΑΡΙΘ. 53.

ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 1909.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑ * *

ΕΚ ΤΩΝ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΩΝ ΠΑΡΕΡΓΩΝ

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ Σ. ΚΑΣΔΑΓΛΗ

ΘΕΟΚΡΙΤΟΥ ΕΙΔΥΛΛΙΟΝ ΙΕ'.

Συρακούσαι ἢ Ἀδωνιάζουσαι. Οὕτως ἐπιγράφεται τὸ ιε'. τῶν τοῦ Θεοκρίτου εἰδυλλίων ἐκ δύο γυναικῶν Συρακουσίων, αἵτινες περιπδημοῦσαι εἰς Ἀλεξάνδρειαν τῆς Αἰγύπτου ἐπὶ Πτολεμαίου Β'. τοῦ Φιλαδέλφου, παρίστανται ὡς ἐξερχόμεναι πρὸς θεάν τῆς ἐορτῆς τῶν «Ἀδωνίων», ἣν ἐορταζομένην ἐν ἄλλαις πόλεσι τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, συνέστησεν, ὡς ἱστορεῖται, ἡ Ἀρσινόη καὶ ἐν Αἰγύπτῳ πρὸς τιμὴν τοῦ Ἀδωνίδος. «Ἦσαν δὲ τὰ «Ἀδώνια» μεγαλοπρεπῆς ἐορτῆς ἀγομένη εἰς μνήμην τοῦ θανάτου τοῦ Ἀδωνίδος καὶ ἐπὶ δύο ἡμέρας διακοῦσα, ὧν ἡ μὲν πρώτη, κατὰ τὸν ἡμέτερον Ἀλέξανδρον Ραγκαβῆν, (Ἴδε Ἀρχαιολογικὸν Θησαυρὸν ἐκδ. 1888 σελ. 20) ἐκαλεῖτο «ἐμφανισμός», μνημονεύουσα τὴν εἰς Ἄδου κατάβασιν τοῦ Ἀδωνίδος, καὶ πένθιμος καὶ μετὰ δακρύων πανηγυριζομένη ὑπὸ τῶν γυναικῶν, αἵτινες μᾶλλον ἢ οἱ ἄνδρες ἐώρταζον τὰ Ἀδώνια, ἡ δὲ δευτέρα ἐλέγετο «εἴρεσις», καὶ ἦν ἡ τοῦ νεανίου ἀνάστασις, χαρμόσυνος αὐτῆ καὶ συνοδευομένη μετ' ὀρχήσεων καὶ εὐωχιῶν. Ἐψάλλοντο δὲ τότε καὶ ὕμνοι «Ἀδωνιοὶ» λεγόμενοι, καὶ ἐξετίθεντο γάστραι φέρουσαι ἄνθη ἐκ τῶν ταχέως φυομένων καὶ μαραιομένων, καὶ «Ἀδωνίδος κῆποι» ἐλέγοντο αἱ τοιαῦται ἐκθέσεις. Ἐν Ἀλεξανδρείᾳ δὲ τὰνάπαλιν ἦν ἡ πρώτη ἡμέρα

ἡ πανηγυρικὴ καὶ ἡ δευτέρα ἡ πένθιμος. Τοῦ Θεοκρίτου τὸ ιε'. εἰδυλλίον (αἱ Ἀδωνιάζουσαι) ἀφορᾷ τὴν ἡμέραν τῆς φαιδρᾶς τελετῆς, τοῦ δὲ Βίωνος τὸ α'. εἰδυλλίον (Ἐπιτάφιος Ἀδωνιος) τὴν πένθιμον».

Καὶ τὰ μὲν περὶ Ἀδωνίων πολλαχῶς ὑπὸ τῶν ἀρχαίων μυθολογοῦνται, ὡς ἐμφαίνεται ἐκ τῶν τοῦ Ἀπολλοδώρου (Γ'. ιδ'. 4) «Ἀδωνις δὲ ἔτι παῖς ὢν, Ἀρτέμιδος χόλω πληγείς ἐν θήρῃς ὑπὸ σὸς ἀπέθανεν. Ἡσίοδος δὲ αὐτὸν Φοῖνικος καὶ Ἀλφεισιβοίας λέγει. Πανύσις δὲ φησι Θεϊάντος βασιλέως Ἀσσυρίων, ὃς ἔσχε θυγατέρα Σμίρναν. Αὕτη κατὰ μῆνιν Ἀφροδίτης, (οὐ γὰρ αὐτὴν ἐτίμα,) ἴσχει τοῦ πατρὸς ἔρωτα καὶ συνεργὸν λαβοῦσα τὴν τροφόν, ἀγνοοῦντι τῷ πατρὶ νύκτας δώδεκα συνευνάσθη. Ὁ δὲ ὡς ἦσθετο σπασάμενος ξίφος, ἐδίωκεν αὐτήν· ἡ δὲ, περικαταλαμβανομένη, θεοῖς ἠῤῥατο ἀφανῆς γενέσθαι. Θεοὶ δὲ κατοικτεῖραντες αὐτὴν εἰς δένδρον μετήλλαξαν, ὃ καλοῦσι σμίρναν. Δεκαμηνιαίῳ δὲ ὕστερον χρόνῳ, τοῦ δένδρου ραγέντος, γεννηθῆναι τὸν λεγόμενον Ἀδωνιν ὃν Ἀφροδίτη διὰ κάλλος ἔτι νήπιον, κρύφα θεῶν, εἰς λάρνακα κρύψασα, Περσεφόνῃ παρίστατο. Ἐκεῖνη δέ, ὡς ἐθεάσατο, οὐκ ἀπέδιδου. Κρίσεως δὲ ἐπὶ Διὸς γενομένης, εἰς μίρας διηρέθη ὁ ἐνιαυτός· καὶ μίαν μὲν παρ' ἑαυτῷ μένειν τὸν Ἀδωνιν, μίαν δὲ παρὰ Περ-

σεφόνη προσέταξε, την δὲ ἑτέραν παρὰ Ἀφροδίτη. Ὁ δὲ Ἀδωνις ταύτη προσένευε καὶ τὴν ἰδίαν μοῖραν. Ὑστερον δὲ θηρεύων Ἀδωνις ὑπὸ σὺς πληγείς ἀπέθανε». (Ἴδε περὶ τοῦ μύθου τούτου καὶ τὴν ἑμμετρον ἡμῶν μετάφρασιν τῶν τοῦ Ὀβιδίου Μεταμορφώσεων Βιβλ. Γ'. 536-1301).

Ἐλθωμεν νῦν ἐπὶ τὸ προκείμενον.

Τὸ τοῦ Θεοκρίτου ιε'. εἰδύλλιον ἀπαρτίζεται ἐκ σκητῶν τριῶν, ὧν ἐν τῇ πρώτῃ αἱ δύο γυναῖκες, Γοργὼ καὶ Πραξινοῆ, παρίστανται διαλεγόμεναι· εὐθὺς δ' ἐκ τῶν πρώτων στίχων καταφαίνεται ὅτι πρόκειται περὶ γυναικῶν τῆς κατωτέρας τάξεως, αἵτινες μετὰ τῶν θεραπευνίδων ἐξέρχονται πρὸς θεάν τῆς ἑορτῆς ἅπας ὁ μεταξὺ τῶν δύο γυναικῶν διάλογος ὡς ἐκ τοῦ ἑναργοῦς καὶ τοῦ φυσικοῦ ἐξικονίζει τὰ τῶν χρόνων ἐκείνων ἥθη καὶ ἔθιμα δεδομένου δ' ὄντος ὅτι τοῦ ἀληθοῦς κύριον γνώρισμα τυγχάνει τὸ δι' αἰῶνων ἀναλλοίωτον, ἀγνωστὸν πῶς ἄλλως καὶ ἐν τῷ παρόντι μετὰ εἰκοσι καὶ δύο αἰῶνων πάροδον ἢ αὐτὴ σκητὴ θὰ ἐξετυλίσσετο· τὸ αὐτὸ λεκτέον καὶ περὶ τῆς δευτέρας σκητῆς, καθ' ἣν αἱ δύο γυναῖκες πορεύονται καθ' ὁδὸν μέχρι τῆς τρίτης σκητῆς, ἐνθα παρίστανται ἀκροώμεναι τοῦ ὕμνου ὃν ᾄδει ἢ ἀοιδὸς πρὸς τιμὴν τοῦ Ἀδωνίδος. Ἴνα δὲ μὴ ἢ τῶν ἠθῶν καὶ ἔθιμων περιγραφὴ ἀτελεστέρα πῶς ὑφ' ἡμῶν γένηται, ὅπως δ' ἀποδείξωμεν ὅτι οὐχὶ μόνον ὑφ' ἡμῶν τῶν Ἑλληνῶν οὕτω κρίνονται τὰ ἀρχαῖα ἡμῶν πράγματα, ἀλλὰ πῶς καὶ ὑπὸ τῶν ξένων διὰ τοῦ διανγοῦς κρουσάλλου τῆς ὑγιῶς κριτικῆς ἐρμηνεύονται, παρατέμπομεν εἰς τὴν τοῦ διασήμου Δοναλδσῶνος Ἱστορίαν τῆς Ἀρχαίας Ἑλληνικῆς φιλολογίας, ἐξελληνισθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου Ν. Βαλέττα (τομ. Α'. σελ. 453-454) «Ἡ μιμητικὴ καὶ δραματικὴ ἰκανότης τοῦ Θεοκρίτου καταφαίνεται ἑναργέστατα ἐν τοῖς εἰδύλλιοις ιδ'. ιε'. καὶ κα'... Τὸ ιε'. εἰδύλλιον ἔχει εὐλογον ἀφορμὴν ἐκ τῆς μεγαλοπρεποῦς ἑορτῆς, (ἣν συνέστησεν ἢ Ἀρσινόη πρὸς τιμὴν τοῦ Ἀδωνίδος), ἵνα ἐγκωμιάσῃ τὸν Πτολεμαῖον καὶ πᾶσαν τὴν οἰκίαν· καὶ ἀληθῶς ἢ ὑπόθεσίς ἐστιν ἐξερρημένη εὐφρέστατα. Δύο Συρακούσiai γυναῖκες ἐκ τῆς κατωτέρας τάξεως, Πραξινοῆ καὶ Γοργῶ, ἐπιδημοῦσαι εἰς Ἀλεξάν-

δρειαν μετὰ τῶν ἰδίων συζύγων, εἰσάγονται ὡς ἀπερχόμεναι πρὸς θεάν τῆς ἑορτῆς, κεκοσμημένοι διαπρεπῶς. Ἡ ὅλη εἰσαγωγή ἀποτελεῖ μικρὰν τινὰ κωμωδίαν· διότι ἢ μὲν συρροὴ τοῦ λαοῦ εἰκονίζεται διὰ τῶν ὑπερβολῶν τοῦ γυναικείου θαυμασμοῦ, αἱ δὲ ἐράσματα γυναῖκες κακολογοῦσι τοὺς ἑαυτῶν συζύγους, ἕξπατῶσι τὰ μικρὰ τέκνα, καὶ ἐπιπλήττουσι τὰς ὑπηρετίας. Τὸ ἔνδυμα τῆς Πραξινοῆς θαυμάζεται καὶ ἐπαινεῖται ὑπὸ τῆς Γοργῶς· ἐκπλήττονται βλέπουσαι τοὺς πολεμιστὰς ἴππους τοῦ βασιλέως· γυνὴ τις γραῖα δίδωσιν αὐταῖς σκοτεινὴν τινὰ ὁδηγίαν, ὅπως εἰσέλθωσιν εἰς τὸ παλάτιον, χωρίζονται ἀπὸ τῶν συνοδευουσῶν αὐταῖς ὑπηρετιῶν, καὶ τὰ ἱμάτια αὐτῶν κατασχίζονται εἰς τῶν ἐν τῷ ὄγλῳ ἀνδρῶν προστατεύει αὐτῶν, καὶ εὐχαριστοῦσιν αὐτῷ μετὰ πολλῶν ἐπαίνων· ἄλλος δὲ τις ἐπιπλήττει αὐταῖς δι' ἀκατάπανστον φλυαρίαν, καὶ πρὸς τοῦτον ὑπερηφάνως λέγουσιν, ὅτι εἶναι Συρακούσiai, ἐκ τῆς Κορίνθου καταγόμεναι, τῆς πατρίδος τοῦ Βελλεροφόντου, καὶ ὅτι ἔχουσι δικαίωμα λαλεῖν τὴν πάτριον αὐτῶν διάλεκτον, τουτέστι τὴν Λωρικήν. Τὸ εἰδύλλιον περατοῦται διὰ τινος ὕμνου, ὃν ᾄδει πρὸς τιμὴν τοῦ ἑορταζομένου θεοῦ ἢ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἀοιδὸς γυνὴ (prima donna) ἢ δὲ Γοργῶ ἐπαινέσασα τὴν γλυκύφωνον ἀοιδόν, σπεύδει ἐπανελθεῖν οἴκαδε, διότι ὁ ἀνὴρ αὐτῆς Διοκλείδας ἔμεινεν ἀνάριστος, καὶ προβλέπει ὅτι διὰ τοῦτο εὐρήσει αὐτὸν ὄργισμένον καὶ ἀπρόσιτον».

Ἀλλὰ ταῦτα οὐδόλως ἔξαρκούσιν, ἂν μὴ τις τυγχάνῃ ἐγκρατῆς τῶν εἰδήσεων ἅς διέσωσαν ἡμῖν οἱ ἀρχαῖοι περὶ τε τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ τῶν μεγαλοπρεπῶν ἐν αὐτῇ τελουμένων πομπῶν. Περὶ τούτων μαρτυρεῖ ἢ παρ' Ἀθηναίων περιγραφὴ τῆς ἑορτῆς, (Ἀθηναίου Δειπνοσοφισταί Ε'. 25-35) ἣν ὁ Πτολεμαῖος Β'. ὁ Φιλάδελφος ἐτέλεσε κατὰ τινὰ τῶν πεντετηρίδων, συγγραφὴ περιγραφεῖσα μὲν ὑπὸ Καλλιζένου τοῦ Ροδίου, διασωθεῖσα δὲ ὑπὸ τοῦ Ἀθηναίου, παραλαβόντος αὐτὴν ἐκ τοῦ «Περὶ Ἀλεξανδρείας» συγγράματος αὐτοῦ. Ἀλλ' ὅπως σχηματίσῃ τις ἰδέαν καὶ τῆς μεγαλοπρεποῦς πόλεως, ἐνθα ἐτελοῦντο αἱ μέχρις ἀπίστου ἐξικνούμεναι ἑορταὶ καὶ πανηγύρεις καὶ πομπαί, φαντασθῆτω τὴν Ἀλεξανδρείαν ὡς περιγράφει

αὐτὴν Ἀχιλλεὺς Τάτιος ὁ Ἀλεξανδρεὺς ἐν τοῖς κατὰ Λευκίπτην καὶ Κλειτοφῶντα λόγοις (Ε' 1) «Τριῶν δὲ πλεύσαντες ἡμερῶν εἰς Ἀλεξάνδρειαν ἤλθομεν. Ἀνιόντι δὲ μοι κατὰ τὰς Ἡλίου καλουμένας πύλας, συνητᾶτο εὐθὺς τῆς πόλεως ἀστράπτων τὸ κάλλος, καὶ μου τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐγέμισεν ἡδονῆς. Στάθμη μὲν κίωνων ὀρθίως ἐκατέρωθεν ἐκ τῶν Ἡλίου πυλῶν εἰς τὰς Σελήνης πύλας· οὗτοι γὰρ τῆς πόλεως οἱ πυλωροί. Ἐν μέσῳ δὲ τῶν κίωνων τῆς πόλεως τὸ πεδίον. Ὀδὸς δὲ διὰ τοῦ πεδίου πολλὴ καὶ ἔνδημος ἀποδημία. Ὀλίγους δὲ τῆς πόλεως σταδίους προελθόντων, ἤλθον εἰς τὸν ἐπώνυμον Ἀλεξάνδρου τόπον. Εἶδον δ' ἐντεῦθεν ἄλλην πόλιν καὶ σχιζόμενον ταύτη τὸ κάλλος. Ὅσος γὰρ κίωνων ὄρχατος εἰς τὴν εὐθυορίαν, τοιοῦτος ἕτερος εἰς τὰ ἐγκάρσια. Ἐγὼ δὲ μερίζων τοὺς ὀφθαλμοὺς εἰς πάσας τὰς ἀγυῖας, θεατῆς ἀκόρεστος ἤμην καὶ τὸ κάλλος ὄλως οὐκ ἐξήρχουν ἰδεῖν. Τὰ μὲν ἔβλεπον, τὰ δ' ἔμελλον, τὰ δ' ἠπειγόμεν ἰδεῖν, τὰ δ' οὐκ ἠθέλον παρελθεῖν. Ἐκράτει τὴν θεάν τὰ δρόμωνα, εἶλε τὰ προσδοκώμενα. Περιάγων οὖν ἑμαυτὸν εἰς πάσας τὰς ἀγυῖας καὶ πρὸς τὴν ὄψιν δυσσεωτιῶν, εἶπον καμῶν, Ὀφθαλμοί, νενικήμεθα. Εἶδον δὲ δύο καινὰ καὶ παρὰ ὅλα, μεγέθους πρὸς κάλλους ἄμιλλαν καὶ δήμου πρὸς πόλιν φιλο-

νεικίαν καὶ ἀμφοτέρω νικῶντα. Ἡ μὲν γὰρ ἠπειρὸν μείζων ἦν, ὁ δὲ πλείων ἔθνος. Καὶ εἰ μὲν εἰς τὴν πόλιν ἀπεῖδον, ἠπίστουν εἰ πληρώσει τις δῆμος αὐτὴν ἀνδρῶν, εἰδὲ εἰς τὸν δῆμον ἐθεασάμην, ἐθαύμαζον, εἰ χωρήσει τις αὐτὸν πόλις. Τοιαύτη τις ἦν ἰσότητος τρυτάνη».

Ἐν τοιαύτῃ λοιπὸν πόλει καὶ μέσῳ τοιοῦτου πλήθους διεξάγονται αἱ σκηναὶ τῶν Ἀδωνιαζουσῶν κατὰ τὸ τοῦ Θεοκρίτου εἰδύλλιον.

Ἴσως διαπορήσωσιν οἱ ἐντυγχάνοντες ὅτι μετὰ 50000 στίχων γραφέντων ὑφ' ἡμῶν εἰς καθαρὸν Ἑλληνικὸν λόγον ἰδιώμα, τὸ εἰδύλλιον τοῦτο προσφέρεται εἰς ἰδιώμα λόγου ἀπλοῦν. Ἰστέον ὅμως ὅτι οὐχὶ νῦν τὸ πρῶτον ποιούμεθα χρῆσιν τοῦ ἀπλοῦ ἰδιώματος· ὡς δὲ πολλάκις εἶπομεν, οὐδαμῶς ἀπορρίπτομεν τὸ ἰδιώμα τοῦτο, ὡς ἄλλοις τοῦτο τῷ θέματι πρᾶσαρμόζεται οὕτω τὰς ἐμμέτρους ἀπομιμήσεις τῶν πεντεκαίδεκα τοῦ Λουκιανῶν Διαλόγων τῶν Ἐναλίων θεῶν εἰς ἀπλοῦν λόγον ἰδιώμα ἐποιήσαμεν τοῦτο δ' αὐτὸ ἐπράξαμεν ἐν τῷ προκείμενῳ τοῦ Θεοκρίτου εἰδύλλιῳ, διότι τὸ τε θέμα καὶ τὸ εἶδος τῶν λαλούντων προσώπων οὕτως ἀπῆτον· μηδὲ ὑποληφθῆτω πῶς τῶν ἡμετέρων ἀρχῶν παράβασις, καθ' ἃς ἢ τε τραγωδία καὶ τὸ ἔπος τοῦ ἀρχαιοπρεποῦς χρῆζουσιν ἰδιώματος.

Α. Σ. Κ.

ΘΕΟΚΡΙΤΟΥ

ΣΥΡΑΚΟΥΣΙΑΙ ἢ ΑΔΩΝΙΑΖΟΥΣΑΙ

ΓΟΡΓΩ

Μέσα εἶν' ἢ Πραξινοῆ·

ΠΡΑΞΙΝΟΗ

Ἐξερχόνισες, Γοργῶ μου! μέσα εἶμαι καὶ θαυμάζω ὅτι τέλος πάντων ἤλθες φέρε κάθισμα, Εὐνόη, στήν καλή μου φιλενάδα, καὶ τὸ μαξιλάρι βάλε.

ΓΟΡΓΩ

Μὴ πειράζεσθε, ἀρκεῖ μου.

ΠΡΑΞΙΝΟΗ

Κάθισε λοιπὸν, Γοργῶ μου.

ΓΟΡΓΩ

Πῶς ἠμπόρεσα, φιλιτάτη, πῶς κατώρθωσα νὰ ἔλθω, νὰ σωθῶ ἀπὸ τὸ πλῆθος. Πραξινοῆ μου, τί κόσμος! ὦ! τί σὺρροὴ ἀρμάτων! ὅπου ἂν σταθῆς στρατιῶται, καὶ ἵππεις ὅπου ἂν [στρέψης·

εἶν' ἀπέραστοι οἱ δρόμοι· κατοικεῖς καὶ μακρὰ μου.

ΠΡΑΞΙΝΟΗ

Γιὰ νὰ ἦμαι μακρὰ σου, ὁ θεότρελλος ἐκεῖνος ἤλθ' ἐδῶ νὰ κατοικήσῃ εἰς τὴν ἀκρὰ τοῦ κόσμου, καὶ ἦθ' αὐτὴ ἐδῶ τὴν τρύπα, ὄχι οἴκημα, Γοργῶ μου, γιὰ νὰ μᾶς ἀπομακρύνῃ, νὰ μὴν εἴμεθα γειτόνοι, πάντα καυγατζῆς, ζηλιάρης, ποῦ ποτέ του δὲν θ' ἀλλάξῃ.

ΓΟΡΓΩ

Γιὰ τὸν Δειωνά σου, φίλη, μὴ ἐμπρός εἰς τὸ μικρὸ σου λέγῃς ὄλ' αὐτά, γιὰ ἰδέ το, πῶς σὲ βλέπει τρομαγμένο.

ΠΡΑΞΙΝΟΗ

Ζωπυράκι μου, χρυσό μου, μὴ σὲ μέλλει, κί' ὅσα λέγω γιὰ τὸν πάππα δὲν τὰ λέγω.

ΓΟΡΓΩ

Σταῖς θεαῖς μας, σὲ δοκίζω, δὲν τὸ βλέπεις, ἂν καὶ βρέφος, πῶς αἰσθάνεται τὰ πάντα; τί καλὸς καλὸς παππάκης!

ΠΡΑΞΙΝΟΗ

Νὰ καλύψη, ποῦ ἀκόμα ταῖς προάλλαις, (καθὼς λέμε γιὰ τὰ περασμένα ὅλα,) ποῦ τὸν ἔστειλα σαποῦνι νὰ μοῦ βρῆ καὶ κοκκινάδι, πῆγε κί' ἔφερε ἀλάτι, ἀνδρακλας ὡς ἐκεῖ πάνω.

ΓΟΡΓΩ

Ἄμὲ τί γιὰ τὸν δικό μου νὰ εἰπῶ τὸν Διοκλεῖδα, γιὰ τὸν σπάταλον ἐκείνον, ποῦ σκορπᾷ τὰ χρήματά του, ποῦ ἑπτὰ δραχμαῖς ἐπῆγε χθὲς νὰ ῥίξῃ γιὰ νὰ πάρῃ τὰ σκυλόμαλλα ἐκεῖνα, τὰ σακκιά τὰ μαδημένα, καὶ τὰ πέντε λερωμένα τῶνα πλέον ἀπὸ τᾶλλο. Ἄλλὰ ἄφησέ τα τώρα, καὶ τὴν φορεσιά σου, φίλη, καὶ τὸ πανοφόρι λάβε, κ' εἰς τοῦ Πτολεμαίου πᾶμε τὸ βασιλικὸ παλάτι ποῦ τὸν Ἄδωνιν θὰ ἰδοῦμε. Ἡ βασίλισσα ἀκούω μᾶς προστοιμάζει καὶ ποῦ τῶν θεατῶν τὰ μάτια, Πραξινόη, θὰ θαμβώσῃ.

ΠΡΑΞΙΝΟΗ

Εἰς τὰ σπήτια τῶν πλουσίων ὅλα πλούσια, Γοργώ μου, ὅσα βλέπεις, νὰ τὰ βλέπῃς καὶ νὰ χαίρῃς πῶς τὰ εἶδες, καὶ νὰ ἔχῃς νὰ τὰ λέγῃς σ' ἄλλους ὅσους δὲν τὰ εἶδαν.

ΓΟΡΓΩ

Ὡρα εἶνε, Πραξινόη, μὴ πολὺ χρονοτριβοῦμε· ἔορτή καὶ χασομέρι στοὺς ἀέργους δὲν ταιριάζουν.

ΠΡΑΞΙΝΟΗ

Φέρε γρήγορα, Εὐνόη, ἀπ' ἐκεῖ τὸ σπογγιστήρι, κί' εἰς τὴ μέση ἀπλωσέ το, μὴ κοιμάσαι σὰν τὴ γάτα· κάμε γρήγορ' ἀκαμάτρα, ποῦ νὰ κουνιθῆς φοβᾶσαι. Σήκω, λέγω σου, κουνήσου, καὶ νερὸ ἀμέσως φέρε· πρῶτα τὸ νερὸ, σοῦ λέγω· γιὰ ἰδές τὴν, δὲν ἀκούει, καὶ τὸ σπογγιστήρι φέρνει· δός μου το λοιπὸν, ἄς ἦνε· μὴ πολὺ νερὸ μοῦ χύνῃς· μετὰ βρέξες, ἀθλία, πάντ' ἀπρόσεκτη, ζημιάρω, καὶ ὁ νοῦς σου στὴ σπατάλη φθάνει πλέον, μὴ μοῦ χύνῃς, καὶ ἐνίφθηκα εἰς τρόπον ποῦ κί' εἰς τοὺς θεοὺς ἀκόμη τοῦ Ὀλύμπου νὰ ἀρέσω. Τὸ κλειδί ποῦ εἶνε τώρα τοῦ μεγάλου κιβωτίου; φέρε το ἐδῶ ἀμέσως.

ΓΟΡΓΩ

Πραξινόη, σοῦ ὁμνῶ, πῶς τὸ φόρεμά σου τοῦτο μετὰς δίπλαις ὅπου κάμνει,

ὑπερβολικά σοῦ πάγει πές μου πόσο σοῦ στοιχίζει; πλὴν χωρὶς νὰ λογαριάσῃς καὶ τοῦ ἐργαλειοῦ τὸν κόπον.

ΠΡΑΞΙΝΟΗ

Μὴ, νὰ μὲ χαρῆς, Γοργώ μου, τί στοιχίζει μοῦ θυμίζῃς, δύο μνάς σοστάς ἀργύρου καθαροῦ καὶ περιπλέον· κί' ἡ ψυχὴ μου ἀπ' τὸν κόπο εἰς τὸν ἐργαλειὸ ἐβγήκε.

ΓΟΡΓΩ

Ἔγειν' ὁμοῦ ὡς ποθοῦσες, κί' ὅπως ἤθελες σοῦ πάγει.

ΠΡΑΞΙΝΟΗ

Εἰς αὐτὸ δὲν ἀντιλέγω. Φέρε μου τὸ πανοφόρι, κί' ὅπως πρέπει βάλε μοῦ το· μὴ τὸ σκιαδι λησμονήσῃς. Μὴ, χρυσό μου, θορυβεῖσαι, καὶ μαζί μου δὲν σὲ πέρνω· τὸ στοιχειὸ νὰ μὴ σ' ἀκούσῃ, καὶ τὸ ἄλογο δαγκάνει. Ὅσοφ θέλῃς ὁμοῦ κλάψε, πλὴν νὰ κουνισθῆς δὲν θέλω. Ἄς κινήσωμε, Γοργώ μου. Ἐλα σὺ ἐδῶ, Φρυγία, πάρε τοῦτο κί' ὅσο λείπω σὺ μετὰ τὸ μικρὸ μου παιζε· φώναζε τὸ σκύλο μέσα· τῆς αὐλῆς τὴν θύρα κλείσε.

ΠΡΑΞΙΝΟΗ

Ὡ θεοὶ μου! πόσο πλῆθος! πῶς καὶ πότε θὰ διαβοῦμε; ἄμετρος ὡσὰν μυρμηγγία κί' ἀναρίθμητος ὁ κόσμος. Πόσα ἔργα, Πτολεμαίε, ἀπὸ σὲ καλὰ γενήκαν! ἀπὸ τὸν καιρὸν ἐκείνον, ὅπου μετὰ τοὺς ἀθανάτους ὁ πατέρας σου ἐτάχθη, πονηρὸς κανεὶς δὲν μένει ὀδοιπόρον νὰ φονεύσῃ μετὰ ἐξαφνικὸ καρτέρι, ὡς προτιήτερα ὁπότεν, ὅλοι ἴσοι εἰς τὸν δόλον, οἱ πολῖται ὡς παιγνίδι ἐννοοῦσαν τὴν ἀπάτη, ποῖος τὸν ἄλλον νὰ περάσῃ εἰς τῆς πονηρίας τὸν δρόμον. Πλὴν, Γοργώ μου γλυκυτάτη, τί θὰ γείνωμ' ἐδῶ κάτω; κί' ἀπ' αὐτοὺς πῶς θὰ σωθῶμε τοὺς ἱππεῖς τοῦ βασιλέως; πρόσσεχε, καλὲ μου φίλε, μὴ τυχὸν καὶ με πατήσῃς. Γιὰ ἰδές τον πῶς ὠρθώθη ὁ κοκκινωπὸς ἐκεῖνος, καὶ τί ἄγρια ποῦ στέκει; καλὲ ἄφοβη Εὐνόη, δὲν παραμερίζεις; δές τον ποῦ θὰ ρίξῃ τὸν ἱππέα. Τί καλὰ ὅπου ἀφήκα τὸ μικρὸ μου εἰς τὸ σπήτι!

ΓΟΡΓΩ

Θαῖρός, θαῖρός, Πραξινόη, τώρα μένουμε ὀπίσω, καὶ αὐτοί, καθὼς ποῦ βλέπεις, τώρα βαίνουμε μετὰ τάξι.

ΠΡΑΞΙΝΟΗ

Ἦλθα εἰς τὸν ἑαυτὸ μου τέλος πάντων ἀπ' τὸν τρόμον· ἀπὸ τὰ μικρὰ μου χρόνια, δύο πράγματα στὸν κόσμον, τᾶλλο τὰ γριωμένο καὶ τὸ φεῖδι ἐφοβούμουν. Πλὴν ἄς σπεύδωμε, Γοργώ μου. Πῶς μᾶς πλημμυρεῖ [τὸ πλῆθος!

ΓΟΡΓΩ

Ἀπὸ τὸ παλάτι μέσα μήπως ἔρχεσαι, μητέρα;

ΓΡΑΥΣ

Ἀπὸ μέσ' ἀπ' τὸ παλάτι, ναί, παιδιὰ μου, τώρα βγαίνω.

ΓΟΡΓΩ

Τότε εὐκόλο θὰ ἦνε νὰ περάσῃ τις ὡς μέσα.

ΓΡΑΥΣ

Στὴν Τρωάδα προσπαθῶντας καὶ οἱ Ἕλληνες ἐπήγαν· κόρη μου ὠραιότατη, εἶν' ἀλήθεια, ὅποιος θέλει, δοκιμάζοντας τὰ πάντα εἰς τὸν κόσμον κατορθώνει.

ΓΟΡΓΩ

Μόλις τὸν χρησμὸ μᾶς εἶπε κί' ἀνελήφθη· ἡ γρηοῦλα.

ΠΡΑΞΙΝΟΗ

Ὅλα, φίλη μου, στὸν κόσμον τὰ γνωρίζωμ' ἡ γυναῖκες, καὶ αὐτὸ τὸ πῶς ὁ Δίας ἐνυμφεύθηκε τὴν Ἥραν.

ΓΟΡΓΩ

Γιὰ ἰδές ἐκεῖ τὸ πλῆθος ὅπου σπρώχνετ' εἰς ταῖς θύραις.

ΠΡΑΞΙΝΟΗ

Θαυμαστὸ τῷ ὄντι πλῆθος! Τὸ χεράκι σου, Γοργώ μου· σὺ, Εὐνόη, ἀπ' τὸ χέρι νὰ κρατῆς τὴν Εὐτυχίδα, καὶ μαζί νὰ προχωρῆτε, μὴ χαθῆτε μέσ' τὸν κόσμον· καὶ ἡ τέσσαρες ἀντάμα νὰ ἐμβοῦμε προσπαθῆτε· ἀκολούθει μας Εὐνόη· ἄχ, θεὲ μου, τί θὰ γείνω; νὰ, ὁ θερινὸς μου πέπλος ὁ λεπτὸς κατεξεσχίσθη· δύο ἔγαινε κομμάτια. Εἰς τοῦ οὐρανοῦ τὸν Δία, ἀνθρωπέ μου, ὅ,τι θέλεις νὰ σοῦ εὐχηθῶ εἰπέ μου, πρόσσεχε, μὴ με στρυμώνεις καὶ σχισθῆ τὸ φόρεμά μου.

ΞΕΝΟΣ

Καὶ ἐγὼ τί νὰ σᾶς κάμω; προσπαθῶ νὰ μὴ βλαφθῆτε·

ΠΡΑΞΙΝΟΗ

Ἐνα ἔγαινε τὸ πλῆθος, καὶ σὰν ταῦροι ὅλοι σπρώχνουν.

ΞΕΝΟΣ

Θαῖρός, μὴν ἀνησυχῆτε, κί' ὅλοι φθάσαμε στὴν πόλη.

ΠΡΑΞΙΝΟΗ

Καὶ τοῦ χρόνου, ἀνθρωπέ μου, καὶ εἰς τᾶλλα χρόνια [ὅλα τὸ καλὸ νὰ μὴ σ' ἀφήσῃ, ποῦ μᾶς φύλαξες ὡς τώρα· μᾶς λυπήθηκε ὁ Δίας καὶ σὲ ἔφερεν ἐμπρός μας. Τὴν Εὐνόη μας τὴν σπρώχνουν· πέρνα, πέρνα, φοβη [τσιάρα· Νά! τελείωσαν τὰ πάντα, νά, ἐμβήκαμ' ἐπὶ τέλους, ὅπως ὅταν κλείσ' ἡ θύρα ὁ γαμβρὸς στὴ νύφη λέγει.

ΓΟΡΓΩ

Πρῶτ' ἀπ' ὅλα, Πραξινόη, τὰ κεντήματα θεώρει· τί λεπτὰ καὶ τί ὠραῖα, γιὰ θεᾶς ὡσὰν νὰ ἦσαν.

ΠΡΑΞΙΝΟΗ

Ἄθηνά μας πολιοῦχε! ποῖος τὰ ὕφανε τεχνίτης; ποῖος ταῖς ζωνταναῖς ἐκεῖνας ἐξωγράφησεν εἰκόνες;

ὡς νὰ στέκωνται στᾶλήθεια, ὡς νὰ περπατοῦν νομίζεις· ἀναπνεύουν ὡς νὰ ζοῦνε, οὔτε φαίνοντ' ὑφασμένους· θαυμαστὸ τῷ ὄντι πρᾶγμα εἶν' ἡ τέχνη τοῦ ἀνθρώπου. Γιὰ ἰδές με πόση χάρι εἰς τὸ στρώμ' ἀκουμβισμένος τὰργυρὸ ἐκεῖνος κλίνει, κί' ἀπὸ τοὺς κροτάφους μόλις τῆς νεότητος τὸ χνοῦδι τώρα φαίνεται ν' ἀνθίζῃ, ὁ πολυαγαπημένος Ἄδωνίς μας ποῦ κί' ἀκόμη στὸν Ἀχέροντα ἔκει κάτω ὡς ἐπάνω ἀγαπάται.

ΕΤΕΡΟΣ ΞΕΝΟΣ

Μὰ, γυναῖκες μου, σωπάτε, παύσετε τὸ λάλημά σας· μία ὠρα καὶ οἱ δύο σας σὰν τρυγόνες κελαδεῖτε, τελειώσετ' ἐπὶ τέλους, μᾶς κουφάνετε ταυτιά μας.

ΓΟΡΓΩ

Ἄλλο πάλι! ἀνθρωπέ μου, ἀπὸ ποῦ μᾶς ἦλθες, λέγε· κί' ἂν πολλὰ ἐμεῖς λαλοῦμε, τί σὲ μέλλει καὶ φωνάζεις; μήπως μᾶς ἐξουσιάζεις καὶ τολμᾷς νὰ μᾶς προστάξῃς; διὰ ταῖς Συρακουσαῖς φύλαττε ταῖς προσταγαῖς σου· ἂν ὀρίζῃς μάθε ὅτι ἀπ' τὴν Κόρινθο βαστούμε, ὅπως κί' ὁ Βελλεροφόντης, καὶ ἡ γλώσσα ποῦ μιλοῦμε εἶνε τῆς Πελοποννήσου, καὶ νομίζω ἡ Δωριδὲς ἠμποροῦν νὰ ὁμιλοῦνε εἰς τὴν ἰδικὴ τους γλώσσα.

ΠΡΑΞΙΝΟΗ

Ἐγὼ ἄλλον δὲν γνωρίζω οὔτε δέχομαι αὐθέντη· οὔτα ἄλλον σ' ἰκετεύω, Περσεφόνη, νὰ μοῦ δώσῃς· ἕνα μόνον πλὴν τὸν θέλω, τοῦτον μὴ μοῦ τὸν στερήσῃς.

ΓΟΡΓΩ

Σιώπα τώρα, Πραξινόη, καὶ ἡ κόρη τῆς Ἀργείας, τραγουδίστρα ἀπ' ταῖς πρώταις καὶ στὰ μέλη ξαοῦνε, [σμένη, γιὰ τὸν Ἄδωνι θὰ ψάλλῃ, καὶ σὲ βεβαιώνω, φίλη, ὅτι κατὰ τι θὰ ψάλλῃ ἐξαιρετικῶς ὠραῖο. Γιὰ ἰδές τὴν πρὶν ἀρχίσῃ μετὰ τὸν τρόπο καμαρόνε.

ΓΥΝΗ ΔΟΙΔΟΣ

Δέσποινά μου Ἀφροδίτη, ποῦ εἰς τὴν Γολγὼ τιμάσαι, καὶ εἰς τὸ Ἰδάλιον σου κί' εἰς ταῖς Ἐρυνκίαις ἄγκραις, στὸ χρυσᾶφι παιγνιδίζεις, πόσον εὐμορφον ἡ Ὄραις, ἡ ἀβρόποδες παρθέναις στὸν δωδέκατόν τους μῆνα ἀπ' τὸν ποταμὸ τῆς Λήθης, τοῦ Ἀχέροντος τὸ ρεῦμα, τὸν ὠραῖον Ἄδωνιν σου σοῦ ἐκόμισαν καὶ πάλιν. Σεῖς ἀργότεραις ἀπ' ὅλαις ταῖς ἀθάναταις θεαῖς μας, ἡ ἀγαπηταῖς μας Ὄραις ποθεινότερες μᾶς εἰσθε, κί' ὅταν ἔρχεσθε στὸν κόσμον κατὰ φέρνετε εἰς ὅλους. Ἀφροδίτη Διωναία, μεταξὺ τῶν ἀθανάτων σὺ ἀνύψωσες, ὡς λέγουν, τὴν θνητὴν μας Βερενίκην, κί' ἔσταξες τὴν ἀμβροσίαν εἰς τῆς γυναικὸς τὰ στήθη· καὶ εἰς σὲ χαρίζομένη τὴν πολυωνομασμένη, τὴν πολυλατρευομένη, ὦ θεά, ἡ Ἀρσινόη, γέννημα τῆς Βερενίκης, εὐμορφῆ ὡς τὴν Ἐλένην, δέχεται τὸν Ἄδωνιν σου μετὰ τῶν ἀγαθῶν τὸ πλῆθος. Ὅσους φέρουνε τὰ δένδρα στὰ κλωνιά καρποῦς ὠρί- [μους, ὅσα χόρτα στὰ καλάθια τὰργυρᾶ μας πραινίζουν,

ὄλα εἶν' τοῦ Ἄδωνι μας, καὶ τὰ μύρα τῆς Συρίας, καὶ τὰ πάγχρυσά τῶν μύρων ἀλαβάστρινα δοχεῖα, κί' ὅσα πλάθουν ἢ γυναῖκες, ἢ ζυμαρικά με' ἄνθη, ἢ γλυκύσματ' ἀπὸ μέλι ἢ ἀπ' τῆς ἐλῆας τὰ δῶρα, κί' ὅσα σχίζουσι τὸν ἀέρα, κί' ὅσα εἰς τὴν γῆν πατοῦνε, ὄλα δι' αὐτὸν καὶ μόνον εἶν' ἐδῶ με' ἀφθονία.

Κί' ἀπ' τὰ πλέγματα τῶν φύλλων πρᾶσινίζουσι αἰ σια- [δες,

κί' ἀπὸ ἄνηθο στρωμέναις μαλακὰ μοσχοβολοῦνε· κί' ἀπὸ πάνω Ἐρωτάκια νεαρῶτατα πετοῦνε, σὰν τὰ ἡδῶνια ποῦ στὰ δένδρα ἀπὸ ἓνα κλῶνο ὅ ἄλλο τὰ φτερά τοὺς δοκιμάζουσι κί' ὄλο ἓνα φτερογίζουσι. ὦ! τί ἔβενος, τί πλοῦτος, τί χρυσός! ἰδέε' ἐκεῖνο τῶν κατὰσπρον ἀετῶν τὸ ἐλεφάντινο ζευγάρι, ποῦ τὸν νέον Γανυμήδη φέρουσι κερᾶσθι στὸν Δία· καὶ σκεπάσματα ἐπάνω στὴ στρωμνὴ ἀπὸ πορφύρα, ἀπ' τὸν μαλακὸ τὸν ὕπνο μαλακώτερα ἀκόμη, ὡς στὴ Μίλητο σοῦ λέγουσι καὶ στὴ Σάμο οἱ ποιμένες· ὦ, τί θαυμαστή ἡ κλίνη τῆς θεᾶς μας Ἀφροδίτης, ὦ, τί θαυμαστή κί' ἡ ἄλλη ποῦ τοῦ Ἄδωνι μας ἔχει τὰ παλὰ καὶ εἰς τὴν ὄψι τριανταφυλλένιο σῶμα, ποῦ δεκαοκτὼ νὰ εἶδε ἢ δεκαεπτά ἀνοίξεις, κί' ἂν ἢ τρίχες μόνις τώρα τοῦ σκεπάζουσι τὰ χεῖλη, μαλακὰ καὶ ὄλα μέλι τὰ φίληματα του εἶνε· ἄς χαρῆ ἢ Ἀφροδίτη τὸν πολυαγάτητό της· καὶ ἔμεις ὅταν χαράξῃ ἢ ἀγῆ με' τὴν δροσοῦλα, θὰ τὸν φέρωμε στὴν ὄχθη ποῦ τὰ κύματα ἀφρίζουσι,

καὶ με' ξέπλεγους πλοκάμους καὶ με' στήθη γυμνωμένα τὸ γλυκὸ τὸ λιγυρὸ μας θε' νὰρχίσωμε τραγοῦδι. Μόνος ἀπ' τοὺς ἡμιθέους, Ἄδωνι ἀγαπητέ μας, καὶ στὴ γῆ καὶ εἰς τὸν Ἄδη, καθὼς λέγουσι, καταβαίνεις· οὔτ' ὁ Ἀγαμέμνων ἔχει τὸ προνόμιόν σου τοῦτο, οὔτ' ὁ Αἴας ὁ μέγας, ὁ ἀνδρειωμένος ἦρωας, οὔτ' ὁ Ἐκτωρ τῆς Ἐκάβης ἀπ' τὰ εἴκοσι παιδιά της, καὶ εἰς τὴν ἀνδρεία πρώτος καὶ ὁ πλέον τιμημένος, οὔτ' ὁ Πάτροκλος, ὁ φίλος τοῦ μεγάλου Ἀχιλλέως, οὔτ' ὁ Πύρρος, ὅστις μόνος ἀπ' τὴν Τροίαν ἐπανήλθεν, οὔτ' οἱ ἀρχαιότεροί τους, Δευκαλίωνες, Λαπίθαι, Πελασγοὶ καὶ Πελοπίδαι, ποῦ βασίλευσαν στὸ Ἄργος. Εὐτυχῆς νὰ ἦσαι τώρα, Ἄδωνι ἀγαπητέ μας· καὶ τοῦ χρόνου νὰ μᾶς ἔλθῃς, ὅλος ἡδονῆ καὶ τέρψης, ὡς μᾶς ἦλθες καὶ παρήλθες, φίλος πάντοτε εἰς ὄλους, κί' ὅταν πάλιν ἐπανέλθῃς, φίλος πάντα νὰ μᾶς ἦσαι.

ΓΟΥΡΓΩ

Τί ὄραϊα ποῦ τὰ εἶπε, Πραξινοῆ, καὶ τί γλύκα ποῦ ἐπρόσθεσε στὸ θέμα ἢ μαγευτικὴ φωνὴ της. Ἦλθε ὁμως καὶ ἡ ὄρα νὰ ὑπάγωμε στὸ σπῆτι· ἔφυγα δίχως νὰ ψῆσω τὸ φαγὶ τοῦ Διοκλεῖδα, κί' ἀπὸ τὸ θυμὸ θὰ βράξῃ, κί' ὅταν τότε σφίγγῃ πείνα, πρόσθετε μὴ κατὰ λάθος καὶ τὸν πλησιάσης μόνις. Χαῖρε, χαῖρε, καὶ τοῦ χρόνου, Ἄδωνι ἀγαπητέ μας, πῆγαινε νὰ τέρψῃς κί' ἄλλους ποῦ στὸ φθάσιμό σου [χαίρουσι.

Ο ΜΥΘΙΣΤΟΡΙΟΓΡΑΦΟΣ ΗΛΙΟΔΩΡΟΣ*

Ποῖα εἶναι ἡ λογοτεχνικὴ ἀξία τῶν Αἰθιοπικῶν καὶ εἰς ποῖαν βαθμίδα πέπει νὰ καταταχθῇ ὁ συγγραφεὺς τῶν ἐν τῇ ἑλληνικῇ ἢ παγκοσμίῳ γραμματολογίᾳ;

Ὑπὸ τοὺς ὑπερόχους, τοὺς κρυφίους, τοὺς δημοιογούς, τοὺς ἀντιπροσώπους ἐθνῶν, ἐποχῶν ἀλλ' ἅμα καὶ τῆς ἀνθρωπότητος, τοὺς ἔχοντας ἴδιαν φωνὴν οὐδέποτε ἀκουσθεῖσαν μέχρι τῆς ἐλεύσεώς των, τοὺς γιγαντιαίους, τῶν ὁποίων οἱ ὄμοιο ὑποῖνται ὑπεράνω τῶν κεφαλῶν τῶν ἄλλων, ὑπὸ τὸν Ὀμηρον, τὸν Αἰσχύλον, τὸν Ἰώβ, τὸν Δάντε, τὸν Σαίξπηρ, τὸν Γκαίτε, ἔρχεται ἡ ὁμῶς τῶν μεγάλων ἀκόμη καὶ θανύμασιν ἐμπνεόντων, ἡρώων καὶ τούτων τῆς διανοίας καὶ τοῦ συγκαισθήματος, ἂν ὄχι Ἀχιλλέων ἀλλὰ Αἰάντων καὶ Ἐκτόρων, καὶ ὑπ' αὐτοὺς ἄλλοι καὶ πάλιν ἄλλοι.

Τὴν κλίμακα ταύτην τῆς πνευματικῆς διαβαθμίσεως λησμονοῦμεν συνήθως ὅταν κρίνωμεν συγγραφεῖς εἴτε ξένους εἴτε ἡμετέρους, πρὸ πάντων συγχομένων. Τὸ μέγεθος παντὸς πράγματος ἐπολογίζεται πρὸς τὸ μέτρον δι' οὗ μετρεῖται. Τὰ

* Βλέπε Σελ. 94.

Πρῶτοι αὐτοὶ, ἐπροχώρησαν τόσον μακρὰν, ἀτρόμητοι ἐξερευνηταὶ τῆς ἰδέας, εἰς τὰς ἀπατήτους χώρας τοῦ προβλήματος τῆς δημιουργίας· πρῶτοι αὐτοὶ εἶδον, ὡς ἐν ὀπτασίᾳ, τὸ τέλειον, τὸ θεῖον καὶ ἀνηπέρβλητον κάλλος, τὸ ἀπέσπασαν ἀπὸ τοῦ ἀορίστου κόσμου τῶν ὀνείρων καὶ με' δακτύλους μάγους ἔδωκαν εἰς αὐτὸ αἰσθητὴν μορφὴν ἐπὶ τοῦ κόσμου. Ἀλλὰ μετὰ τὸ νεανικὸν σφρίγγος, μετὰ τὴν ὑπερέντασιν τῆς δημιουργίας, ἐπῆλθεν ἡ κόπωση. Τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα διέρχεται ὀλοκλήρους αἰῶνας κενυρωμένον ἐκ τῆς ἐξαντλήσεως. Ὁ Θεόκριτος, ὁ Λουκιανός, ὁ Πλωτῖνος, εἶναι αἱ ἔσχαται καταγαύζουσαι ἀναλαμπαὶ τοῦ σβυνομένου ἑλληνικοῦ πνεύματος. Πανταχοῦ μιμηταὶ τῶν ἀνεπίκτων προτύπων τοῦ παρελθόντος καὶ μιμηταὶ τῶν μιμητῶν ἀκόμη. Ἐστέρησεν ἡ πηγὴ καὶ τὸ ὕδωρ, μὴ ἀναπηδῶν ἐκ τῆς ὀρυμνίας τῆς ἀναβρῦσεως καὶ μὴ ῥέον γοργῶς σχηματίζει, ἀκίνητον, τέλματα κατὰ τὰς ἐκβολάς.

Εἰς τοιοῦτους χρόνους συνέγραψε τὰ Αἰθιοπικά τὸν Ὁ Ηλιοδωρος.

Τὸ «ἑλληνικὸν θαῦμα» ἤσκησεν ἀληθῆ γοητεία ἐπὶ τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος· δύναμις ἀκατανίκητος εἴκυσεν, ἐδέσμευσε διὰ μέσον τῶν αἰῶνων τὴν μαγευθεῖσαν ἀνθρωπότητα. Ὁ Ὀράτιος ὑπομέλει ἑλληνικὰς μελωδίας· ὁ νέος κόσμος ἀφηνίχεται ἐκ τοῦ μεσαιωνικοῦ ληθάργου παρὰ τὰ κισσοσκεπῆ συντρίμματα τῶν ἑλληνικῶν κιοροκράνων, καὶ ὁ Μιχαὴλ Ἀγγελος σχεδὸν τυφλὸς ἐκ τοῦ γήρατος ὑψίστην εὐδαιμονίαν θεωρεῖ νὰ ὀδηγῆται ὑπὸ παιδίων εἰς ἑλληνικὸν ἄγαλμα καὶ νὰ τὸ ψηλαφᾷ μετὰ ὀίγους καλλιτεχνικῆς ἀπολαύσεως. Ὁ Ρακίνας δανεῖζεται παρὰ τοῦ Εὐριπίδου τὴν ἐρωτικὴν φλόγα τῆς Φαίδρας. Ὁ δὲ Γκαίτε καὶ Σίλλερ, μετὰ τρικυμιώδη περιπλοκῶν τῶν ἰδεῶν, ἐξ ἀντιθέτων σημείων ἀποπλεύσαντες προσωρομίζονται ἀμφότεροι εἰς τὸ ἑλληνικὸν ἰδεῶδες. Ὁ Ἀνδρέας Σενιέ, ὁ ἐκ μητρὸς Ἕλληνας, λάτρης τοῦ ἀρχαίου κάλλους καὶ τῆς τελειότητος τῆς μορφῆς, κρούει διὰ δακτύλων Γάλλον ἑλληνικὴν λύραν.

Εἰς τὸν Λεμαίττ εμποιεῖ ἐντύπωσιν ἢ ἀφύπνισιν τῆς ἑλληνικῆς ψυχῆς παρὰ τοῖς ποιηταῖς καὶ λογογράφους τῆς Γαλλίας· «καὶ αὐτὸς ὁ Βερανζέ, λέγει, ὠνειρεύθη τὸ ἑλληνικὸν τὸ ὄνειρον»:

Oui, je suis Grec; Pythagore a raison

καὶ ὁ Mussel:

Grèce, ô mère des arts,

Je suis un citoyen de tes siècles antiques

Mon âme avec l'abeille erre sous tes portiques.

Ὁ Ὀδύγη πολλὰκις, εἰς τοὺς «Θούλους τῶν Αἰώνων» προσαρμύζει τὰ σιδήρεα, τὰ προφητικά του χεῖλη εἰς τὸν Σικελικὸν αὐλόν. Ὁ

Γιωτιέ, ὁ Σαιν-Βικτόρ, ὁ Σερμπονιέ καὶ τόσο ἄλλοι μένουσι ἀπαρηγόρητοι διὰ τὸν θάνατον τῶν ὀραίων θεῶν τῆς Ἑλλάδος. Ὁ Αἴνε ἀνακαλύπτει τὴν νῆσον ὅπου κατέφυγον. Ἡ λατρεία των βαίνει μεγαλυνομένη. Ποιηταὶ ὅποιοι ὁ Δεκόντ δὲ Αἰλ, ὁ Σουλν-Προδόμ, ὁ Ἀνατόλ Φράνς, ὁ Σιλβέστο, τοὺς ἀγαποῦσι μετὰ πάθους. Ἡ λατρεία αὕτη ἀπεκορυφώθη εἰς τὴν αἰσθητικὴν τάσιν τὴν ἐπικληθεῖσαν ἐν Γαλλίᾳ νέο-hellénisme.

* *

Πῶς ἦτο δυνατόν ἡ γοητεία τοῦ «ἑλληνικοῦ θαύματος» νὰ μὴ καταμαγεύσῃ καὶ τοὺς ἐγγύτερον αὐτῆς εὐρισκομένους, ἐφ' ὧν μετὰ μείζονος ἐντάσεως ἐπενεῖργει ἡ σαγηνεύουσα δύναμις; ἔτι δὲ ἡ μίμησις εἶναι ἡ φυσικὴ διέξοδος ἐνεργείας ὅπου ἐλλείπει ἡ αὐτοβουλία, ὡς παρὰ τοῖς παιδίοις. Ὅθεν ὑπὲρ πάντας μιμηταὶ θὰ καθίσταντο οἱ ἐξηγητῆται ἐπίγονοι.

Ἐτερόφωτος λοιπὸν εἶναι καὶ ὁ Ηλιοδωρος· δανεία εἶναι τοῦ συγγραφεῖς τῶν Αἰθιοπικῶν ἢ λάμπρις· ἀλλὰ ποῖα ἢ ἔντασις αὐτῆς; θὰ ἡδύνατο νὰ εἴπῃ, ὅπως βραδύτερον ὁ Γάλλος ποιητῆς:

Mon imitation n'est pas un esclavage;

Ὁ Ηλιοδωρος εὗρεν ὀμητικὰς ἐνθέτους. Ὁ Φώτιος φρονεῖ ὅτι «τὸ δραματικὸν σύνταγμα, ὡς προσωνυμεί τὰ Αἰθιοπικά, ἀφελεία καὶ γλυκύτητι πλεονάζει.» Ὁ Ψελλὸς κρούει «τὸ κάλλος τοῦ λόγου διαπρόπον ἐπὶ μεγαλοπρεπείᾳ», ὅτι τὸ ἔργον «κεκαλλώπισται ἐπεισοδίοις χάριν ἀφροδίσιον πνεύσεσι» καὶ ὅτι ὁ συγγραφεὺς «γνομολογεῖ εἴπερ τις καὶ ἄλλος».

Ὁ δὲ καὶ βαδὺς Κοραῖς, ἐμπλεως ἐνθουσιασμοῦ διὰ τὸν χαριέστατον Ηλιοδωρον, τάσσει τὰ Αἰθιοπικά ὑπὲρ πάσας τὰς ἀρχαίας μυθιστορίας. Ἰσως ἐπέδρασεν ἐπ' αὐτοῦ καὶ ἡ γνώμη τοῦ Βοαλώ συγκρίνοντος τὰ Αἰθιοπικά πρὸς τὸν Τηλέμαχον καὶ τὸν Ηλιοδωρον πρὸς τὸν Φενελῶνα. Δὲν ἀρνεῖται ὁ Κοραῖς ὅτι τὸ πλεῖστον μέρος τῶν Αἰθιοπικῶν εἶναι μίμησις «ἀλλὰ μίμησις τόσον ἔντεχνος, ὥστε τὰ κλέμματα φαίνονται γεννήματα τῆς κεφαλῆς τοῦ Ηλιοδωρου» ὅτι εἶναι «ἀληθῆς κέντρον ἡγουν ἐνδύμα συρραμμένον ἀπὸ διάφορα κομμάτια, συρραμμένον ὅμως τόσον ἐπιδέξια, ὥστε εἰς ὀλίγα μέρη βλέπει τις τὰ ὀμματα καὶ τοὺς κλωστήρας, ἀλλὰ φαίνεται μονοσώματος ὑφαντὸν ἄνωθεν ἕως κάτω λαμπρὸν ἐνδύμα». Τὴν πλοκὴν τοῦ ἔργου θεωρεῖ τόσον τελείαν, ὥστε μετακινεῖ τὸ ὄλον, ὅστις ἤθελε μετακινήσει ἐν μόνον μέρος ἀπὸ τὸν τόπον του». Μετ' ἀληθοῦς δ' εὐχαριστήσεως καὶ ὑπερηφανείας ἀναφωνεῖ: «Δὲν εἶναι βανὲν ἔθνος ἐννομούμενον τὴν σήμερον τῆς Εὐρώπης,

τὸ ὁποῖον δὲν ἔχει μίαν καὶ πολλάκις δύο καὶ τρεῖς μεταφράσεις τοῦ Ἡλιόδωρου, τινὲς δὲ τὸν μετεγλώττισαν καὶ διὰ στίχων».

Οὐδὲν ἦτον ὁμολογεῖ ὁ Κοραῖς ὅτι δὲν λείπουν καὶ τὰ ἀπίθανα ἐκ τῶν Αἰθιοπικῶν. Ἐπιφυλάξεις εἶχε καὶ ὁ Ψελλὸς ὅτι ἡ Χαρίκλεια δὲν ὁμιλεῖ ὡς ἀρμόζει εἰς τὸ φύλον αὐτῆς καὶ τὸ ἦθος «ἀλλ' ἐπῆραι αὐτῆς ἡ γλῶττα πρὸς τὸ σοφιστικώτερον»· κακεντρέχως δὲ ἀναφέρει ὁ Φιλόσοφος Φίλιππος ἀναγνώστια τῶν Αἰθιοπικῶν «ὧν οἱ πλείους κερτομοῦσι καὶ καταμωκῶνται τὴν ἱστορίαν ἐπιτωθάζοντες».

* *

Νεαρὸς ποιητὴς ἀνεγίνωσκε στίχους εἰς τὸν περιώνυμον Φοντενέλλον, οὗτος δὲ ἀκούων μετὰ προσοχῆς ἐξῆγε κατ' ἐπανάληψιν τὸν πῦλον του.

— Τί κάμνετε; τὸν ἔρωτᾷ ὁ ποιητὴς ἐκπληκτος.

— Χαιρετῶ παλαιὰς γνωριμίας μου τοῦ περνοῦν! εἶπεν ὁ εὐφυῆς ἀκαδημαϊκός.

Τοιαύτας «παλαιὰς γνωριμίας» συναντῶμεν ἐν τοῖς Αἰθιοπικοῖς ἀφθόνοις. Εἰς πᾶν βῆμα προσκρούομεν εἰς ἀναμνήσεις. Χαρακτῆρες, ἐξαρθέντες εἰς τύπους ὑπὸ τῆς μεγάλης τέχνης ἐμφανίζονται ὑπὸ δάνειον ὄνομα. Ὑπὸ τὸν Ὑδάσπην θέλοντα νὰ θύσῃ τὴν θυγατέρα του ὑπολανθάνει ὁ Ἀγαμέμνων ἄγων πρὸς θυσίαν τὴν Ἰφιγένειαν. Οἱ δύο μονομαχοῦντες ἀδελφοὶ ἀναμνησκουσι ζωηρῶς τὸν Ἐτεοκλέα καὶ Πολυνεΐκην. Ὁ Ἀθηναῖος Κνήμων ὁ γενναῖος ἀποκρούων τὸν διάπυρον ἔρωτα τῆς περικαλλοῦς μητροῦσας του εἶνε αὐτὸς οὗτος ὁ Ἰππόλυτος.

Ὡς πρὸς τὴν οἰκοδομικὴν ἔλκην ὁ Ἡλιόδωρος ἀπεγύμνωσε τοὺς ἀρχαίους ποιητὰς· ἀλλ' εἶνε τοῦλάχιστον ἡ ἀρχιτεκτονικὴ του πρωτότυπος; Ἡ οἰκονομία τῶν Αἰθιοπικῶν εἶνε ἀπαράλλακτος ἡ τῆς Ὀδυσσεΐας· ἡ διήγησις ἀρχεται ὡς ἐν τῷ ὁμηρικῷ ἐπει ἐκ τοῦ μέσου, ἐξ αὐτῶν τῶν σπλάγγων τῆς ὑποθέσεως, ὡς λέγει ὁ Κοραῖς, τοῦθ' ὅπερ δίδει ἀφορμὴν εἰς τὸν Ψελλὸν νὰ παρομοιάσῃ τὸ ἔργον τοῦ Ἡλιόδωρου πρὸς τοὺς ἐλικτοὺς ὄφεις, οἵτινες ἀποκρύπτουσι τὴν κεφαλὴν των ἐντὸς τῆς σπείρας καὶ προβάλλουσι τὸ λοιπὸν σῶμα.

Παρὰ τὴν διαρκῆ ταύτην τάσιν πρὸς μίμησιν, τὴν ὁποῖαν ἐξ ἄκρας ἐπεικειας θεωρεῖ προσὸν τοῦ Ἡλιόδωρου ὁ μεταφραστὴς του Ἀμνός, οὐδὲν τὸ ὁμηρικὸν ἐνπάρχει ἐν τοῖς Αἰθιοπικοῖς. Αἱ διηγήσεις εἶνε σχολιοτενεῖς, χαλαραὶ, φορτικαί· τὰ δρώμενα πρόσωπα δὲν ζωογονοῦνται ὑπὸ τῆς ἀληθοῦς δη-

μουρδικῆς προῆς· εἶνε νευρόσπαστα κινούμενα ὀπισθεν ὀθόνης διὰ νήματος, διακρίνομεν δὲ τὴν σκιὰν τῆς κινούσης χειρὸς.

Ὁ Ἡλιόδωρος λησμονεῖται καθ' ὁδὸν ἀνὰ πᾶν βῆμα σταματᾷ ἐνώπιον ἐνὸς δένδρον, βράχου, πτηνοῦ, ἄνθους, λαμβάνων ἀφορμὴν πρὸς ἐξήγησιν, πρὸς περιγραφὴν. Αἱ παρεκβάσεις αὐταὶ ἐπιβραδύνουσιν ἔτι μᾶλλον τὴν νωθρῶς χωροῦσαν ὑπόθεσιν. Ἐνίοτε πληροῦσιν ὀλόκληρον κεφάλαιον, ὡς ἡ περιγραφὴ μιᾶς πολιορκίας, μακροὶ καὶ ἀτελεῦτητοι ὡς ἡ ἀνία.

Ἀσχολεῖται διὰ μακρῶν περὶ τῶν πηγῶν τοῦ Νείλου, καὶ προσπαθεῖ νὰ ἐξηγήσῃ τὴν περιουδικὴν πλήμμυραν αὐτοῦ διὰ τῆς υπερβολικῆς θερμότητος, ἣτις τὰ σύννεφα, τὰ ὑπὸ τοῦ ἀνέμου πρὸς νότον ὠθούμενα, διαλύει εἰς βροχὴν, «λάβρων ὑετῶν ορηγνύμενων, ὄρηγ τε ὁ Νείλος καὶ ποταμὸς εἶναι οὐκ ἀνέχεται, ἀλλὰ κατεξανίσταται τῆς ὄχθης καὶ θαλασσοῦσας τὴν Αἴγυπτον, τῇ πορῶν γεωργεῖ τὰς ἀρούρας.»

Αἱ παραδοξόταται μετεωρολογικαί, φιλοσοφικαί, φυσιολογικαί, ψυχολογικαί θεωρίαι δὲν τὸν πτοοῦσι. Ἐνταῦθα ἐξηγεῖ τὰς παρὰ τὴν εἴσοδον τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου καταργίδας, ἀλλαχθὺ ἐξηγεῖ τὴν βασκανίαν διὰ τοῦ περιβάλλοντος ἀέρος, τοῦ μεστοῦ δυσμενείας, ὅστις «ἐπ' ὅσπερ καὶ μυελὸς εἰσδύεται» διὰ τῆς αὐτῆς ἀρχῆς ἐρμηνεύει καὶ τὴν γένεσιν τοῦ ἔρωτος· τὰ ὀρόμενα εἰστοξεύουσι τὸ πάθος τοῦτο διὰ τῶν ὀφθαλμῶν οἰνοῖ ὡς ἄνεμον ἐντὸς τῆς ψυχῆς· ἐπειδὴ δὲ ἐκ τῶν πόρων ἡμῶν καὶ τῶν αἰσθήσεων τὸ μάλιστα πολυκίνητον καὶ θερμὸν εἶναι ὁ ὀφθαλμὸς, οὗτος προσδέχεται εὐκολώτερον τὰς ἀπορροίας ἐλκύνων τὸν ἔρωτα (οἷον ἐπήνεμα διὰ τῶν ὀφθαλμῶν τὰ πάθη ταῖς ψυχῆς εἰστοξεύονται... τῶν γὰρ ἐν ἡμῶν πόρων τε καὶ αἰθήσεων πολυκίνητόν τε καὶ θερμώτατον οὐσα ἡ ὄψις, δεκτικώτερα πρὸς τὰς ἀπορροίας γίνονται, τῷ κατ' αὐτὴν ἐμπύρῳ πνεύματι τὰς μεταβάσεις τῶν ἐρώτων ἐπισπωμένη).

* *

Ὁ Ἡλιόδωρος ἦτο Σημίτης, οὐδ' εἶχε μητρικὴν τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν· καὶ ὁ Δουκιανὸς «μηράκιον βάρβαρον ἔχον τὴν φωνὴν καὶ κίνησιν εἰς τὸν Ἀσσύριον τρόπον ἐνδεδικνός» μετέβη εἰς Ἰωνίαν· ἀλλ' ὁ μέγας χλευαστὴς ἐδάμασε τελείως τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν· χειρίζεται αὐτὴν ἀβιάτως καὶ φυσικῶς ὡς γνήσιος Ἑλλήν τῶν ἀρχαίων χρόνων, ὑπὸ τὴν γραφίδα του δὲ ἀνθεῖ, μετὰ αἰῶνας, ἡ ἀπικὴ χάρις, καὶ, Σημίτης αὐτός, δικαίως ἀξιοῖ ἐν τῷ Προμηθεῖ ἐν λόγοις ὅτι εἶναι εἰσηγητὴς νέον λογοτεχνικοῦ εἶδους ἐν τῇ ἑλληνικῇ γραμματείᾳ.

Ἄλλ' ὁ Ἡλιόδωρος δὲν εἶχε τὴν μεγαλοφυῶν τοῦ ὁμοιομορφίου του. Τὸ ἔφος αὐτοῦ δὲν ἔχει μείζονα ἀξίαν τῶν ἰδεῶν του. Εἶναι βαρὺ, δογματικόν, ὁμοιομορφον εἶτε περὶ σπουδαίων εἶτε περὶ εὐτελῶν πραγματεύεται ἄνευ ἐκλάμψεων καὶ ἐξάρσεων. Ὁ Ἡλιόδωρος πολλαπλασιάζει τὰ ἐπίθετα, ἐκβιάζει εἰκόνας, συσσωρεύει μεταφορὰς καὶ ἐν τούτοις τὸ ἔφος του στερεῖται ζωῆς καὶ παλμοῦ. Ἡ ψευδὴς του πολυτέλεια ὁμοιάζει πρὸς τὰ ἐξεζητημένα κοσμήματα, ἅπαντα, εἰς τὰς ὀρίμους γυναικας, προσπαθοῦσι ν' ἀντικαταστήσωσι τὴν δρόσον τοῦ κάλλους, τὴν εὐδὴν ἄνθησιν τῆς σαρκός.

Ἡ ψυχολογία του εἶνε στοιχειώδης· μόνον εἰς τὰ ὀρηγὰ φθάνει ἡ βολὴς τῆς παρατηρήσεώς του, τὰ δὲ βάθη τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς εἶνε ἀπρόσιτα εἰς τὴν ἔρευνάν του. Ἄλλ' ἀφ' ἐτέρου δὲν εἶναι δίκαιον ν' ἀρηθῶμεν εἰς αὐτὸν ὀξείαν ἀντίληψιν τοῦ αἰσθητοῦ κόσμου καὶ περιγραφικὴν δεινότητα (ἀπαράμειλοι εἶνε ἰδίαι ἀ περιγραφαὶ τῶν πνυκῶν ἀγῶνων καὶ τῶν ἐλῶν τοῦ Νείλου). Ἡ ἔντονος αὐτῆ παραστατικότης τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου, ἡ ὑπερίσχυσις τῶν ὀπτικῶν ἐντυπώσεων, ἡ κυριαρχία καὶ αὐτοτέλεια τῶν ἐπεισοδίων ἐν μέσῳ αὐτόνου καὶ διασπομένης πλοκῆς καὶ ἡ λεπτολόγος καὶ φορτικὴ συσσώρευσις τῶν λεπτομερειῶν καθιστοῦσι τὸν Ἡλιόδωρον πρόδρομον τοῦ Ζολᾶ, ὡς ἡ ἐπὶ τῶν συναισθημάτων φιλοσοφία καθιστᾷ τὸν Ἀχιλλέα Τάτιον πρόδρομον τοῦ Βουρζέ.

* *

Ἄλλ' ὡς πρὸς τὴν ἠθικὴν εἶνε ἀληθῶς ὁ ἀντίπος τοῦ Ζολᾶ. Ἐκπλήξιν αὐτόχρημα ἐμποιεῖ ἡ ἠθικὴ ἀμύσφαρα, ἐν τῇ ὁποῖα κινοῦνται καὶ ζῶσιν οἱ ἄνθρωποι τῶν Αἰθιοπικῶν· ὑπὸ τὴν λαμπρὰν ἐπίφασιν, τῶν θεῶν τοῦ Ὀλύμπου καὶ τῶν μεγαλοπρεπῶν τελετῶν τῶν θυσιῶν, ἵπολανθάνει γλυκεῖα καὶ φιλόανθρωπος θεότης, Πρόνοια, ἐπισχέουσα, κρατύνουσα τὸν ἄνθρωπον, ἣτις παρέχει εἰς αὐτὸν τὴν θλίψιν ὡς ἀγῶνα ὅπως τὸν βραβεύσῃ διὰ τὴν νίκην. Ἐντεῦθεν τόση ἠρωϊκὴ καρτερία, ἐν τῷ ἔργῳ τοῦ Ἡλιόδωρου, καὶ τόση γενναιοφυγία. Ἡ Χαρίκλεια, ἐν τῇ στιγμή τῆς ἄκρας ὀδύνης γυνυπετεῖ μεθ' ὀρμῆς πίστεως καὶ ἀναφωνεῖ ὡς διάπυρος χριστιανή:

— Ἄς γείνη τὸ θέλημα τοῦ θεοῦ καὶ εἰς τὸ μέλλον ὅπως ἔγεινε καὶ εἰς τὸ παρελθόν!...

Θὰ ἔλεγέ τις ὅτι οἱ ἥρωες τοῦ Ἡλιόδωρου ἐμψνέονται ἐκ τῆς εὐαγγελικῆς ῥήσεως «Ἀγαπάτε ἀλλήλους». Εἰς ἐξ αὐτῶν δεσμώτης, λησμονῶν ἑαυτῶν, φοροῦνται μόνον πῶς νὰ βοηθήσῃ τοὺς ἐν τῇ συμφορᾷ συντρόφους του· ἕτερος ἐπὶ κινδύνῳ τῆς ζωῆς του ἀνοίγει τὴν

οἰκίαν του εἰς ἀγνώστους ξένους ἔχοντας ἀνάγκην καταφυγίου· πτωχὸς ἀλιεὺς, μόλις ἀποζῶν, παρέχει ἄστυλον εἰς ὀδοιπόρους ἀνεστίους. Ἄλλ' ἡ βαθεῖα αὐτῆ ἀγάπη δὲν ἐκδηλοῦται μόνον ὡς εὐσπλαγγνία ἀλλὰ καὶ ὡς ἐπεικεία καὶ ἀνεξικακία καὶ λήθη τῶν ὕβρεων. Ὁ νικητὴς συγχωρεῖ τὸν ἠττηθέντα ὁ βασιλεὺς ἐν μεγαλοφύχῳ ἀμνηστία χαρίζει τὴν ζωὴν εἰς τοὺς ἐπαναστατήσαντας ὑπηκόους.

Ἀγνή εἶνε ἡ φαντασία τοῦ μυθιστοριογράφου. Πρὸς τὴν φιλήδονον Ἀρσάκην αἰσθάνεται ἀποτροπήσιν, οὐδ' ἀφίνει αὐτὴν θριαμβεύουσαν ἐν τῇ ἀσελείᾳ. Ὁ Θεαγένης δὲν ἠτῆται ὑπὸ τῆς ἠδονῆς, ἀλλὰ διὰ γενναιότητος ὑπερανθρώπου ἀνθίσταται εἰς πάσας τὰς γοητείας περικαλλεστάτης, ἐκ βασιλικοῦ γένους γυναικὸς εἰς παραφόρους ἐναγκαλισμοὺς καλοῦσης αὐτόν, ἀνθίσταται εἰς πάσας τὰς ἀπειλάς, εἰς πάσας τὰς βασάνους. Ὁ πειρασμὸς ἐν τῷ ἔργῳ τοῦ Ἡλιόδωρου ἔχει οἷαν σημασίαν ἢ ἐμφάνισιν τοῦ διαβόλου εἰς τοὺς ἐρημίτας ἀσκητὰς τῶν πρώτων αἰῶνων τοῦ χριστιανισμοῦ. Καὶ ἐκεῖ καὶ ἐνταῦθα πειρασμὸς εἶνε ἡ φωνὴ τῆς σαρκὸς ἢ ὑψομένη ὅπως καταπνίξῃ τὴν φωνὴν τῆς συνειδήσεως. Ἄλλὰ καὶ ἐνταῦθα ὡς καὶ ἐκεῖ ἡ νίκη στεφανώνει ἐν τέλει τὴν ἀγρότητα ἢ δὲ ἐπιθυμία ἠττημένη καὶ σφραδάζουσα ἐκπνέει ὑπὸ τοὺς πόδας τοῦ νικητοῦ.

Ἐν τοῖς Αἰθιοπικοῖς ὁ καλλιτέχνης εἶνε μέτριος ἴσως, ἀλλ' ὁ ἠθικολόγος εἶναι ἐξαιρετός· ἐξέχουσαν θεσιν ἀξίζει νὰ καταλάβουσι τὰ Αἰθιοπικὰ ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν ἠθικῶν ἰδεῶν. Ὁ μιμητὴς καὶ συννοθυλευτὴς εἶνε καὶ πρωτότυπος καὶ ὀρηξικέλεις. Συναισθηματὰ τινα, ὡς ὁ ἔρωτος, καὶ ἠθικαὶ καὶ κοινωνικαὶ ἀρεταὶ ὡς ἡ ἀλληλεγγύη ἐν τῇ ὀδύνῃ, ἡ ἀφοπλισμὸς τοῦ μίσους, τὸ πρῶτον ἐν τοῖς Αἰθιοπικοῖς ἐμφανίζονται μετὰ τόσην ἀβρότητα καὶ ἀγρότητα, καὶ ὑπέροχον ψυχῆς εὐγένειαν. Ὡς δροσερὰ, ζωηρόνος αἶθρα, πλήρης εὐωδίας ἀνθέων, πληροὶ τὸ ἔργον τοῦτο ἡ ἀθωότης, ἡ αἰδὼς ἢ παρθενικὴ εὐπρέπεια ψυχῆς καὶ σαρκός.

* *

Ἡ ἀντίφασις τῆς γλώσσης, τοῦ ἔφους, τοῦ μυθολογικοῦ περιβάλλοντος, τοῦ ἀρχαίου οἰκοδομικοῦ ἔλικου, τῆς παλαιᾶς διακοσμητικῆς τέχνης πρὸς τὰς ἠθικὰς ἰδέας, ἡ ἐπὶ τῷ αὐτῷ συνάντησις δύο κόσμων τόσον διαφόρων καθιστοῦσιν ἔτι σκοτεινότερον τὸ μυστήριον τὸ περιβάλλον τὸν Ἡλιόδωρον.

— Ὑπὸξέ ποτε ἐπίσκοπος;— Ἦτο κἂν χριστιανός;— Ὀνομάζετο κἂν Ἡλιόδωρος ὁ μυστικογράφος τῶν Αἰθιοπικῶν ἢ μήπως τὸ ὄνομα τοῦτο εἶνε ψευδώνυμον σοφιστοῦ τινος ἢ

ιερέως, όπως δύο άλλων μυθιστοριογράφων, Ξενοφώντας του Έφρεσίου και του Χαρίτωνος;

Τὸν στέφανον τῆς λογογραφικῆς μεγαλοφροσύνης, τὸν ὁποῖον ἐπὶ αἰῶνας ὄλους ἐφόρεσεν ὁ Ἡλιόδωρος ἀπέσπασεν ἡ νεωτέρα κριτικὴ. Κατεδείχθη ἀναμφισβητήτως ὅτι ὁ συγγραφεὺς τῶν Αἰθιοπικῶν οὐδέποτε περιῆλθεν εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ προτιμήσῃ τὴν μυθιστορικὴν γραφίδα τῆς ἐπισκοπικῆς ράβδου.

Ὁ Κοραῖς, προμαντεύων τὰς νεωτέρας ἐρεῦνας ἐξέφραζεν ἤδη ἀμφιβολίας περὶ τοῦ ἐπισκοπικοῦ ἀξιώματος τοῦ Ἡλιόδωρου, ἀλλ' ἦτο βεβαίωτος περὶ τῆς θρησκείας αὐτοῦ. «Λέξεις, φράσεις, λέγει, ἀπὸ τὰς ἐκκλησιαστικὰς τῶν χριστιανῶν βίβλους, αἰνίξεις εἰς ἱστορίας καὶ συνηθείας χριστιανικὰς, εὐρίσκονται κατεσπαρμένα εἰς διάφορα μέρη τῶν Αἰθιοπικῶν, ὥστε εἶναι δύσκολον εἰς τὸν ἀγνώστην ν' ἀμφιβάλλῃ ἂν ὁ συγγραφεὺς ἦτο χριστιανός.»

Ἄλλ' ὁ Κοραῖς δὲν ἔλαβεν ὑπ' ὄψιν τὴν παράδοξον καὶ κατ' ἐξοχὴν ἰδιάζουσαν ἠθικὴν καὶ ψυχολογικὴν κατάστασιν τῶν χρόνων ἐκείνων. Ἡ κοινωνία τῆς τότε ἐποχῆς συνεκρίθη πρὸς γιγαντιαίαν χοάνην ἐν ἣ συνέβραζον καὶ συνα-

νεμυγνύοντο ἡ ὕλη τοῦ παρελθόντος καὶ τοῦ μέλλοντος, τὰ ὑπολείμματα τῶν παλαιῶν ἰδεῶν, αἱ πανάρχαιαι προλήψεις καὶ δεισιδαιμονίαι καὶ αἱ νέα προσδοκίαι, καὶ αἱ νέα ἀνάγκαι τῆς ἀνακαινίσεως τοῦ κόσμου. Κατὰ τοὺς πρώτους μ. χ. αἰῶνας οἱ Ἕλληνες βλέποντες δομητικῶς εἰσελαῦνον τὸ νέον θρησκεῖμα καὶ καταπίπτοντα, ὡς διὰ σεισμοῦ, τὸν παλαιὸν κόσμον, ἐνηγκαλιόθησαν ἀπελπιστικῶς τὰ ἀγάλματα τῶν θεῶν των. Ἐν τῇ ὑπὲρ τῶν ὄλων κατὰ τοῦ χριστιανισμοῦ πάλη, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ χριστιανισμοῦ, τὸ ἀρχαῖον πνεῦμα, διὰ τῆς ἐσχάτης ἐντάσεως τῆς προσπαθείας του, ἔπλασε τὸν παράδοξον ἐκείνον κόσμον τῶν Δαιμόνων, τῶν Πνευμάτων καὶ τῶν Δυνάμεων, τὸν ὁποῖον ἱεραρχικῶς κατέταξεν ἡ Νεοπλατωνικὴ φιλοσοφία. Ἐντεῦθεν ἡ ὁμοιότης, ἡ ἐκ πρώτης ὄψεως ἀπατόσα τὸν μὴ βαθύτερον ἐτάζοντα τοὺς τεταραγμένους ἐκείνους χρόνους. Κατὰ τὸν Ἡλιόδωρον τὸ σύμπαν διέπει ὑψίστη τις καὶ ὄλος ὑπερκοσμία θεότης, ἀλλὰ συνυπάρχουσι καὶ πολλοὶ ἄορατοι θεοί. Τὸ ἰδεώδες δ' ἐν γένει αὐτοῦ δὲν εἶνε ὁ Χριστός, ἀλλ' ὁ θεουργὸς Ἀπολλώνιος ὁ Τρανεὺς, κατὰ τὸν ὑπέροχον νεοπυθαγόρειον τύπον, ὃν διέπλεσεν ὁ Φιλόστρατος.

ΑΡ. ΚΟΥΡΤΙΑΗΣ

VICTOR HUGO

ΑΠΟ ΤΑ ΕΜΑΤΙΜΕΝΤΣ

Ὁ πεθαμένοι! πῆτε, ποῖος σᾶς σκότωσε, ποιά χέρια μπήξανε μέσ' στὰ στήθια σας τὰ δίκοπα μαχαίρια; Καὶ πρῶτα ἐσένα, πῶς σὲ λέν, ποῦ μέσ' στὰ σκότη πᾶς; —Θρησκεία.—Καὶ σὲ σκότωσε; —Ἄλλοίμονο! Ὁ παπᾶς! —Κ' ἐσᾶς;—Γνώση, μᾶς λένε, κι' ἀρετὴ, ντροπὴ, δικαιοσύνη. —Καὶ ποῖος σᾶς ἔσφαξε;—Ἡ ἐκκλησιά.—Κ' ἐσένα ἐμπιστοσύνη τοῦ κόσμου;—Ὁ ὄρκος.—Ὁ! κ' ἐσὸν ποῦ μέσ' στοῦ αἵμα πλέβεις καὶ κείτεσαι κι' οὔτε μιᾶς μὰ κι' οὔτε ποῦ σαλεύεις; —Νόμο μὲ λέν.—Κι' ὁ μπόγιας σου;—Ὁ δικαστής! —Ὁ! φρίκη! Κ' ἐσένα γιγαντίσωμη, ποῦ μοιάζεις κάποια νίκη καὶ σοῦναι ὁ φωτοστέφανος τῆς κεφαλῆς σβυστός ἀπὸ τὴ λάσπη;—Ἀούστερλιτς.—Σὲ σκότωσε;—Ὁ στρατός!

138

ΟΙ ΠΤΩΧΟΙ

I

Εἶναι νύχτα κ' ἡ καλύβ' ἂν καὶ φτωχὴ καλὰ κλεισμένη. Τὸ σκοτάδι τὴ μαυρίζει μὰ σὰν κἄτι τι σβυσμένη μιὰ φεγγόβολην ἀσπράδα γλυκοχύνει στὸ σκοτάδι. Ἄπ' τὸν τοῖχο κρεμασμένα, μέσ' σ' αὐτὸ τὸ ξάσπρο βράδυ, πέφτουν τοῦ ψαροῦ τὰ δίχτυα καὶ στὸ βάθος, ποῦ σὲ ράφι χύτρες χάλκινες γυαλίζουν σὰ θαμπὸ, θαμπὸ χρυσάφι, σὲ μιὰ κόχ' εἶναι κρεββάτι μὲ κονρίνες σφαλισμένο καὶ κοντὰ του ἓνα στρώμα σὲ παληόκασες ριχμένο. Πέντε αὐτοῦ μικρὰ παιδάκια,—ὦ φωλιὰ ψυχῆς γεμάτη!— κοιμισμένα φτερουγίζουν στῶν ὀνείρων τὸ παλάτι. Στὴ γωνιά, ποῦ ἀκόμα φλόγα κἄπου κἄπου τρεμοσβύνει, στὸ κατάμαυρο ταβάνι κατακόκκινο φῶς χύνει καὶ στὰ γόνατα πεσμένη, μιὰ γυναικὰ τὸ κεφάλι πικρογέρνει στὸ κρεββάτι κι' ὄλη πόνος, ὄλη ζάλη, ἢ τὴν προσευχὴ τῆς λέγει, ἢ ὀνειρεύεται, χλωμιάζει. Εἶναι ἡ μάννα, μοναχὴ τῆς ἔξω ἢ θάλασσα φρενιάζει καὶ στὸν οὐρανὸ, στοὺς βράχους, στοὺς ἀνέμους, στὸ σκοτάδι, χύνει τὰ στενάγματά τῆς, τὰ πειὸ μαῦρα κι' ἀπ' τὸν ἕδη.

II

Εἶν' ὁ ἄνδρας τῆς κεῖ πέρα ἀπὸ τὰ μικρὰ του χρόνια μὲ τὴ μαύρη του τὴν τύχη πολεμᾷ σκληρὰ κ' αἰῶνια. Εἴτε βρέχ' εἴτε χιονίζει, πρέπει νᾶβγῃ, νὰ πηγαίη τὰ παιδάκια του πεινοῦνε ἄχ! κ' ἡ πείνα δὲν προσμένει. Ἡ πλημμύρα σὰν ἀρχίσῃ ἢ βαθεῖα τὸ βράδυ βράδυ, μοναχός του στὸ τιμόνι, κυβερνᾷ μέσ' στὸ σκοτάδι τὴν τετράπανή του βάρκα καὶ στὸ πέλαγο ξανοίγει. Ἡ γυναικὰ στὴν καλύβα, ὅταν πειὰ ἐκεῖνος φύγη, τὰ παλιὰ πανιὰ μπαλόνει καὶ τὰ δύχτια του ξεσάζει, ἐτοιμάζει τὸ ἀγκύστιο, τὴν ψαρόσουπα, ποῦ βράζει στὴ γωνιάν, ἐκεῖ σιμά τῆς, ἢ ὀλόκληρ' ἢ ψυχὴ τῆς, τὰ μικρὰ σὰν κοιμηθοῦνε, σιγολέει τὴν προσευχὴ τῆς. Μοναχός του εἶν' ἐκεῖνος μέσ' στὸ πέλαγο τὸν ἄερον κῆμ', ἀφρός, ἀνεμοζάλη, ποῦ στὴν ἄβυσσο τὸν σέρνει, ποῦ στὴ νύχτα τὸν ξορίζει, —ὦ! δουλειὰ βασανισμένη!

139

Μέσ' στή θάλασσαν ἐκείνη, ποῦ βογκάει ἡ φρενιασμένη,
 ὄλα μαῦρα κι' ὄλα κρῶα! κανὲν ἄστρο δὲ φωτίζει·
 καὶ τὸ μέρος ποῦ τὸ ψάρι νὰ πηγαίνει συνειθίζει
 κι' ὦρα μὲ τὴν ὦρ' ἀλλάζει ἄστατο, σοτεινιασμένο,
 εἶν' ἓνα μικρὸ σημεῖο μέσ' στήν ἄβυσσο χαμένο!
 Γιὰ νὰ τῶβρη πόσο πρέπει νὰ μετρήσῃ τὸν ἀγέρα,
 νὰ ζυγίσῃ τὸ πανί του, ποῦ πετᾷ σὰν περιστέρα!
 Καὶ τὸ κῆμα σὰν τὸ φεῖδι καταπράσινο γλυστράει
 πλάϊ πλάϊ μὲ τὴν βάρκα καὶ ἡ ἄβυσσος κυλάει
 τίς ἀπέραντές της δίπλες, ποῦ φριχτὲς στριφογυρίζουν,
 καὶ πανιά μαζὺν καὶ ξάρτια ὄλα τρέμουν, ὄλα τρίζουν!
 Μὰ ἐκεῖνος, ὁ ψαρᾶς μας, τὴ Γιαννοῦλα του μονάχα,
 τὴ Γιαννοῦλα του θυμάται—καὶ τὸν νοιάζει θαρρεῖς τάχα
 ὄλη ἡ λύσσα τοῦ πελάγου;—κι' ἡ Γιαννοῦλα του κλαμμένη
 τὸν φωνάζει, ὡς ποῦ οἱ δύο τους λογισμοὶ ἐρωτεμμένοι,
 τῆς καρδιάς πουλιὰ οὐράνια μέσ' στή νύχτα γλυκοσιμύγον.

III

Καὶ προσεύχεται ἡ Γιαννοῦλα· μὰ τὴν προσευχὴ της πνίγουν
 οἱ βραχνὲς φωνὲς τοῦ γλάρου, ποῦ θαρρεῖς τήνε χλευάζει,
 στὰ χαλάσματα τῶν βράχων ἡ φουρτούνα τὴν τρομάζει
 κι' ἴσκιοι φοβεροὶ περνοῦνε μέσ' ἀπ' τὸνεῖρο τοῦ νοῦ της.
 Πνίγ' ἡ θάλασσα τὸ ναύτη μέσ' τὴ λύσσα τοῦ θυμοῦ της·
 κι' ὅπως μέσ' στίς ἀρτηρίες τὸ ζεστὸ τὸ αἷμα σφύζει,
 τὸ ψυχρὸ χτυπᾷ ρωλόι ποῦ στ' ἀπόκρυφο γκρεμίζει
 στάλα, στάλα, ὄρες, μῆρες, ζέστες, ἄνοιξες καὶ χιόνια,
 καὶ τὸ χτύπημά του ἀνοίγει στίς ψυχές, ποῦναι τρυγόνια,
 στίς ψυχές, ποῦναι γεράκια μέσ' τοῦ κόσμου αὐτοῦ τὴν ζάλη,
 ἀπ' τὴ μιὰ μεριά τίς κούνιες καὶ τὰ μνήματ' ἀπ' τὴν ἄλλη!

Ἡ Γιαννοῦλα συλλογιέται—καὶ μέσ' ὄλ' αὐτὰ, τὴ φτώχεια!
 μὲ τοὺς πάγους, μὲ τὰ χιόνια, καλοκαῖρι, πρωτοβρόχια,
 τὰ μικρὰ της νύχτα, μέρα, πῶς ξεπόλυτα γυρίζουν!
 Ποῦ ψωμάκι ἀπὸ σιτάρι! κριθαρένιο τραγανίζον!
 —Ἄϊ— Νικόλα! πῆρε πάλι! Δὲν ἀκοῦς τὸ βογγητό του;
 Σὰ φουσοῦνα, ποῦ βοῦζει, ὁ ἀγέρας στὸ θυμό του
 λές καὶ διώχνει μέσ' στὸ χάος τᾶστρα τὰ λαμπρά, ποῦ φεύγουν

σὰν τίς σπίδες ποῦ πετοῦνε ἀπὸ τὴ γωνιά σὰν ἔβγουν,
 καὶ τὸ κῆμ' ἀχολογáει—τέτοια κι' ἡ βαρεῖα στ' ἀμόνι!
 Ἄχ! ἡ θάλασσα ποιὸς ξέρει μὲ τὴ νύχτα τί ζυμώνει!
 Εἶν' ἡ ὦρα ποῦ προβάλλει χορευτῆς τὸ μεσονύχτι,
 κάτω ἀπὸ τὴν προσωπίδα φῶς γλυκύτατο σὰν ρίχτη
 ἡ φεγγόβολη ματιά του καὶ τρελλὸ πηδᾷ, χορεύει!
 Κ' εἶν' ἡ ὦρα ποῦ κρῦμμένο σὰ φοινῆς παραμονεύει,
 σὰ φοινῆς, ποῦ τότε κρύβει τῆς βροχῆς τὸ μαῦρο δίχτυ
 μὲ τὴ νύχτα ἐνῶ ὁ ἀγέρας καταμέτωπα τὸν δέρονει,
 καὶ ποῦ ξάφνου φτωχὸ ναύτη ἀπ' τὴ βάρκ' ἀπάνω πέρνει
 καὶ σὰν ἀστραπὴ στὰ βράχια τὰ σκληρὰ τὸν κομματιάζει!
 Φρίκη! ὁ ἄνθρωπος σὰ νοιώσῃ πῶς ἡ βάρκα του βουλιάζει
 μέσ' στὰ βάρη τοῦ πελάγου ὅπως ὁ νεκρὸς στὸ μνήμα,
 καὶ τοῦ πνίγει στὸ λαρόγγι τὴ φωνὴ τὸ μαῦρο κῆμα,
 σὰν ἡ ἄβυσσος, ποῦ χάσκει, τότε θάβει πῶς θυμάται
 μέσ' στή φρίκη, ποῦ σὲ λίγο καὶ στὰ σκότη θὰ κοιμάται,
 τὸ λιμάνι τοῦ χωριοῦ του, τὸ χαλκᾷ ποῦχε δεμένη
 τὴ βαρκοῦλα του στὸν ἥλιο, φῶς χρυσὸ περεχυνμένη!

Τῆς Γιαννοῦλας ἴσκιοι τέτοιοι τὴ φτωχὴ καρδιὰ φοβίζον.
 Τρέμει καὶ τὰ δάκρυνά της τὴν καρδιὰ της πλημμυρίζον.

IV

Ἦ γυναῖκες τῶν ψαρᾶδων, ἔρμες ὅταν ἐκεῖ πέρα,
 λέτε, δύστηνες, στὸ χάος ἔχω σαστικὸ, πατέρα,
 γνιοὺς, ἀδελφία, σάρκα μου, αἷμα καὶ ψυχὴ μου καὶ καρδιὰ μου,
 ὅ,τι ἀγάπησα στὸν κόσμον καὶ πονοῦν τὰ σωθικά μου!
 Ἄχ! σὰν παραδέρνη ὁ ναύτης μὲ τὰ κύματα, πῶς μοιάζει
 μὲ τὸν ἔρμο, ποῦ στὸ στόμα μέσα τ' ἀγριμοῦ σπαράζει!
 καὶ νὰ λές· αὐτὸς ὁ ἀγέρας, ποῦ φριχτὸς φουσομανάει,
 παίξει μὲ τὴν κεφαλὴ τους κι' ἀπὸ πάνω τους βᾶγγάει
 λυσσασμένος, μὲ λυμένα κι' ἄγρια τ' ἄδρα μαλλιά του
 καὶ πῶς χάνονται,—ποιὸς ξέρει;—τώρα κάτον ἀπ' τὰ φτερά του!
 ὦ! κι' ἀκόμα πῶς δὲν ἔχουν γιὰ ν' ἀντισταθῶν στὸ κῆμα,
 ποῦ σὰν τρίσβαθο τοὺς σέρνει, παγωμένο, μαῦρο μνήμα,
 μὲ τὰ βάραιθρα, ποῦ χάσκουν, χωρὶς ἄστρο μηδ' ἐλπίδα,

παρ' ἀπὸ πανὶ μίαν ἄκρη καὶ μίαν ἄκρη ἀπὸ σανίδα!
Πένδιμη, πικρὴ φροντίδα! σὰν πετιᾶς στὸ περιγιάλι
καὶ τῆς θάλασσας φωνάζεις.— Κῦμα δόσε μου τους πάλι!
"Αχ! ἀλλοίμονο! τί θέλεις νὰ σοῦ πῆ τὸ μαῦρο κῦμα,
ποῦν' ἢ σκέψι σου τοῦ χάρου κ' εἶναι τὸ νερό του μνήμα;

V

Εἶν' ὁ ἄνδρας σου ἐκεῖ πέρα, μόνος στ' ἄγριο σκοτάδι
ὀλομόναχος, Γιαννοῦλα, μέσ' στὰ σάβανα, στὸν "Αδη!
Τίποτε! καμμιὰ βοήθεια! γιατί ἀκόμα τὰ παιδιά σου
εἶναι τόσα δά! χωροῦνε καὶ τὰ πέντε στήν ποδιά σου!
Θεέ μου, νᾶτανε μεγάλα, νὰ μὴ μένη μοναχός του!
Σὲ λιγάκι, φτωχὴ μάννα, σὰ θὰ παρσαστέκη ὁ γυιός του,
τὸν πατέρα καὶ φευγάτος θᾶνε στοῦ θεριοῦ τὸ στόμα
θενὰ πῆς κλαμμένη πάλι — νᾶτανε μικρός ἀκόμα!

ΑΓΓΕΛΟΣ ΣΗΜΗΡΙΩΤΗΣ

Ο ΜΑΕΣΤΡΟΣ

(Συνέχεια καὶ τέλος)

"Όταν ὁ Ντάσκαξ ἔφθασεν ἔξαφνα εἰς τὸ
Λαύριον, εὔρηκε τὸν μαέστρον ξαπλωμένον εἰς
τὸ κρεβάτι νὰ διαβάζῃ τὸ γράμμα ποῦ τοῦ
ἔστειλε, καὶ ἀμέσως, καθὼς τὸν ἐμάτιασε, ἐτα-
ράχθηκε κ' ἐμονολόγησε: «Ὁ ξάδελφός μου εἶν'
αὐτός ἢ τὸ φάντασμα του»; Ἐπειτα ὤρμησε
καὶ τὸν ἀγκάλιασε θερμὰ-θερμὰ. Ὁ Λιναρᾶς
κατασυγκινημένος μόλις ἠμπόρεσε νὰ τοῦ ψιθυ-
ρίσῃ: «Ξάδελφέ μου!» κ' ἐξέσπασε εἰς λυγ-
μούς. Ἐπειτα, ὅταν συνῆλθε κομμάτι, τοῦ εἶπε
γελαστὰ ὁ Ντάσκαξ:

— Μάντεψε, ξάδελφε, γιατί ἦλθα δῶ πέρα!

— Χά! χά! χά! ποῦ νὰ τὸ ξέρω; ἐψιθύρισε
ὁ Λιναρᾶς, καὶ ὄλο ἐδάκρυζε καὶ ὄλο ἀνεσταί-
νετο ἢ ψυχὴ του καὶ αἶρα χαρᾶς ἐδόνιζε τὰ
μαραμμένα φυλλοκάρδια του.

— Τώρα θὰ δῆς τὸ γιατί ἦλθα, τοῦ εἶπε
τρυφερὰ ὁ Ντάσκαξ, καὶ ἄνοιξε τὸν ταξιδιω-
τικὸν σάκκον του κ' ἔβγαλε τὰ κερχουραῖκά δῶ-
ρά του κ' ἔλεγε εἰς τὸν μαέστρον του:

— Νά! ἐδῶ εἶναι ἓνα σακκουλάκι χῶμα
ἀπὸ τὴ Σπιανάδα μας, κ' ἐδῶ ἓνα μπουκα-
λάκι ἀγέρας ἀπὸ τὸ Ποντικονῆσί μας, κ' ἐδῶ
μέσα σὲ τοῦτο τὸ φάκελλο ἄνθη ἀπὸ τὸ Γα-
στοῦρί σου...

— Φέρε μου τα ὅλα δῶ! δός μου τα νὰ τὰ
φιλήσω, νὰ τὰ ρουφήσω, νὰ τὰ μυριστῶ, νὰ
ξαναγεννηθῶ! ἔλεγε γλήγωρα-γλήγωρα ὁ Λι-
ναρᾶς, κ' ἐφιλοῦσε τὸ χῶμα τῆς πατρίδας του,
κ' ἐρροφουῖσε τὸν ἀέρα τῆς, κ' ἔσφιγγε εἰς τὴν
καρδιά του τὰ μαραμμένα τριαντάφυλλα καὶ
τοὺς μενεξέδες καὶ τὰ γαρούφαλλα, καὶ ὄλο «Ἄ»!

ἔβγαине βαθύτατα ἀπὸ τὰ στήθια του, καὶ ὄλο
ἀστραπαὶ χαρᾶς ἐπετοῦσαν ἀπὸ τὰ μάτια του,
καὶ χαμόγελα εὐδαιμονίας ἐξωγραφίζοντο εἰς τὰ
κάτωχρα χεῖλη του.

— Ἀποφάσισα ἢ νὰ σοῦ τὰ φέρω ὁ ἴδιος,
ἐξηκολούθησε ὁ Ντάσκαξ, παρὰ νὰ σοῦ τὰ στεί-
λω. Ξέρεις τὰ γάλια τῶν ταχυδρομείων μας!
Μποροῦσε καὶ νὰ μᾶς τὰ κλέψουν! Ἐπειτα
ἐπεθύμησα καὶ νὰ σὲ δῶ, νὰ σοῦ πῶ τὴν ἀλή-
θεια, μαέστρε μου. Ἐφυγα λοιπὸν ἀπὸ τὴν
πατρίδα χωρὶς νὰ μυριστῆ κανένας τίποτε. Μὰ
ὁ διάλογος τῶθελε καὶ στὸ πλοῖο ἐπάνω ἦλθε
νὰποχαρετίση κάποιον, ποιὸς νομίζεις;

— Ποιός;

— Διάλογος μέσα του, τὸν ἀχάριστο!

— Ποιός, ξάδελφε; Λέγε μου γλήγωρα!

— Ἀφῆσέ με, μαέστρε, στὸ θεό σου! Σιχαί-
νομαι νὰ μελετήσω καὶ τ' ὄνομά του!

— Πές τον, μάτια μου, κὶ ἄς εἶναι κὶ ὁ σιὸρ
Πρόεδρος τῆς Μαντζάρου ἀκόμη!

— Αὐτὸς εἶναι, ὁ ἀφιλόμοσος!

— Μωρὲ μοῦτρο γιὰ πρόεδρος! Ἐ! καὶ σὰν
τὸν ἀπάντησες στὸ πλοῖο τί με τοῦτο;

— Τί με τοῦτο λές, ξάδελφε; Καὶ δὲν ξέρεις
λοιπὸν πὼς με σταυρώνουν δύο χρόνια τώρα
αὐτὸς κ' οἱ σύμβουλοι τῆς Μαντζάρου καὶ τὰ
μέλη τῆς ὄλα κ' οἱ μουσικοὶ τῆς, ἀκόμη καὶ τὰ
γκαρσόνια τῆς νὰ σοῦ γράψω καὶ νὰ σοῦ ξα-
ναγράψω νὰ γυρίσης πάλαι μαέστρος τῆς Ἐται-
ρείας των:

— Μ' αὐτὴν τὴν ὄρεξι νὰ μείνουν, τὰχάριστα
τέρατα! εἶπε ὁ μαέστρος βραχνὰ καὶ κατατα-
ραγμένος, κ' ἔτρεμαν τὰ χεῖλη του καὶ τὰ χέρια
του καὶ τὰ στήθια του, κ' ἔλαμπαν πρῶτα κ'
ἐδάκρυζαν ἔπειτα τὰ μάτια του ἀπὸ ἀνεκδιήγη-
τὴν ἐσωτερικὴν ἱκανοποίησιν.

— Ναί! βέβαια, μ' αὐτὴν τὴν ὄρεξι νὰ μεί-
νουν! Ἐτσι τοὺς ἔλεγα κ' ἐγὼ κ' ἔτσι τοὺς
ἄξιζει! Ὁ σιὸρ Κωστογιάννης λοιπὸν, ὅταν μὲ
εἶδε στὸ πλοῖο, μοῦ φώναξε: «Ντάσκα, ἐσὺ πᾶς
γιὰ τὸ Λαύριο δίχως ἄλλο!» «Πᾶω στὸ διάλο
καλύτερα! τοῦ εἶπα κ' ἐγὼ. Ἐσεῖς μὲ κάνετε
νὰφήσω τὸν πεντάμορφο τόπο μου γιὰ νὰ δῶ
τὸ μαέστρο μου! Καὶ νὰ βούλιαζε ὅλη ἡ Κέρ-
κυρά μας, ἐγὼ δὲν θὰ τὸ κουνούσα ἀπὸ τὴν πα-
τρίδα μας!»

— Χά! χά! χά! ἐγελοῦσε ἀθέλητα ὁ Λιναρᾶς.

— Λοιπὸν ποῦ λές, μαέστρε, ἐξηκολούθησε
ὁ Ντάσκαξ, ὁ σιὸρ πρόεδρος μόλις μυριστῆκε
πὼς φεύγω γιὰ σένα, κατασυγκινηθῆκε...

— Χά! χά! χά! Grazie per l'avviso!

— Κὶ ἀρχίνησε νὰ μὲ παρακαλῇ νὰ σοῦ κά-
μη ἓνα γράμμα νὰ σοῦ τὸ φέρω...

— Χά! χά! χά!

— Ἐγὼ στήν ἀρχὴ, καταλαβαίνεις καλὰ, δὲν
ἠθελα, καὶ τοῦλεγα πὼς θὰ τὰβάλῃς μαζί μου,
γιατί δὲν ἔπρεπε νὰ δεχθῶ ἀπὸ τέτοιο ὑπο-
κείμενο οὔτε χαιρετίσματα νὰ σοῦ φέρω, ὅχι
γράμματα! Ἀλλὰ στὸ ὕστερο μ' ἔπεισε ὅχι μὲ
τὰ παρακάλια του, μὰ γιατί μοῦ εἶπε: «Κᾶτι
σπουδαῖο ἔχω νὰναγγεῖλω τοῦ μαέστρου, καὶ
δὲν εἶναι σωστὸ νὰρνηθῆς νὰ τοῦ φέρῃς αὐτὸ
τὸ μυστικόν». Ἐγὼ λοιπὸν τοῦ ἀπάντησα ὀρθό-
κοφτά: «Ἄς εἶναι! Γράψε τοῦ ξαδέλφου μου,
ἀφ' οὗ ἔχεις σπουδαῖα πράματα νὰ τοῦ ξεμυ-
στηρεῖς, μὰ σοῦ λέω νὰ τὸ ξέρῃς καλὰ πὼς,
ἂν πρόκειται νὰ τοῦ γράψῃς νὰ ξανάλθῃ μαέ-
στρος τῆς «Μαντζάρου», θὰ κάμῃς καλὰ νὰ
μὴ τοῦ τὸ προτείνῃς, γιατί ξέρω πὼς θὰ προσ-
βληθῇ καὶ θὰ προσβάλῃς κ' ἐμένα καὶ δὲν θὰ
σοῦ μιλήσω ἄλλο...

— Χά! χά! χά! Καλὰ τοῦπες, τοῦ κάβουρα,
ἐψιθύρισε ὁ μαέστρος, καὶ ἀνέσαινε σὰν βαρ-
βάτο ἄλογο ποῦ θέλει νὰ τρέξῃ ἐλεύθερο σὲ
κάμπους καὶ τὸ κρατοῦν ἀκόμη δεμένο.

— Λοιπὸν ἐκεῖνος ἐκάθησε, ποῦ λές, ξάδελφε,
σὲ μιὰ γωνιά τοῦ πλοίου καὶ γλήγωρα-γλή-
γωρα σοῦ ἔγραψε αὐτό...

Καὶ ταῦτα εἰπὼν ὁ Ντάσκαξ ἔδωκε τὸ γραμ-
μα τοῦ Κωστογιάννη εἰς τὸν Λιναρᾶ καὶ τοῦ
εἶπε: «Διάβασέ το, κ' ἔπειτα μοῦ λές τί σοῦ γρά-
φει, ἂν θέλῃς...»

Ὁ Λιναρᾶς, ἀδέξιος εἰς ὅλα ἐκτὸς τῆς μου-
σικῆς του, ἐκακοτάκκισε τὸ φάκελλο μὲ τρε-
μουλιαστὰ χέρια καὶ ἀρχίνησε νὰ κατατρῶγῃ
τὸ γράμμα τοῦ Προέδρου, ἐν ᾧ ὁ Ντάσκαξ,
προσποιοῦμενος τὸν ἀδιάφορον, ἐψυχολογοῦσε
ἐπάνω του κ' ἐσυλλογιζέτο μαζί τὴν ἐλεινὴν
κατάστασιν τῆς ὑγείας τοῦ ξαδέλφου του. Ἀλ-
λὰ γλήγωρα τὸν ἀπέσπασαν ἀπὸ τὰς σκέψεις
του τὰ ἀναφωνητὰ καὶ τὰ ξερὰ καὶ εἰρωνικά
γέλοια, μὲ τὰ ὁποῖα ἀδέξια πάντα ἀπέκρυπτε τὴν
ἐσωτερικὴν του συγκίνησιν ὁ μαέστρος τώρα
ποῦ ἐδιάβαζε τὸ ἐξιλεωτικὸν γράμμα τοῦ Κωστο-

γιάννη. Τέλος, όταν εκόντευε να τὸ τελειώσῃ, ἐθόλωσαν τὰ μάτια του ἀπὸ δάκρυα καὶ τοῦ κάκου ἐξερόβηξε διὰ τὰ καταπνίξῃ μέσα του. Αὐτὰ τὰ εὐλογημένα ἔβροχαν τώρα τὰ μάγουλά του ἀστεϊρευτά.

— Τι ἔπαθες, ξάδελφε; τοῦ εἶπε ὁ Ντάσκας κατενχαριστημένος διὰ τὸ ἀποτέλεσμα. Αὐτὸς ὁ σιὸρ πρόεδρος κάτι κακὸ θὰ σοῦ γράφῃ! Μωρὲ καλὰ ἐγὼ ἤθελα νὰ μὴ δεχθῶ τὸ γράμμα του! Σοῦ γράφει τίποτε δυσάρεστο μαέστρο μου; ἔ;

— Μοῦ γράφει, ξάδελφε, ...μοῦ γράφει, ἔκαμε νὰ ἐξακολουθήσῃ ὁ μαέστρος, καὶ ἐσκάλωναν τὰ λόγια εἰς τὸν λάφυγγά του. Νά! διάβασε μόνος σου τὴν μου γράφει...

Καὶ τοῦ ἔδωκε τὸ γράμμα καὶ ἔπεσε μισολιπόθυμος εἰς ἓνα κάθισμα.

Ὁ Ντάσκας ἐδιάβαζε τώρα μὲ ἐξαιρετικὴν περιέργειαν τὸ περιεχόμενον καὶ ὄλο ἀνέκραζε:

— Ἄ! μ' ἐγέλασες, σιὸρ πρόεδρε!... Αὐτὲς εἶναι ἀτιμίες! δὲν σοῦ εἶπα νὰ μὴ γράψῃς τοῦ ξαδέλφου μου τέτοια πράγματα;... Βέβαια νὰ ξανάλθῃ σὴν Κέρκυρά του! Ἄμῃ ἂν ἐσὺ τὸ θέλῃς μιὰ φορὰ, ἐγὼ τὸ ποθῶ χίλιες. Ἄ! ψυχὴ μου! νὰ ξανάβλεπα καὶ ἐγὼ τὴν μπακέττα του στὲς Λιτανεῖες τοῦ Ἁγίου μας! Ἄ! μάτια μου, νὰ τὸν ξανάκουα σὴν Σπιανάδα νὰ μᾶς παίξῃ Βέρδη καὶ Βάγνερ! νὰ τοῦ φώναζα «Μπράβο μαέστρο! μπράβο!»! μ' ὄλους τοὺς Κορφιᾶτες μαζί!... Ἄ! ψυχὴ μου, χαρὰ πὺν θὰ τὴν εἶχα, ξάδελφε, νὰ ξαναρχόσουνε σὴν πατρίδα! Τὶ λὲς; Ξαναπαῖμε στᾶγια χῶματα; Ἐγὼ δὲν τὸ κουνῶ ἀπὸ δῶ χωρὶς ἐσένα, νὰ τὸ ξέρῃς! Ἡ μαζί σου στὸ Λαύριο ἢ μαζί μου σὴν Κέρκυρα! Ἐλα! ξάδελφε! Νὰ ξαναδῆς τὴ Σπιανάδα σου, τὴ Γαρίτσα σου, τὸ Ποντικονῆσί σου, πὺν τόσο ποθοῦν νὰ ξαναδοῦν κι αὐτὰ τὸ μαέστρο τους! Ἐρχεσαι; Ἄ! θέλεις; θέλεις; Θᾶλθῃς, δὲν εἶν' ἀλήθεια, ξάδελφέ μου; θᾶλθῃς ἔ;

— Ἐρχομαι, μάτια μου! Ἐρχομαι, ξάδελφέ μου, δὲν μπορῶ ἐδῶ πιά! Ἐπέθαινα τόσους μῆνες, πεθαίνω κάθε μέρα!... Θᾶλθω! θᾶλθω! Πᾶμε! Πᾶμε! ἐφώναζε τώρα οἰστροληταμένος ὁ μαέστρος, καὶ ἀγκάλιαζε τὸν ἐξαδέλφόν του καὶ, κατανηκνόμενος ἀπὸ τὴν ἀκράτητην ὀρμὴν νὰ φθάσῃ τὸ ταχύτερον εἰς τὴν γλυκυτάτην πα-

τρίδα του, ἐφώναζε: «Τώρα ἀμέσως νὰ φύγομε! Ἐτσι ὅπως εἶμαι! Ἄς κνιτᾶξῃ ἡ γυναῖκά μου νὰ ξεκάμῃ ὅ,τι ἔχω ἐδῶ πέρα! Ἄς δώκῃ αὐτὴ τὴν παραίτησί μου ἀπὸ τὴ μουσικὴ τοῦ Λαυρίου!—μωρὲ μουσικὴ! Ἐγὼ θέλω νὰ φύγω! νὰ φύγω! νὰ φύγω τώρα εὐθὺς γιὰ τὴν πατρίδα μου, γιὰ τοῦ Κορφούς μου, γιὰ τᾶγια χῶματα!...

Ὁ Ντάσκας δὲν ἠθέλησε νὰ χαλάσῃ τὸ χατίρι τοῦ μαέστρου, καὶ ὅπως-ὅπως ἀνεχώρησε τὸ συντομώτερο μαζίτου, ἀφοῦ ἐφρόντισε νὰ τηλεγραφήσῃ τὰ καθέκαστα εἰς τὸ προεδρεῖο τῆς Μαντζάρου.

Χαρὰ θεοῦ ἦτον ἡ ἀφίξις τοῦ μαέστρου εἰς τὴν Κέρκυραν. Ὅσον ἐπλησίαζε τὸ πλοῖον εἰς τὸ μαγικὸ νησί, τόσο ὁ Λιναρᾶς ἠσθάνετο νεκρανάστασιν εἰς τὰ βᾶθῃ τῆς ψυχῆς του, καὶ ἀπὸ τὴν στιγμὴν πὺν τὰ χαριτωμένα ἀκρογᾶλια τῆς πατρίδας του καὶ τὰ καταπράσινα χωριά της ἐξεδιπλόνοντο ἐμπρὸς του εἰς ἀρμονικώτατο πανόραμα ἀπὸ μνησμένους καὶ φωτόλουστους κάμπους στολισμένους μὲ κατάλωρα δένδρα καὶ περιζωσμένους ἀπὸ γαλαζοχρώματην θάλασσαν, ὁ Λιναρᾶς, μὴ δυνάμενος νὰ ἐκφράσῃ τὴν πλημμυρίζουσαν τὴν καρδιά του συγκίνησιν, διαρκῶς ἐγελοῦσε δυνατὰ σὰν ἀθῶο παιδάκι πὺν ξαναβρίσκει τὰ κρυμμένα παιγνίδια του, καὶ ἐφώναζε:

— Γεῖά σου, Γαστοῦρί μου! χὰ! χὰ! χὰ! Γεῖά σου, Ποντικονῆσί μου, Κανόνι μου, χαχαχὰ! χαχαχὰ! Γεῖά σου, ἄγια μου χῶματα, γεῖά σου, πατρίδα μου πεντάμορφη!...

Ὅταν τέλος ἔφθασε τὸ πλοῖον εἰς τὸν λιμένα, ἡ ἀποβάθρα εἶχε πλημμυρίσει ἀπὸ Κερκυραίους πάσης τάξεως. Οἱ εὐγενέστατοι αὐτοὶ ἄνθρωποι, πὺν πάντοτε βαθεῖα λατρεύουν καὶ ὑπερβολικὰ ἐκτιμοῦν τὴν καλλιτεχνίαν εἰς ὄλους τοὺς κλάδους της, ἐπανηγύριζαν διὰ τὸν ἐρχομὸν τοῦ μαέστρου ὅπως πανηγυρίζει ἓνας λαὸς εἰς μεγάλην ἐορτήν. Ἡσθάνοντο λοιπὸν ἀληθινὴν χαρὰν διὰ τὸ γεγονὸς, καὶ καθὼς νὰ ἐπέστρεφε ἀπὸ μακρονὸ ταξίδι στενὸς καὶ ἀγαπημένος συγγενὴς των ἔτρεχαν ὄλοι νὰ ὑποδεχθῶν τὸν μαέστρον μὲ εἰλικρινῆ ἀγάπην καὶ σεβασμὸν διὰ τὸ μουσικὸ του τάλαντον. Πρῶτα-πρῶτα ἔσπευσε τὸ Συμβούλιο τῆς Μαν-

τζάρου νὰ παραλάβῃ τὸν Λιναρᾶ του ἀπὸ τὸ πλοῖο μέσα, καὶ, μόλις τὸν ἐμάτιασαν, ἀπὸ μακρονὰ τοῦ ἐφώναζαν κινουῦντες χεῖρια καὶ μανδήλια: «Καλῶς τὸ μαέστρο! Μπράβο, μαέστρο!» «Γεῖά σου! χὰ! χὰ! χὰ! Γεῖά σου!» ἀπαντοῦσε κατασυγκινημένος ὁ Λιναρᾶς, καὶ μὲ περιπάθειαν τοὺς ἀγκάλιαζε ὄλους, καὶ ἀδελφικὰ τὸν ἀγκάλιαζαν ὄλοι.

— Ἄ! μαέστρο, τοῦ ἔλεγε ὁ Πρόεδρος Κοστογιάννης, σ' ἐπεθυμήσαμε ὅσο δὲν φαντάζεσαι...

— Καὶ ἐγὼ, Πρόεδρέ μου, καὶ ἐγὼ... Δὲν μποροῦσα νὰ ζήσω ἐκεῖ κάτω, δὲν μποροῦσα!... Ὅλο ἔλυονα γιὰ τὴν πατρίδα μου...

— Φαίνεσαι, μαέστρο μου, φαίνεσαι εἶσαι πολὺ καταβλημένος. Δὲν πειράζει ἐδῶ τώρα σὴν Κέρκυρά μας καὶ μὲ τὴ μουσικὴ μας θὰ ξαναβιώσῃς... Ἐλα! πᾶμε νὰ βγοῦμε γλήγωρα, γιὰτὶ σὲ περιμένουν καὶ οἱ μουσικοὶ σου ἀνυπόμονα σὴν προκυμαία...

Καὶ ἐβγήκαν φαιδροὶ ὄλοι εἰς τὴν προκυμαίαν, καὶ ἡ «Μαντζάρου», ὅταν ἐξαναπατοῦσε τὸ πόδι του «στᾶγια χῶματα» ὁ Λιναρᾶς, ἔπαιξε πρὸς τιμὴν του ἐνθουσιαστικὸν ἐμβατήριον, καὶ ὁ ἡμερος Κερκυραϊκὸς λαὸς τοῦ ἐφώναζε: «Καλῶς ἦλθες, μαέστρο! καλῶς ἦλθες!» καὶ τὸν ἐχειροκροτοῦσαν καὶ τὸν ἐζητωκραύαζαν καὶ τὸν ἀγκάλιαζαν γνωστοὶ καὶ ἄγνωστοι. Καὶ ἔπειτα τὸν ἔβαλαν ἐπὶ κεφαλῆς τῆς Μαντζάρου. Καὶ μὲ τὴν μπακέττα του τώρα ὁ Λιναρᾶς διεύθυνον μὲ συγκίνησιν ἀπερίγραπτην τὴν πολυφίλητην μουσικὴν του τὴν ὠδήγησε, παρακολουθούμενος ἀπὸ μέγα πλῆθος, εἰς τὸ κατάστημά της, καὶ ἐπίστευε, ὅσον ἐπροχωροῦσε, ὅτι ἐγιγαντοῦτο, ὅτι ἐξανάνωνε, ὅτι ἀνεγεννᾶτο. Καὶ οἱ μουσικοὶ του ἔπαιζαν θαυμάσια καὶ ὁ λαὸς ἔλεγε: «Ψυχὴ μου μουσικὴ! αὐτὴ εἶναι μουσικὴ!... Ζήτω τοῦ μαέστρου μας! ζήτω!» Καὶ τὸ γεγονὸς τῆς ἡμέρας ἦτον ἡ ἀφίξις τοῦ Λιναρᾶ εἰς τὴν Κέρκυραν, καὶ χαρὰ καὶ ἀγαλλίασις ἐκνύριε ὄλους, διότι ἀπὸ σήμερα καὶ εἰς τὸ ἔξῃς θὰ ξανακούουν εἰς τὴν Σπιανάδα καὶ κατὰ τὰς λιτανεῖας τοῦ Ἁγίου των τέλεια μουσικὰ κομμάτια, ἀφ' οὗ θὰ τὰ διεύθυνῃ δὲ ὁ Λιναρᾶς των...

Καὶ ἀκριβῶς τώρα τοῦ Λιναρᾶ τὸ ἀπόκρυφον ὄνειρον ἦτο νὰ ἐργασθῇ διπλᾶ καὶ τριδι-

πλα διὰ νὰ καταρτίσῃ τελείαν τὴν ἀγαπημένην του μουσικὴν τῆς «Μαντζάρου» καὶ εὐχαριστήσῃ πέρα καὶ πέρα τοὺς προσφιλεῖς Κερκυραίους του, τὴν ἐκτίμησιν τῶν ὁποίων ἐθεωροῦσε ὡς τὸν μόνον καὶ ἀποκλειστικὸν σκοπὸν τῆς ζωῆς του. Καὶ ἡ ἀφοσίωσις τώρα εἰς τὸ ἔργον του ἦτο μοναδικὴ καὶ ὁ ζῆλος διὰ τοὺς μουσικοὺς του ἀκράτητος καὶ ἡ προόδός των καταπληκτικὴ εἰς ὀλίγο διάστημα, καὶ οἱ παλαιοὶ του θριάμβοι κατὰ τὰς Λιτανεῖας καὶ εἰς τὴν Σπιανάδα ἤρχισαν πάλαι νὰ τὸν συγκινοῦν καὶ νὰ τὸν καταγοητεύουν.

Ἀλλὰ τὸ νέο καὶ ἐνδοξο μουσικὸ στάδιο τοῦ μαέστρου ἦτο τῆς μαύρης μοίρας του νὰ συντομευθῇ πολὺ γλήγωρα καὶ ἀπότομα. Ὁ φτωχὸς Λιναρᾶς ἐπὶ τόσο χρόνον μακρὰν τῆς ἀγαπημένης πατρίδας του εἶχεν αἰσθανθῆ βαθὴν κλονισμὸν τῆς υγείας του εἰς τὸ Λαύριον. Ἡ σκοτεινὴ μελαγχολία, πὺν τὸν εἶχε καταλάβῃ ἐκεῖ πέρα, τοῦ ὑπέσκαψε ἀσφαλῶς τὰ θεμέλια τῆς ζωῆς. Πρὸς στιγμὴν ἐπανεθῶν εἰς τὴν Κέρκυραν του καὶ πλημμυρισμένος ἀπὸ τοὺς νέους θριάμβους του, ἐθάρρησε ὅτι τὰ σύννεφα τῆς μελαγχολίας του εἶχαν διαλυθῆ χωρὶς νὰ φήσῃ ἀνεξάλειπτα τὰ ἴχνη τῆς διαβάσεώς των. Ἀλλὰ ἴσα-ἴσα ὁ τεράστιος ζῆλος μὲ τὸν ὁποῖον ἀφωσιώθη εἰς τὴν διεύθυνσιν τῆς μουσικῆς του καὶ ἡ μεγάλη ἐργατικότης του ἐσυντόμευσαν ἀκόμη περισσότερο τὴν δρασίν του, καὶ ὀλιγίστους μῆνας μετὰ τὴν ἐπάνοδον εἰς τὴν πατρίδα του αἱ δυνάμεις του ἤρχισαν νὰ τὸν ἐγκαταλείπουν. Τοῦ κάκου ὁ μαέστρος ἐπάλαυε νὰ πείσῃ τὸν ἑαυτὸν του ὅτι εἶναι καλὰ καὶ περὶκαλὰ τοῦ κάκου ἠγωνίζετο νὰ συγκρατῆται, ὅταν ἐγύμναζε τὴν μουσικὴν του καὶ ὅταν ἔπαιζε ἐνώπιον τῶν Κερκυραίων του. Καὶ μίαν καὶ δύο φορὰς εἶχε καταληφθῆ ἀπὸ λιποθυμίας εἰς τὸ ἔργον του καὶ μίαν καὶ δύο φορὰς τὸν ἔβλεπαν νὰ πτύῃ αἷμα, τὸν ἤκουαν νὰ βήχῃ ἄσχημα, τὸν ἐννοοῦσαν ὅτι ἔπασχε φοβερά. Καὶ σιγὰ-σιγὰ ἴσχναινε περισσότερο, ἐκέρωνε, ἐκτρινοῦσε, καὶ δὲν κατώρθωνε νὰ κρατῆ ὅπως πρῶτα ὑπερήφανα τὴν μπακέττα του. Οἱ μουσικοὶ του γλήγωρα εἶχαν ἀντιληφθῆ ὅτι ὁ Λιναρᾶς των ἔχανε δυστυχῶς τὴν μαεστρίαν του εἰς τὰς δοκιμὰς: Φεῦ! δὲν ἠμποροῦσε πλέον νὰ τοὺς ὑβρίσῃ δυνατὰ ἀκόμη καὶ εἰς τὴν παραμικρὸ-

τερην παρατονίαν των και να τους γυμνάξη αδιάκοπα μίαν και δύο και τρεις ώρας όπως εις άλλα χρόνια. Τα έβλεπαν οι καλοί μουσικοί και έλυπούντο βαθύτατα και δεν έλεγαν τίποτε. Τα έβλεπαν και οι συνέταιροι της «Μαντζάρου» και δεν έλεγαν τίποτε και αυτοί ούτε εις τον μαέστρον ούτε μεταξύ των. Και εξακολουθούσαν από ευγένειαν και ευγνωμοσύνην να τον επαιούν και να τον επιδοκιμάζουν. Και ο φιλότιμος Λιναράς όσον ήσθάνετο να τον εγκαταλείπουν αι σωματικά του δυνάμεις τόσο κατέβαλλε κάθε ψυχικήν του δύναμιν προς ένισχυσίν των, αλλά και τόσον ίσα-ίσα εξηγηλείτο περισσότερο και σωματικώς και ψυχικώς. Και με την εξασθένησιν των νεύρων του εξησθένιζε και η μνήμη του και η φαντασία του και το φώς των οφθαλμών και της ψυχής του... Του κάκου ύπεβιάλετο εις παντός είδους δίαιταν, και αυτός, πού ποτέ του δεν εγνώρισε τάξιν εις την ζωήν του, ήρχισε να διάγη τακτικώτατον βίον. Άλλ' ο τακτικώτατος βίος ήμπορεί να του παρέτεινε κατά τι τας ήμέρας του, του εγενουόσε όμως ακόμη μεγαλυτέραν άταξίαν, και ο παλαιός άνθρωπος των διασεδάσεων και των ξενυτιών παραξενευόμενος με τον άπότημον περιορισμόν εις τας όρμάς του πού του είχαν καταστήσει δευτέρα φύσις, επαναστατούσε και έστενοχωρούσε βαθύτατα τον δυστυχή μαέστρον και του εξαντλούσε πλέον και τας ελαχίστας ύπολειπομένας δυνάμεις. Και τώρα ήρχισε πάλαι να τον καταλαμβάνη η παλαιά του Λιναρίου μελαγχολία και να του φταίνουν όλοι και να τον πειράζουν όλα. Και βλέπων ότι τίποτε δεν ήμπορούσε τα του ξαναδώσει την υγείαν και την μουσικήν του δεινότητα, κατελήφθη από μυστικοπάθειαν, και εις την άπελπισίαν του, ως να εΐρε το τελικό μέσον της σωματικής του θεραπείας, ήρχισε να γίνεται θρησκομανής, αυτός πού ποτέ του δεν είχε σκεφθῆ δια την άλλην ζωήν και ποτέ του δεν είχε κάμη ένα σταυρό με την καρδιά του. Και με την έλπίδα ότι ένας Θεός μονάχα ήμπορεί να τον σώσει, είχε σκεφθῆ ο δυστυχής να καταφύγη εις τον πολιοῦχον της πατρίδας του, εις τον Άγιο του, πού τόσα θαύματα είχε κάμη έως τώρα. Και εις την ιδέαν αυτήν έλαμψαν και πάλαι με φωτεινάς ακτίνας έλπίδων τα σβυμένα μάτια

του Λιναρά, και έτρεξε ο άπελπισμένος μαέστρος εις την εκκλησίαν του καλού Άγίου ως εις μόνην άγκυραν σωτηρίας. Συντετριμμένος λοιπόν άνοιξε την κάσσαν του ιεροῦ λειψάνου, και άναψε χονδρό κερί εις τον Άγιο του, και έβαλε τον παπᾶ να ψάλλη δέησιν, και γονατισμένος ο Λιναράς με πίστιν ένθερμον ήρχισε να παρακαλή ποιητικώτατα τον Άγιο του να μεσιτεύση εις τον Θεόν δια την υγείαν του: «Άγριε μου, του έλεγε πρόσωπο προς πρόσωπο, Άγριε μου, συγχώρησε όλες τες άμαρτίες μου κι άκουσέ με με την καρδιά σου! Είμαι εγώ, Άγριε μου, ο μαέστρος σου, πού χίλιες φορές ως τώρα συνώδεψα τες λιτανειές σου, πού σου έπαιξα τόσες γλυκύτατες μάρτσες για δόξα σου, πού έκαμα τადύνατα δυνατά τόσα χρόνια για να γίνωνται οι λιτανειές σου ωραιότερες με τη μουσική μου! Ναι, Άγριε μου θαυματουργέ, θέλω να μεσιτέψης στο Θεό για την υγεία μου θέλω να ξαναγίνω καλά, Άγριε μου, για να σου ξαναπαίξω ακόμη γλυκύτερα τες ευμορφότερες μάρτσες του κόσμου, όταν σε γυρίζουν στην πατρίδα μας, πού τόσο την αγαπάς! Να δής, Άγριε μου, αν γίνω καλά, τι έξοχη μάρτσια θα σου κάμω από ευγνωμοσύνη και για δόξα σου πάντα! Να, τώρα κοντεύουν τα Βάρια πού θα σε ξαναβγάλουν δός μου δύναμι και φώτισι να σου γράψω έναν ύμνον άθάνατο!...Ναι! ναι! θα μου δώσης, δεν είν' αλήθεια, Άγριε μου; Βέβαια! βέβαια! νά! τα χείλια σου μου χαμογελοῦν και τα μάτια σου χύνουν επάνω μου γλυκα έλπίδας και οικτιρισμό... Σ' ευχαριστώ, Άγριε μου, σ' ευχαριστώ! Ά τώρα είμαι καλά! είμαι καλά! Νά! μου έρχεται στο νοῦ κ' η μάρτσια πού θα σου γράψω! Θα την βαφτίσω: «Η ανάστασι του Λαζάρου!» Ά! σ' ευχαριστώ, Άγριε μου, σ' ευχαριστώ!... Άσε με τώρα να σε προσυνησω και να πάω να σου την γράψω από ευγνωμοσύνη, Άγριε μου, θαυματουργέ μου και προστάτη μου!...» Και ο αγαπητός μαέστρος με φλογερό πάθος κατεφίλησε πέντ' έξι φορές τον Άγιο του, και όλος έξαιψις έτρεξε σπίτι του και έγραψε πράγματι μίαν θαυμασίαν μάρτσιαν «Η Άνάστασις του Λαζάρου». Όταν την έγραφε ήτο κατενθουσιασμένος και πολλές φορές εψιθύριζε: «Ά! είμαι καλά! τώρα είμαι καλά! πολύ! πολύ! καλά!» Όταν όμως έτελείωσε, του

ήλθε άπότημη εξάντλησις και έλιποθύμησε ψιθυρίζων: «Άχ! άχ! άχ! Άγριε μου, μ' έγέλασες! Γιατι να με γελάσης, Άγριε μου;»

Από τότε ο άμοιρος μαέστρος δεν ήμπούρεσε πλέον να σηκωθῆ από το κρεβάτι. Οι ιατροί πού τον έπεσκέπτοντο είπαν ότι είχε φθίσειν καλπάζουσιν και όλίγαι ήμέραι ζωής του έμεναν πλέον. Όλα τα μέλη της «Μαντζάρου» και όλη η Κέρκυρα με μεγάλην λύπην είχαν μάθη την ασθένειαν του αγαπητου μαέστρου, το δε Προεδρείο της «Μαντζάρου» είχε αποφασίσει να μη διορίση νέον μαέστρον, εφ' όσον έξούσε ο Λιναράς.

Εν τούτοις η εορτή των Βαίων έπλησίαζε, και ο Λιναράς, παρ' όλην την αθλιότητα της υγείας του, παρηγορούμενος ότι σύντομα θάναλάβη δια να διευθύνη την μουσικήν του εις την λιτανείαν του Άγίου, έβλεπε άνυπόμονα να φεύγουν αι ήμέραι και όλο να γίνεται χειρότερα. Τότε εξήτησε πάλαι να συζητήση τον Άγιο του με κάθε τρόπον δια να τον κάμη καλά. Έπροσκάλεσε λοιπόν σπίτι του τον Πρόεδρον της «Μαντζάρου» και του είπε:

— Πρόεδρέ μου, μονάχα στα χέρια του Άγιου μας είναι η ζωή μου. Χρήματα δεν έχω για να του κάμω ένα χρυσό καντήλι να κρέμεται στην κάσσα του επάνω, ίσως και μεσιτέψη για την υγεία μου του έκαμα όμως, Πρόεδρέ μου, μία μάρτσια βγαλμένη από τα φωτεινά βάθη της ψυχής μου. Μια χάρι θα σου ζητήσω: Να την δώσης στους μουσικούς μου να την προβάρουν και να την παίξουν στη λιτανεία των Βαίων. Είμαι βέβαιος πως θάρéση του Άγιου μας η μάρτσια μου και θα με κάμη καλά στο ύσπερο!... Ναι, Άγριε μου, να δής πόσο θα σ' άρέση!... Θα μου κάμησιν αυτή τη χάρι, Πρόεδρέ μου, μα θα την μάθουν οι μουσικοί μου στην έντέλεια για να μη θυμώση ο Άγιος μας με καμία στονάτα και δεν με κάμη καλά!...

Ο Πρόεδρος με μεγάλην συζήτησιν έδωκε ύπόσχεσιν εις τον φτωχόν μαέστρον να πράξει κατά την επιθυμίαν του, και η μουσική της «Μαντζάρου» είχε μάθη άριστα την μάρτσιαν εκείνην. Όλοι, όσοι την ήκουαν εις τας δοκιμάς, έμεναν εκπληκτοι δια την ωραιότητα και την ταιριασμένην ποιικίαν των χρωματιστών της

και δια την άρμονίαν της συλλήψεως και της εκφράσεως, και έλεγαν ότι είναι το τελειότερο μουσικό κομμάτι πού έγραψε ο άμοιρος μαέστρος. Και όταν ήλθε η ήμέρα των Βαίων και ξεκίνησε η λιτανεία, ο μουσικώτατος Κερκυραϊκός λαός πατείς με πατώσε περιστοιχίζε την μουσικήν της «Μαντζάρου», εις την οποίαν του κάκου εκύτταζαν να διακρίνουν την μαγικήν μπακέττα του Λιναρά. Φεῦ! ο δυστυχής Λιναράς την ώραν εκείνην έβραζε από πόθους και από πάθος άνιάτον εις το κρεβάτι του. Έσυλλογίζετο ότι πλησίαζει να βγῆ η λιτανεία, ότι μετ' όλίγον θα περάση από κάτω από το σπίτι του, ότι θάρκούση την μάρτσια του: «Ά! διάολος μέσα τους αν δεν την παίξουν στην έντέλεια! μ' όλη του την άρωστία, θα τους βροση από το παραθύρο εκεί μπροστά στον Άγιο του!... Άχ! Άγριε μου, να δοῦμε, θα συζητηθῆς; θα με κάμησιν καλά!... Νά! κοντεύει η ώρα να σε λιτανέψουν! Άχ! δός μου δύναμι το ελάχιστο να σηκωθῶ να δω τη Χάρι σου, όταν θα περνᾶς από κάτω μου, για να σου δεηθῶ και για μένα τον φτωχό!... Άκου! άκου! σημαίνει χαρμόσυνα η μεγάλη καμπάνα του Άγίου... ξεκίνησε η λιτανεία του λοιπόν... Άγριε μου, βοήθειά μου! κάμε με καλά! κάμε με καλά! καλέ μου Άγριε! Δεν είναι άμαρτία τώρα στην άνοιξι να μη μπορέσω, Άγριε μου, να ξαναδώ την ευμορφία της πατρίδας μας; να μη ξαναχαιρετίσω το μονάρχιβο Ποντιζονήσι της; να μη ρουφήσω τες ευωδιές των λουλουδιών της και το βαλσαμωμένο άεράκι των έξοχών της;... Μπά! άκου! άκου! έρχεται, φτάνει η λιτανεία του Άγίου μου... Τώρα ποιά μουσική παίζει; Ά! είναι η Παλιά Φύλαρμονική... Μπετόβεν παίζει!... Διάολος μέσα της, παίζει ευμορφα!... Ά! για να σηκωθῶ τα την δω!... Νά! περνᾶ από κάτω μου! Ω!... Ω!... άχ!... δεν μπορώ να σηκωθῶ... Άχ! Άγριε μου, ούτε να σηκωθῶ δεν μπορώ να δω τη Λιτανεία σου;!...» Και ταῦτα είπων με βαθύ παράπονον ο δυστυχής μαέστρος έβουβάθηγε κείμενος καταπιζομένος και παράλυτος σχεδόν εις το κρεβάτι του.

Εν τούτοις η λιτανεία ήρχισε να φθάνη σπίτι του, και αι πρώται σκόλαι έπερνούσαν

ὁ Ντάσκας ἐγονάτισε πρῶτα παράπλευρα εἰς τὴν κάσσαν τοῦ μαέστρου καὶ τοῦ ἔλεγε περιπαθῶς: «Ξάδελφέ μου, πρὶν νὰ μᾶς φύγῃς, πάρε γιὰ ἐνθύμησι καὶ παρηγοριά σου στὰ σκότη τοῦ Ἄδῃ χῶμα κι ἀγέρα καὶ λούλουδα ἀπὸ τὴν ἀγαπημένη πατριίδα σου νὰ τὸ πατῆς καὶ καὶ νὰ τὸν ἀναπνέῃς καὶ νὰ τὰ μυρίζῃσαι στὰ Τάρταρα καὶ νὰ νασταίνεται ἡ μαύρη σου καρδιά!» Καὶ μὲ τὰ λόγια ταῦτα ἔβγαλε πρῶτα ἓνα σακκουλάκι χῶμα καὶ τὸ ἔθεσε εἰς τὰ πόδια τοῦ μαέστρου καὶ τοῦ εἶπε: «Σοῦ τᾶφερα ἀπὸ τὴ Σπιανάδα σου, ξάδελφέ μου!» κ' ἔπειτα ἔβγαλε κ' ἓνα μπουκαλάκι κ' ἓνα φάκελλο μὲ τριαντάφυλλα καὶ μενεξέδες καὶ τὰ ἐτοποθέτησε εἰς τὰ ρουθούνια τοῦ μαέστρου καὶ εἶπε πάλαι: «Αὐτὸ εἶναι γεμάτο ἀεράκι ἀπὸ τὸ Ποντικονῆσί σου, ξάδελφέ μου, νὰ τὸ ἀναπνέῃς καὶ νὰ ζῆς ἀθάνατος στὰ βασίλεια τοῦ θανάτου, καὶ τοῦτα εἶναι λούλουδα ἀπὸ τὸ Γαστοῦρι σου νὰ τὰ μυρίζῃσαι καὶ νὰ νασταίνεται ἡ μαραμμένη καρδιά σου!... Χαμογελᾷς ἔ, ξάδελφέ μου!... Ἄ! εὐχαριστήθηκες! εὐχαριστιέσαι ἔ!... Ἄχ! μονάχα ἔς ἡμᾶς ἀφίνεις τὴν πίκρα καὶ τὴν ἀπελπισιά!... Γειά σου, μαέστρε μου! γειά σου!... Στὸ καλό!

στὸ καλό!»... Καὶ ἐν ᾧ ὁ Ντάσκας ἐπάλλαιε τώρα νὰ σηκωθῆ μισόνεκρος ἀπὸ τὴν συγκίνησιν, ὁ λαὸς ὅλος ἐψιθύριζε ὡς ἐπιτάφιον ἐπιδὸν τοῦ δυστυχημένου μαέστρου: «Στὸ καλό! στὸ καλό!» Καὶ ἔπειτα, ἐν ᾧ οἱ νεκροθάπται ἤρχιζαν τὸ ἀπαίσιον ἔργον τῶν καὶ ἡ καμπάνα τῆς ἐκκλησιᾶς τοῦ κοιμητηρίου ἐθρηνοῦσε μὲ μονότονα καὶ ἀραιὰ «ντάν! ντάν!» τὸν παραδιδόμενον εἰς τὰ βασίλεια τοῦ Ἄδου νεκρὸν καὶ ὁ στρατὸς τὸν ἐχαιροτοῦσε διὰ παντὸς μὲ τρεῖς πυροβολισμούς, αἱ δύο μουσικαὶ ἔπαιζαν συγχρόνως ἐπάνω εἰς τὸ ἐνταφιαζόμενον πτώμα τοῦ καλοῦ μουσικοῦ ὡς ἐπιθανάτιον «χαῖρε» τὴν «Ἀνάστασιν τοῦ Λαζάρου» του. Καὶ τὴν ἔπαιζαν μὲ τόσην παράφορον περιπάθειαν, ὥστε ἓνας στενὸς φίλος τοῦ κεκοιμημένου δὲν ἐκρατήθη κ' ἐφώνασε: «Μπράβο, μαέστρε! μπράβο μαέστρε!» Καὶ ὁ λαὸς ὅλος ἠλεκρισθεὶς καὶ ἀπὸ αὐταπάτην πιστεύσας ὅτι ἔχει ἔμπρός του ζωντανὸν τὸν Λιναρᾶ διευθύνοντα τοὺς μουσικούς του, ἐφώνασε καὶ αὐτὸς ἐνθουσιασμένος ὡς ἐπιτάφιον ἐγκώμιον: «Μπράβο μαέστρε! μπράβο, μαέστρε!»

ΙΩ. Α. ΓΚΙΚΑΣ

ΛΑΧΤΑΡΕΣ

ΣΤΟ ΓΙΑΝΝΗ Γ. ΚΑΣΙΜΑΤΗ

Σ' ἠλιόχαρη ραχοῦλα τοῦ βοννοῦ
ἔλα καὶ τόνισέ μου τὸ σκοπὸ σου
τὴν ὥρα τὴν ἀχνὴ τοῦ δειλινοῦ
στὸ καλαμένιον ὄργανό σου.

Σώριασε τὶς λαχτάρεις τὶς παληῆς
μέσα στῶν περασμένων μου τῆ στάνη,
κάτω ἀπὸ καρπερὲς χουσομηλιῆς
μάσε τὰ νειᾶτά μου, τσοπάνη.

Κι' ἀπάνω στὴ νυφοῦλα γλωρασιὰ
χτίσε μὲ τὸ ρυθμό σου τὸ βοννήσιο
τὴν ὠρηστολισμένην ἐκκλησιὰ
στὸ καρδιοξύπνημα τὸ ἠλύσιο.

Ἀλεξάνδρεια.

Κ. Ν. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ

ΠΥΘΙΑ

Ἐστῆς μοίρας μου τὸν δρόμο, ἀπὸ σιμά μου
Στοχαστικὴ ἄν διάβηκες, παρθένα,
Τὰ λόγια σου ποῦ μοῦδες, ἴστην καρδιά μου
Ἐάν γρίφοι μοῦ φανῆζαν, σαστισμένα.

Τὸ φῶς πῶς ἀγαπάει καὶ τὸ σκοτάδι
Ὁ ποιητῆς, τὴν αὐλὴν ὀπτασία,
Τοῦ οὐρανοῦ τὴν ἔκστασι, τὸν Ἄδῃ,
Ἔτσι κ' ἐγὼ σ' ἀγάπησα, ὦ Πυθία.

Ἐστά κύματα τῶν μαύρων τῶν μαλλιῶν σου,
Ἐστὸ σκοτεινὸ σου μέτωπο ἐγὼ εἶδα,
Τῶν μύθων τὰ βασίλεια καὶ τοῦ ὄνειρου.

Καὶ ἴστα βαθνὰ σκοτάδια τῶν ματιῶν σου,
Σέροντας γιὰ φανὸ μου τὴν ἐλπίδα,
Τὴν ἠδονὴν ἀντίκρουσα τοῦ ἀπείρου.

ΑΤΤΙΚΗ ΠΑΝΣΕΛΗΝΟΣ

Αὔρα τερπνὴ μῦρα δροσιῆς σκορπίζει
Ὅθε περναῖ, καὶ τὸ γλυκὸ φεγγάρι
Μ' ἓναν γαλακτερὸ πέπλο στολίζει
Τὴν Πλάσιν ὅλη. ὦ τῆς νυχτιᾶς ἡ χάρι!

Ἐστὴ σιγαλιὰ ποῦ γύρω εἶνε ἀπλωμένη,
Ἐπ' τὰ βαθνὰ τῆς γῆς τῆς δοξασμένης,
Κάτω κρυφὸ λῆς καὶ σιγὰ ἀνεβαίνει,
Κάτω ἴσάν στεναγμὸς ζωῆς θαμμένης,

Ζωῆς μεγάλης.. Καὶ ἴστο ξύπνημά της,
Περίλυπη, ἴσάν κείνοι ποῦ ἐπιζοῦνε
Σ' ἄλλους, γλυκούς, ἢ Ἀκρόπολι στενάξει.

Τοῦ Φλοπάππου τὸ μνημεῖο, σιμά της
Ἄες κράζει τοὺς θνητοὺς νὰ ὄνειρευθοῦνε.
Βουβῆς, μαρμαρωμένης Σφίγγας μοιάζει.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΛΑΜΠΙΛΑΤ.

ΤΟ ΘΕΑΤΡΟΝ ΤΟΥ ΙΨΕΝ

Κυρία και Κύριοι,

Όταν τὸ περασμένο καλοκαίρι στὰς Ἀθήνας, ὁ θίασος τῆς Κυβέλης κρατώντας ψηλά τὴ σημαία τῆς Τέχνης, ἔδωσε μαζί με τὰ ἄλλα ἐκλεκτὰ ἔργα τοῦ δραματολογίου τῆς καὶ τὴ «Δεσποινίδα Τζούλια» τοῦ Σουηδοῦ συγγραφέως Στριμπεργ, ὁ κ. Ξενοπούλος ἐτόνισε μιὰ μεγάλην ἀλήθεια εἰς τὴν διάλεξιν, πὺν ἔκαμεν ἀπὸ σκηνης πρὸ τῆς παραστάσεως.

— Δὲν πρέπει, εἶπεν, νὰ λησμονῶμεν, ὅτι ξένα ἔργα μελετημένα πρὸ πολλοῦ καὶ τοποθετημένα τόσον ὑψηλά, δὲν δίδονται ἔδῳ διὰ τὰ κρίνωμεν ἀλλὰ διὰ τὰ γνωρίζωμεν ἀπλῶς καὶ, — ἂν ἠμποροῦμεν — νὰ τὰ θαυμάζωμεν.

Αὐστinchῶς, τὴν βαρύτητα τῆς ἀληθείας αὐτῆς ὅλοι ἐμεῖς οἱ ἱστορικοὶ ἄνθρωποι τῆς Θρησκείας, τοῦ Πολιτισμοῦ καὶ τῆς ἠθικῆς δὲν κατορθώσαμεν νὰ τὴν ἐννοήσωμεν ὅσον καὶ ὅπως ἔπρεπε. Μὲ τὴν ἀφέλειαν καὶ τὴν μοιρολατρείαν, μὲ τὴν ὁποίαν συνήθως κρίνομεν τὴ μικρὴ μας ζωὴ, ἐκδίδομεν κριτικὸν φρεσῶδες καὶ γιὰ κείνα ἀκόμη τὰ πράγματα, πὺν κλείνουν μέσα τους τὴν ἀπειλήν τῆς αἰωνιότητος.

Τὶ τὰ θέλετε; Ὁ Ἕλληνας τοῦ ὁποίου κατὰ τὸ γνωστὸν δίστιχον

ὁ τράχηλος ζυγὸν δὲν ὑποφέρει

ἐννοεῖ μὲ κάθε θυσίαν νὰ ἐπιβάλλῃ εἰς τοὺς ἄλλους τὸν ζυγὸν τῆς κριτικῆς του. Εἶναι ἡ κληρονομικὴ ἀρρώστεια, μὲ τὴν ὁποίαν ἔρχεται εἰς τὸν κόσμον καὶ ἡ ὁποία ἐνέπνευσε εἰς τὸν ποιητὴν τοῦ Φασουλῆ Φιλοσόφου, τὸν ὠραῖον αὐτὸν μονόλογον τοῦ Ρωμηοῦ σεβνταλῆ.

— Ψυχὴ μου τί λιακάδα, τί Οὐρανός, τί Φίσις

Ἀχνίζει ἐμπροστὰ μου καϊμακλῆς καφῆς

Κ' ἐγὼ κατεμπνευμένος γιὰ ὅλα φέρω κρίσεις

Καὶ μόνος μου τίς βροῖσκω μεγάλες καὶ σοφές.

Εἰδικώτερον γιὰ τὸν Ἰψεν, ἡ Ἑλληνικὴ κριτικὴ ἐφλυάρισεν περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλην φορῶν. Τὸ ἐπαναστατικὸν ἔργον τοῦ μεγάλου Ἀτομιστοῦ φιλοσόφου, ἐτάραξε σὲ τέτοιο βαθμὸν τὰ συντηρητικὰ νεῦρα τῆς, ὥστε τὴν ἠνάγκασε νὰ μᾶς πῇ, ὅτι ὁ ποιητὴς τῶν «Βρυκολάκων» εἶναι ἔκφυλος, ὅτι ἡ ψυχὴ του ἔχει κατὰ τὸ τὸ σταχτὴ χρῶμα τοῦ αἰωνίως συννεφιασμένου οὐρανοῦ τῆς πατρίδος του, ὅτι ὁ μοναδικὸς σκοπὸς τοῦ θεάτρον του εἶναι νὰ κορευλιῶσῃ καὶ ἐξευτελίῃ, τὴν Ἑλληνικὴν Οἰκογένειαν καὶ τὰ ἀγὰ Ἑλληνικὰ ἦθη καὶ ἔθιμα!

Ἐμίλησεν δηλαδὴ ὅπως μιλοῦν στὴν Ἑλλάδα ὅλοι οἱ ἐργολάβοι τοῦ Πατριωτισμοῦ: ὅπως οἱ σοφοὶ γλωσσολόγοι, πὺν ξεφτυτρώνουν σὰν μαριτάρια στὸν τρισευλογημένον αὐτὸν τόπον ὁμιλοῦν καὶ γράφουν περὶ Ἑθνικῶν προδοσιῶν ἀπὸ μέρους τῆς ἐλευθέρως καὶ ρυθμικῆς σκέψεως ἀνθρώπων, τοὺς ὁποίους βαπτίζουν «μαλλιαροὺς» ἴσως γιὰ τὸ ἴδιον ἔχουν κουρέψει σὺρριζα τὴ λογικὴ τους.

Ἐρισμένως, θὰ ἦτο πολὺ σκληρὸν γιὰ τὴ Νεότητα καὶ τὴν ὁμορφιὰ τῶν λουλουδιῶν τῆς ἐκλεκτῆς καὶ προνομιούχου πνευματικῆς ἀνθίσσεως τοῦ Νορβηγικοῦ ποιητοῦ, ν' ἀποπειραθῶ νὰ κρίνω καὶ ἐγὼ σήμερον τὴ μενεξεδένια εὐγένεια τοῦ ἔργου του.

Ἄχι! Ὁ σκοπὸς μου εἶναι ἀπλούστερος.

Νὰ σὰς γνωρίσω στενώτερα μ' αὐτὸ καὶ νὰ ἐπιχειρήσω, νὰ σὰς πείσω, ἂν εἶναι δυνατόν, ν' ἀγαπήσετε τοὺς νέους Θεοὺς, πὺν μὲ δημιουργικὸ χέρι, στήνει φοτισμένους ἀπὸ τὴ χαρὰ τῆς Ζωῆς, ἐπάνω στὰ ἑρείπια τῶν παλαιῶν Ἀξιών.

Ὁ Ἐνρικ Ἰψεν, γεννήθηκε σὺς 20 Μαρτίου 1828 εἰς τὸ Σκίην τῆς Νορβηγίας, ὅπου ὁ δανικῆς καταγωγῆς πρόπαππὸς του, ἦτο ἐγκατεστημένος ἀπὸ τοῦ 1726.

Εἰς ἡλικίαν 16 ἐτῶν μείνας ὄρφανός, ἀναγκάσθηκε νὰ διακόψῃ τὰς σπουδὰς του καὶ νὰ γίνῃ μαθητευόμενος φαρμακοποῦς στὴν Κρίμσταντ. Ὁ μέλλον ὅμως ποιητὴς τοῦ Μπράντ, εἶδε πολὺ γλίγορα, ὅτι ὁ χῶρος τοῦ φαρμακείου ἦτο πολὺ στενὸς γιὰ τὴν ψυχὴν του, πὺν ζητοῦσε ἄλλα Ἰδανικά. Τὸ 1850, ἐγγράφεται σὺς Πανεπιστήμιον τῆς Χριστιανίας καὶ μαζί με τὸν Μπίόρσον, τὸν Λῆ καὶ τὸν Βίνγε, ἀκολουθεῖ τὰς παραδόσεις τοῦ καθηγητοῦ Χέλμπεργη.

Ἡ μελέτη, ἐν τούτοις, δὲν τοῦ ἀρκεῖ γιὰ ν' ἀναπτύξῃ τὸ ἰδιόρρυθμον δραματικὸν ταλέντο του.

Τοῦ χρειάζεται, ὀλόκληρη ἡ Ζωὴ, μὲ τοὺς ἀγῶνας τῆς, τοὺς πόνους τῆς, τὰς πικρίας τῆς. Τοῦ χρειάζεται ἀκόμη κάποιο ἰδανικόν, πὺν ν' ἀνταποκρίνεται στὴν ταραγμένη ἀπὸ τὸν ἐγκάλην τῆς ἀπιστίας ψυχὴν του. Τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐμελετοῦσε τὸν Κατλίνα. Ἡ μεγάλη αὐτὴ μορφὴ τοῦ Σαλλουστίου ἦρωος, ἔρχεται, σὰν τὸ βασιλόπουλο τοῦ παραμυθιοῦ, νὰ ξυπνήσῃ μέσα του τὴν εὐγενικὴ Ἐπαναστατικὴν ὁρμήν, πὺν ἐξεδηλώθηκε ἀργότερον εἰς τὸ ἔργον του. Τὶς ἡμέρας ἐκείνες, γράφει στὸν φίλον του Μπραντῆς.

«Ζοῦμε μὲ τὰ φύγοντα, πὺν ἔπλεσαν ἀπὸ τὸ τραπέζι τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως. Τὰ φύγοντα ὅμως αὐτὰ, δὲν μποροῦνε νὰ μᾶς χορτάσουν. Κάθε ἰδέα πρέπει νὰ πέρη τὸν τόπον καὶ τὸ χρῶμα τῆς ἐποχῆς, πὺν δουλεύεται. Ἡ Ἐλευθερία, ἡ Ἰσότης, ἡ Ἀδελφωσύνη, δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἔχουν σήμερον τὴ στενὴ σημασίαν, πὺν ἔχον τὴν ἐποχὴν τῆς μακαρτίσσεως Γκιλοτίνης. Οἱ πολιτικοὶ μας ἐπιμένουν νὰ κάνουν πὺν δὲν τὸ ἐννοοῦν. Γιὰ αὐτὸ καὶ ἐγὼ τοὺς μισῶ. Τοὺς ἀρέσουν οἱ μικροεπαναστάσεις, ἐνῶ ἐκεῖνο, πὺν ἐνδιαφέρει τὸν κόσμον σήμερον εἶναι μιὰ ὀλοκληρωτικὴ ἐπανάστασις τοῦ ἀνθρώπινου πνεύματος».

Ἐνα ἔτος ἀργότερον, ἀρχίζει τὴν ἐκδοσιν περιοδικοῦ εἰς ἄκρον φιλελευθέρου, εἰς τὸ ὁποῖον δημοσιεύει τὰ πρῶτα ποιήματά του καὶ μιὰν σάτυρον δραματικὴν, τὴν «Νόρμα». Τὸν ἴδιον χρόνον διορίζεται διευθυντὴς τοῦ θεάτρον τοῦ Μπέργκεν. Τὴν θέσιν αὐτὴν διατηρεῖ ἕως τὸ 1857 ὁπότε διορίζεται τοιοῦτος εἰς τὸ θεάτρον τῆς Χριστιανίας, καὶ νυμφεύεται ἐξ αἰσθηματος τὴν Σωσάναν Λάε Τόρσεν, κόρην τοῦ πάστορος τοῦ Μπέργκεν καὶ τῆς Μαγδαληνῆς Τόρσεν, τῆς ὁποίας τὰ ποιητικὰ ἔργα εἶναι πασίγνωστα εἰς τὴν Σκανδιναβίαν.

Ἡ κυρία Ἰψεν, μιὰ ὑπέροχος, ἀλήθεια, Γυναῖκα, ὅπως ὁμολογοῦν ὅλοι ὅσοι τὴν ἐγνώρισαν, βοηθεῖ τὴν πνευματικὴν ἐξέλεξίν του. Εἰς αὐτὴν χρεωστεῖ ὁ μέγας δραματογράφος τὴν ἐμπνευσιν, μὲ τὴν ὁποίαν ἐδημιούργησεν ὅλες τὶς ἰσχυρὰς ἐκείνες καὶ ἀνεξάντητες γυναικεῖες φρεσιογενεῖες, πὺν ὑπάρχουν σ' ὅλα σχεδὸν τὰ δραματικὰ ἔργα του. Τῆς εἶναι εὐγνώμων γι' αὐτό. Μέσα στὸν τόμον τῶν ποιημάτων του, ὑπάρχουν λίγοι τραγεροὶ στίχοι ἀφιερωμένοι σ' αὐτὴν καὶ πὺν λένε:

«Ὁ μοναδικὸς ρόλος τῆς εἶναι νὰ μ' ἐμπνέῃ χωρὶς ποτὲ νὰ μάθῃ κανεὶς, ποῖα εἶναι ἡ Μοῦσα μου. Κ' ἐπειδὴ δὲν θέλει νὰ δεχθῇ καμμιά ἀνταμοιβή, χαράζω αὐτοὺς τοὺς στίχους, πὺν τῆς φωνάζουν δυνατὰ «ἐδχαριστῶ»!

Τὸ 1864, μὲ τὴν ψυχὴν πονεμένην ἀπὸ τὴν ψυχρὰν ὑποδοχὴν πὺν ἔκαμεν εἰς τὸ ἔργον του ἡ Νορβηγικὴ κριτικὴ, ἐκπατριεῖται. Ἐπισκέπεται τὸ Μιλάνον, τὴν Πίζαν, τὴν Ρώμην, τῆς ὁποίας τὸ θλιβερὸν μεγαλεῖον τὸν ἐνθουσιάζει καὶ τὸν σκλαβώνει τέσσερα ὀλόκληρα χρόνια. Ἀπὸ τὴν Ἰταλίαν πηγαίνει σὺς Μόναχον καὶ στὴν Δρέσδην, ἔρχεται στὴν Αἴγυπτον, ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ Βασιλέως Καρόλου 15ου διὰ τὰ ἐγκαίνα τῆς διώρυγος τοῦ Σουέξ καὶ ἐπιστρέφει πάλιν σὺς Μόναχον.

Φεύγει ἀκόμη τὴν Πατρίδα του.

Γινοῖται ἀπὸ πόλι σὲ πόλι, παντοῦ καὶ πάντοτε

πιστὸς παρατηρητὴς τῆς Ζωῆς καὶ ἐρημίτης φιλόσοφος. Ἡ βαθειὰ αἰσθανομένη ψυχὴ του τοῦ κρυφολεῖ, ὅτι ἡ ποίησις τῆς σιωπῆς εἶναι πειὸ ἠθικὴ ἀπὸ τὴν πεζοποίησιν τοῦ θορύβου.

Μακρὸν ἀπὸ τὸ πλῆθος, κατὰ τὸ διάστημα τῆς εἰκοσιπενταετοῦς ἐκουσίας ἐξουσίας του, καλλιεργεῖ τὴ σκέψιν του, λαξεύει τὸ ὕψος του καὶ διαφυλάττει θρησκευτικῶς τὸ «ἐγὼ» του.

— Ὁ θόρυβος τοῦ ὄχλου μὲ τρομάζει, λέει σὲ κάποιο του ποίημα. Θέλω νὰ προφυλάξω τὰ ροῦχα μου ἀπὸ τὴ λάσπη τῶν δρόμων. Γιὰτὶ μὲ γιορτινὰ ροῦχα θέλω νὰ περιμένω τὴν Ἀγὴν τοῦ μέλλοντος.

Ἡ ἀγὴ αὐτὴ ἄργησε νὰ φανῇ, ἀλλ' ἔφθασε κάποτε.

Στὰ 1898 ἡ Σκανδιναβικὴ χερσόνησος ἐορτάζει ἀπὸ ἄκρον εἰς ἄκρον τὴν ἑβδομηκονταετηρίδα του.

Ὁ Βασιλεὺς τῆς Σουηδίας, οἱ ἐν τέλει, οἱ ἄνθρωποι τοῦ πνεύματος καὶ τῶν ὠραίων Ἰδανικῶν, τὸ πλῆθος, ὅλοι αἱ κοινωνικὰ τάξεις συναθροίζονται σὲ μιὰν ὠραίαν ἐορτήν, ἡ ὁποία ἐπήρξε ἡ Νίκη καὶ ὁ θρίαμβος τοῦ μεγάλου δραματογράφου.

Μέσα ὅμως σὺς ἐκδηλώσεις αὐτῆς τοῦ ἐνθουσιασμοῦ, αὐτὸς μένει σιωπηλός. Οἱ πληγῆς τοῦ παρελθόντος τοῦ εἶναι πολὺ ἀγαπημένες ὥστε νὰ τις ξεχάσῃ τόσο γλίγορα. Μὲ τὸν μεγαλόσταυρον τοῦ Ἁγίου Ὀλάμ τώρα πειὸ στὰ στήθη, ξαναγυρίζει μὲ τὴ σκέψιν του σὺς μικρὸν δωμάτιον, πὺν ἐστέγασε σὲ κάποια μακρινὴν ἐποχὴν τὶς πρῶτες φιλοδοξίες του, τὶς πραγματοποιημένες τώρα τόσον θριαμβευτικὰ, καὶ ἄθελα ἴσως, ἀπὸ κάποιο φυσικὸ νόμον ἀντιδράσεως, θυμῆται τὰ δύσκολα χρόνια τῆς ζωῆς του, κατὰ τὸ διάστημα τῶν ὁποίων, τὰ δράματά του ἐσφουρίζοντο.

Ὁ βιογράφος του, ἀπὸ τὸν ὁποῖον δανείζομαι τὰς σημειώσεις αὐτὰς, προσθέτει.

— Αἱ σημερινὰ ἐκδηλώσεις τοῦ θανμασμοῦ καὶ τῆς λατρείας, πὺν τὸν περιτριγυρίζουν, φέρνουν κάποιο μικρὸν χαμόγελο στὰ χεῖλη του. Θὰ σκέπτεται βέβαια. «Ἄν ἔχω καμμιά πεποίθησι στὸν ἀνθρώπου. Γιὰ νὰ μὴ τοὺς μισήσω, λοιπὸν, τοὺς περιφρονῶ.

Ἄν εἶμαι εἰς θέσιν δυστυχῶς νὰ ἰκανοποιήσω τὴν περιέργειάν σας, Κυρία καὶ Κύριοι, καὶ νὰ σὰς ἐγγυηθῶ τὸν ἱστορικὸν γιὰ τὴν σκέψιν πὺν ἀποδίδει κατὰ τὴν ἐπίσημον ἐκείνην στιγμὴν εἰς τὸν Ἰψεν.

Εἰμπορῶ ὅμως νὰ σὰς διαβεβαιώσω — καὶ μαζί μου ὁ καθένας, πὺν ἐμελέτησε κάπως τὸ

ἔργον του—ὅτι ὁ μέγας Νορβηγὸς ποιητὴς ἐξαντλεῖ εἰς τὰ δράματά του, κάθε μῦθος καὶ κάθε περιφρόνησιν γὰρ ὅτι ὑπάρχει σήμερον ὡς στοιχεῖον Κοινωνικόν. Σὲ στιγμὴς ὑπερόχου θύμου, τὸ δυνατὸ χεῖρ τοῦ εὐγενικοῦ καὶ ὠραίου Ἐπαναστάτου, γκρεμίζει τοὺς Ναοὺς, μέσα εἰς τοὺς ὁποίους ὀργιάζει τὸ φέμμα καὶ ξεφαντώνει ἢ Πρόληψις. Συντρίβει τὰ εἶδωλα, πλὴν ὡς «Πιστεύω» θρησκευτικόν, πολιτικόν ἢ κοινωνικόν, ἐξακολουθοῦν νὰ ρυθμίζουσι τὴν ἠθικὴν τοῦ αἰῶνος μας. Καὶ καθισμένους στὸ κατώφλι τοῦ Μέλλοντος γεμίζει ἀπὸ εἰρωνεῖες τοὺς δειλοὺς καὶ τοὺς Ἰουδαίους, πὺν ξεφρονίζουσι καὶ τραβοῦν τὰ μαλλιά τους, στὸ ἄκουσμα τοῦ ἐπιθανατοῦ ῥόγγου ὄλων τῶν φαντασμάτων ἐκείνων, πὺν ἐγέννησεν ἢ δεισιδαιμονία μέσα στὰ σκότη τοῦ παρελθόντος, καὶ ἀργοπεθαίνουν ἀπὸ καιρὸν τώρα ὑπὸ τὴν προῆν τῶν νέων Ἰδεῶν.

— Γὰρ νὰ ἔχη κανεὶς πίστιν—λέγει κάποιος ἥρωος του, ὁ Μπράντ,—πρέπει πρὸ παντὸς νὰ ἔχη ψυχὴν, καὶ οἱ παπᾶδες αὐτοὶ δὲν ἔχουν. Τὸ «πιστεύω» τους εἶναι ἀντίθετον πρὸς τὴν ἀλήθειαν.

— Τὶ κροῦεται κάτω ἀπὸ τὸ λαμπρὸν ἐξωτερικόν, γὰρ τὸ ὁποῖον εἶναι ὑπερήφανη ἢ σημερινὴ Κοινωνία;—Ἐρωτᾷ ὁ Μπέρνικ μὲ μελαγχολία στὰ «Κοινωνικά σηοίγματα». Ἄλοῖμονον, ἢ ἀποσύνθεσις καὶ τὸ τίποτα!

— Εἰς τὴν «Ἐνῶσιν τῶν Νέων» ὁ Μπράντ-μπεργ εἰρωνεύεται: Πολιτικὸς.... Ὁραῖα!.... Ξέρετε ὅμως κανένα, πὺν νὰ ξεχάστηκε καὶ νὰ μινε σύμφωνος ὡς τὸ τέλος μὲ τὴ συνείδησίν του;

Κυρίως ὅμως, μὲ κάποια συστηματικὴν ἐργασίαν καὶ ἐπιμονὴν κινεῖται τοὺς σάπιους τοίχους, πὺν σκεπάζουσι τὴ σημερινὴν οἰκογένειαν.

— Ὁ Γάμος σας, διακηρύττει ὁ Φάλκ στὴν «Κωμῳδία τοῦ Ἐρωτος», μπορεῖ νὰ εἶναι ἢ συνένωσις δύο περιορισῶν, πὺν ταιριάζουσι, ὅχι ὅμως ποτὲ καὶ δύο νέων πὺν ἀγαπῶνται.

Στὴν «Ἀγριόπλασια» μᾶς δείχνει τὴ συμφεροντολογικὴ αὐτὴ μορφή καθαρώτερα.

Μέσα στὸ ταπεινὸ καὶ πρόστυχο περιβάλλον τοῦ οἰκογενειακοῦ βίου τοῦ Χιάλμαρ καὶ τῆς Γίνα, ἢ ὁποία πρὶν παντρετῆ ἦταν ἢ ἐρωμένη τοῦ Βέρλε, ἐνὸς γέρον-διεφθαρμένου, ὁ ὁποῖος καὶ σήμερ' ἀκόμη τοὺς συντηρεῖ, ὁ Γρηγόρης Βέρλε, τὸν ὁποῖον ὅλοι εἰρωνεύονται ὡς πάσχοντα ἀπὸ «ὄδν πνευρῶν τιμότητος» προδίδει εἰς τὸν Χιάλμαρ τὰς σχέσεις τῆς Γίνα μετὰ τοῦ πατρὸς του, γὰρ νὰ τὸν τραβήξῃ, ὅπως λέει, ἀπὸ τὸν βούρκο εἰς τὸν ὁποῖον ἔπεσε πληγωμένος καὶ κόλλησε σὰν τὴν Ἀγριόπλασια.

Ὁ Χιάλμαρ ἐρωτᾷ τὴ γυναῖκα του:

— Καὶ πὺν δὲν μοῦπε ποτὲ τίποτα;

ΓΙΝΑ.— Ναι, ἔχεις δίκην... ἔπρεπε νὰ στὸ πὺν ἀπὸ καιρὸ τώρα.

ΧΙΑΛΜΑΡ.— Ἀπὸ τὴν ἀρχή, πρὶν σὲ πάρω ἔπρεπε νὰ μοῦ τὸ πῆς!... Ἐπρεπε νὰ ξερα ποῖα ἦσουν!

ΓΙΝΑ.— Ἄν σὸ ἔλεγα θὰ μ' ἔπερνε;

ΧΙΑΛΜΑΡ.— Φαντάζεσαι πὺν θάκανα ποτὲ ἓνα τέτοιο πρᾶγμα;

ΓΙΝΑ.— Βλέπεις;... Γὺν αὐτὸ δὲν σὸ ἔλεγα! Ἄν μποροῦσα νὰ κλείσω μόνη τὴν τύχη μου!

Στοὺς «Βουκόλακας» βλέπουσι τὴν καὶ. Ἄλβιγκ νὰ ὑπομένη στὰ κροφὰ ἐπὶ εἰκοσιν ὀλόκληρα χρόνια, τὴν ἀθλιότητα τοῦ οἰκογενειακοῦ τοῦ βίου. Ἐπὶ τέλους κροφάζεται κάποτε ἀπ' αὐτὴν τὴν ζωὴν καὶ ὀργμᾶ πρὸς τὸν νέον Πάστορα τὸν ὁποῖον ἀγαπᾷ.

— Νὰ με, πάρεμε, τοῦ λέγει.

— Γυναῖκα, τῆς ἀποκρίνεται ἐκεῖνος! Γύρισε πίσω σ' ἐκεῖνον εἰς τὸν ὁποῖον ἀνῆλθες.

Ἡ ὠραία καὶ φυσικὴ ὀργμᾶ, πὺν τὴν ἔσπρωξε πρὸς τὴν ἐλευθερία καὶ τὴ χαρὰ καταστέλλεται γλίγορα.

Ἄν ἔχει δικαίωμα νὰ ζητήσῃ τὸ μεροδίκιο τῆς ἀπὸ τὴν Ἐὐτυχία τῆς Ζωῆς. Τῆς τὸ εἶπεν ὁ πνευματικὸς τῆς.

— Ὅποιος τὸ ζητεῖ εἶναι ἐπαναστάτης κατὰ τοῦ Θεοῦ, γὰρ ἢ δυστυχία εἶναι τιμωρία, πὺν ἐπιβάλλει ὁ Κύριος στοὺς ἀπίστους!..

Ἐτσι ἢ καὶ. Ἄλβιγκ, ἢ ὁποία ὑπὸ τὴν εὐλογίαν τῆς θρησκείας ξαναγορίζει καὶ πάλιν στὸ πλάι τοῦ ἀρρωστημένου καὶ φανλοβίου συζύγου τῆς καὶ περὶ καὶ σβύνει, ὅπως περνοῦν καὶ σβύνουσι θλιμμένες οἱ κάποιες χειροποιήτικες τριανταφυλλένιες ἀγρῆς, μέσα σὺς βανασότητες τοῦ χειμῶνος, γίνεται τὸ σκληρότερο ἀλλὰ καὶ δυνατότερο σύμβολο τῶν συμπαθητικῶν θυμάτων, πὺν δημιουργεῖ τὸ σημερινὸν Κοινωνικὸν καθεστῶς..

— Ὑπέφερα πολλὰ, λέγει κάποιος, μέσα στὸ σπῖτι αὐτό! Γὰρ νὰ συγκροτῶ τὸν ἄντρα μου τὺς νύχτες, ἀναγκάσθηκα πολλὰς φορὰς νὰ γίνω ἢ σύντροφος τῶν μουσικῶν του ὀργίων καὶ νὰ παλαίψω σῶμα μὲ σῶμα μαζί του γὰρ νὰ τὸν βάλω νὰ κοιμηθῇ.

Ὑστερ' ἀπὸ τὺς εἰκόνας αὐτῆς τῆς οἰκογενειακῆς διαφθορᾶς, ποῖος ἀραγε θὰ εἶχε τὴ δύναμι νὰ ἐποστηρίξῃ ὅτι οἱ περισσότεροι ἀπὸ μᾶς δὲν εἴμεθα θὰ νερὰ ἀποτελέσματα κάποιων ἀσθενικῶν ἐνώσεων, πὺν ἀπατοῦν τὴ Ζωὴ μὲ τὸ φανόμενον τάχα τῆς νομιμότητός του, καὶ δὲν εἴμεθα δόκτορες Ρὰνκ τοῦ «Κουκόλοπιτου», Μπρέντελ τῶν «Ροσμερσχόλμ», Ὁσβάλδοι τῶν «Βουκόλακων» πλάσματα δηλαδὴ ἀρρωστημένα καὶ ἔκφυλα, πὺν

σηκόνουμε στοὺς ὄμους τὸ βαρὸν σταυρὸν τῆς κληρονομικῆς κατάρτας τοῦ ἀφένκτου Χαμοῦ; Στὴν «Ἀγριόπλασια» ὁ Γρηγόρης Βέρλε ἐρωτᾷ τὸν ἱατρὸν Ρέλλιγκ.

— Ἀπὸ μὴ τέτοια λοιπὸν οἰκογένεια περιμένουμε νὰ μορφωθῇ ἢ νέα γενεὰ;... Ὁχι πρέπει πρῶτα νὰ τεθοῦν τὰ θεμέλια τῆς Ἀλήθειας.

Ἐκεῖνος τὸν διακόπτει.

— Κύριε Βέρλε νιὲ, μὴ μεταχειρίζεσθε τὴν λέξιν Ἀλήθεια. Ἐχετε τὴν ὠραίαν ἔκφρασιν «Ψεῦδη».

Ὁ ἱατρὸς Ρέλλιγκ, ἀντιπροσωπεύει ἐδῶ τὸν Νορβηγὸν συγγραφέα ὁ ὁποῖος μὲ ἀξιοθαύμαστον εἰλικρίνειαν καὶ στωικότητα ἀπάθειαν διακηρύττει, ὅτι τὸ Ἰδανικὸν ὄλων μας εἶναι τὸ φέμμα. Καὶ ἐκεῖνον ἀκόμη, πὺν ἀποβλέπουσι σὲ κατὰ εὐγενικώτερον καὶ ὑψηλότερον. Τὸ βλέπουσι, τὸ αἰσθάνονται ἀλλὰ δὲν ἔχουν τὴν δύναμι νὰ τὸ ἀρηθροῦν. Ἐρχονται στιγμῆς, πὺν φωνάζουσι σὰν τὸν Ὁσβάλδον «Ἡλιο... θέλουσι Ἡλιο» δὲν κάνουν ὅμως τίποτα γὰρ νὰ διαλύσουσι τὰ σύννεφα, πὺν σκεπάζουσι τὸν ἥλιον αὐτόν.

— Ἄν εἶχα τὴν δύναμι, λέγει ὁ Ρόσμερ στοὺς «Ροσμερσχόλμ» νὰ ξαναγκάσω τοὺς ἀνθρώπους—καὶ τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτόν μου μαζί—νὰ ὀμολογήσουσι τὰ λάθη τους, νὰ ξυπνήσω στὴν ψυχὴ τους τὴ μετάνοια, νὰ τοὺς ὀδηγήσω κοντὰ στοὺς ὀμοίους τους μ' ἐμπιστοσύνην καὶ ἀγάπην, τὴ ὀμορφὴ πὺν θάκανα τὴ ζωὴ!

Ὁ Ἰφεν πιστεύει στὴν ἠθικὴν αὐτὴν ἀναγέννησιν, πὺν ὀνειρεύεται ὁ Ρόσμερ.

Ἄν εἶναι μόνον Γκρεμιστῆς ὁ μέγας Νορβηγὸς ποιητῆς. Εἶναι περισσότερο Ἀημιουργός. Παραμερίζει ἔξαφρα τὰ ἐρείπια καὶ ἐπάνω σὲ νέα θεμέλια, σῆρει, ἀπαστρόπτον ἀπὸ Ἀλήθειαν, ὀλάνοικοι στὴ Ζωὴ καὶ τὴ Χαρὰ, τὸ νέο του Οἰκοδόμημα.

Πέραν τοῦ μίσους καὶ τῆς ἀηδίας, πὺν αἰσθάνεται γὰρ τὸ Παρὸν, ἐκεῖ, πέραν πρὸς τὴν ἀνατολὴν τῶν νέων γενεῶν, ὀδορίζει ἢ ἀγρὴ κάποιον ὀνειρὸν γὺν αὐτόν. Εἶναι ἢ μέλλουσα Κοινωνία, τῆς ὁποίας γίνεται ὁ ὠραῖος Προφήτης.

— Ποῖος τάχα δὲν ἔπεσε μὴ φορὰ στὴ ζωὴ του; Τὴ σημαίνει ὅμως... φτάνει νὰ ξανασηκώθηκε.

Μὲ τὸ στόμα τοῦ Μπρόκμαν, ὁ ὁποῖος ἐκφράζει τὴν σκέψιν αὐτὴν, μιλεῖ αὐτὸς ὁ Ἰφεν, ὁ ὁποῖος προχωρεῖ ἀκόμη περισσότερο καὶ μᾶς ἐποδεικνύει καὶ τὸ μέσον, μὲ τὸ ὁποῖον ἓνας ἄνθρωπος ἢ μὴ Κοινωνία ἢ μπορεῖ ν' ἀναγεννηθῇ.

Τὸ μέσον αὐτὸ εἶναι ὁ Εὐγενικὸς Ἐρως.

— Ἀπ' αὐτόν πρέπει νὰ γεννηθῇ ὁ νέος Ἀδάμ, λέγει κάποιος στὸν «Μπράντ».

Στὰ «Κοινωνικά σηοίγματα» μᾶς παρουσιάζει τὸν Μπέρνικ νὰ μετανοῇ χάρις εἰς τὸν Ἐρωτα τῆς Λόνα.

Ἰδίως ὅμως ὁ Peer Gynt μᾶς δίδει τὴν θριαμβευτικώτερον ἀπόδειξιν τῆς ἠθικῆς δυνάμεως τῆς Ἀγάπης.

Ὁ Peer Gynt, μὲ κάτασπρα περὶ μαλλιά καὶ ἀφοῦ ἐγλένθησε τὴ ζωὴ του, ξαναγορίζει στὸ χωριὸ του, ὅπου σὰν ἦταν νέος τὸν εἶχε ἀγαπήσει τρελλὰ μὴ νέα κοπέλλα, ἢ Σολβέιγκ.

Ἐρως τώρα, νοιώθει νὰ τὸν τύπη ἢ συνείδησις, σὴ σκέψῃ, ὅτι ἀπέφυγε πάντα τὴν οἰκογενειακὴν ζωὴν.

Νυχτώνει, καὶ αὐτὸς τρέχει στὸ δάσος, πὺν στὰ νεῖατα του ἔπερσε ὀμορφῆς ὄρες στὸ πλάι τῆς καλῆς Σολβέιγκ. Τοῦ φαίνεται πὺν ἀκούει φωνῆς γύρω του.

Τὰ κυπαρισσόμηλα, πὺν κλοῦνε στὰ πόδια του μουρομορρίζουσι.

— Εἴμαστε τὰ ὀμορφα χρόνια πὺν ἔχασες.

Ὁ ἀέρας βογγαί.

— Εἴμαστε τὰ τραγοῦδια, πὺν ἔπρεπε νὰ ἔχῃς τραγοῦδησι.

Οἱ σταλαματιῆς τῆς δροσιᾶς, πὺν πέφτουσι ἀπὸ τὰ κλαριά ἀναστενάζουσι λέγοντάς του.

— Εἴμαστε τὰ δάκρυα, πὺν δὲν ἔχυσες.

Ἐτσι ἢ συνείδησις τοῦ ἐπαναστατῆ.

Ἀγαπημένο μου χῶμα, παρακαλεῖ, συζώρεσέ με ἄν σᾶφισα.

Ὁμορφῆ ἢλιε μου, ἔστειλες ἄδικα τὺς ἀκτῖνες σου σὲ μὴ φωλιὰ ἀκατόκητη!.. Ὁ θέλω νὰ ξαναεἰδῶ ἄλλη μὴ φορὰ τὸν ἢλιο, θέλω νὰ χαρῶ τώρα τὴ γῆ.

Προχωρώντας, φθάνει μπροστὰ στὸ σπῖτι τῆς Σολβέιγκ, τὴ στιγμὴ πὺν γρηοῦλα καὶ ἐκεῖνη, φαίνεται στὴν πόρτα ἀκουμπώντας στὸ ραβδί τῆς.

EKEINOS.— Ἐνας ἀμαρτωλὸς εἶναι στὰ πόδια σου. Σὺν πρέπει νὰ τὸν δικάσῃς.

EKEINH.— Ἐσὺ σαι Gynt... Ἄς εἶναι εὐλογημένος ὁ Θεός!

EKEINOS.— Κατηγόρησέ με!... Πές μου πόσον ἀμάρτησα ἀπέναντί σου.

EKEINH.— Ὁχι!... δὲν ἀμάρτησες!

EKEINOS.— Πές μου, Σολβέιγκ τὸ κρῖμα μου!

EKEINH.— Ἐκαμες ποίημα τὴ ζωὴ μου. Ἄς εἶναι εὐλογημένο τὸ ξαναπᾶντῆμά μας. Ὁ ἀληθινὸς Gynt, πὺν εἶχε στὸ μέτωπό του τὴ σφραγίδα κάποιου ὠραίου προορισμοῦ ἔζησε πάντα στὴ συνείδησίν μου, στὴν ἐλπίδα μου, στὴν ἀγάπη μου.

Ἐνα φῶς φωτίζει τὸ πρόσωπο τοῦ Gynt.

Ἄκουμπᾶ τὸ κεφάλι του στὰ γόνατα τῆς Σολβείγκ καὶ κείνη τραγουδάει.

— Κοιμήσου ἀγάπη μου. Θὰ σὲ ρανουρίσω καὶ θὰ ξαγροντησῶ σιμά σου. Κοιμήσου νὰ ἰδῆς τὸ ὁμορφότερο ὄνειρο!...

Ἡ Σολβείγκ ξεακολουθεῖ τὸ τραγοῦδι της, καὶ βγαίνει ὁ ἥλιος.

Ἡ Ἥλιος μᾶς νέας Ζωῆς!...

* *

Ἄν ὅμως εἶναι ἀληθές, ὅτι ὁ εὐγενικός Ἔρωτος εἶναι τὸ πρῶτον βῆμα πρὸς τὴν ἠθικὴν ἀποκατάστασιν, ἀπὸ ποιῶ σημειῶ ὁμοῦς ὀφείλει νὰ ξεκινήσῃ τὸ ἄτομον, πὸν θέλει νὰ λυτρωθῆ ἀπὸ τὴ σκλαβιά τῆς διαφθορᾶς.

Ἡ Φάλκ στὴν «Κωμῳδία τοῦ Ἐρωτος» φωνάζει:

— Γιὰ νὰ λυτρωθῆτε, πρέπει νὰ ποδοπατήσετε τὰ κατὰ συνθήκην φεύδη μέσα στὰ ὁποῖα ζῆτε.

Στὸ ἴδιο συμπέρασμα φθάνουμε καὶ μὲ τὴν «Ἀγριόπλασια» τῆς ὁποίας ἡ θεμελιώδης ἀρχὴ εἶναι, ὅτι προτιμότερον εἶναι νὰ σκοτώσωμε τὴν εὐτυχία παρὰ νὰ τὴν ἀφίσουμε νὰ ὑπάρξῃ θεμελιωμένη ἐπάνω σ' ἓνα ψέμα.

Τὴν ἀρχὴν αὐτὴν, ὁ Ἰγνεν ὑποστηρίζει καὶ σᾶλλα δράματά του.

— Ὁ προσορισμὸς τοῦ ἀνθρώπου εἶναι νὰ εἶναι εὐκρινής. Καμμιά Κοινωνία δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι ὑγιής στὸν τρέφεται μὲ ψέματα, λέγει στὸν «Ἐχθρὸν τοῦ Λαοῦ».

Στὸ «Κουκλόσπιτο» ἡ Νόρα, πὸν βλέπει ξεαφρα ὅτι ὁ ἀνθρώπος πὸν ἀγαποῦσε κ' ἐνόμιζε, πὸς τὴν ἀγαπᾶ, δὲν εἶναι τίποτε ὀλιγώτερον παρὰ ἓνας ἐγωϊστής πὸν δὲν αἰσθάνεται καμμιά συμπάθεια γιὰ τὸ δυστυχισμένο πλάσμα πὸν ἐγκλημάτισε χωρὶς νὰ τὸ ξέρω καὶ δὲν ἐνδιαφέρεται παρὰ μόνον γιὰ τὸν ἑαυτὸν του, φεύγει, γιὰ νᾶβρῃ ἄλλοῦ τὴν ἀλήθεια.

— Μπορεῖ νὰ ξεαναγυρίσω, λέει στὸν ἄντρα της. Μὰ πρέπει πρῶτα νὰ γίνῃ τὸ μεγαλύτερο θαῦμα! Νὰ γίνῃ ἡ ἐνωσίς μας ἀληθινὸς γάμος.

Εἰς τὸ ἔργον αὐτὸ, τὸ ὁποῖον χάρις εἰς τὴν ἰσχυρὰν προσωπικότητα τῆς Νόρας, εὐρῆκε κυριολεκτικῶς τὸν μπελά του ἀπὸ τὴν Κριτικὴν, καὶ ἰδιαίτερος ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴν Κριτικὴν, ὁ Ἰγνεν παρουσιάζεται ὡς ἀπόστολος τοῦ δικαίωματος τῆς ἀτομικῆς συνειδήσεως.

Ὅταν ἡ Νόρα, μὲ κάποιαν ἀσυνείδητη γιὰ Γυναῖκα ἀποφασιστικὴτητα δηλώνει κατηγορηματικῶτα εἰς τὸν Χέλμερ, τὸν σύζυγόν της, ὅτι θὰ φύγῃ, γίνεται ὁ ἐξῆς διάλογος μεταξὺ τους.

ΧΕΛΜΕΡ.— Αὐτὸ πὸν θὰ κάνῃς εἶναι ἐπαρρασιαστικόν. Παραβαίνεις ἔτσι τὰ ἱερώτερα καθήκοντά σου.

ΝΟΡΑ.— Καὶ ποιὰ καθήκοντά μου, νομίζεις, πὸς εἶναι τὰ ἱερώτερα;

ΧΕΛΜΕΡ.— Ἔχεις ἀνάγκη νὰ στὰ ὑποδείξῃς ἐγώ;... Δὲν εἶναι τὰ καθήκοντα, πὸν ἔχεις ἀπέναντί μου καὶ ἀπέναντι τῶν παιδιῶν σου;

ΝΟΡΑ.— Ἔχω ὁμοῦς καὶ ἄλλα, τὸ ἴδιο ἱερὰ ὅπως αὐτά.

ΧΕΛΜΕΡ.— Ὅχι, δὲν ἔχεις... ποιὰ μπορεῖ νᾶναι αὐτά;

ΝΟΡΑ.— Τὰ καθήκοντα, πὸν ἔχω ἀπέναντι τοῦ ἑαυτοῦ μου.

ΧΕΛΜΕΡ.— Ναί, μὰ πρὶν ἀπ' ὅλα εἶσαι σύζυγος καὶ μητέρα.

ΝΟΡΑ.— Δὲν πιστεύω πειὰ σ' αὐτὴ σας τὴν ἀξίωσι. Πιστεύω πὸς πρὶν ἀπ' ὅλα εἶμ' ἐν' ἀνθρώπινο πλάσμα ὅπως ἐσύ... ἡ τοῦλάχιστον πὸς τὸ καθήκον μου εἶναι νὰ προσπαθῶ νὰ γίνω.

Τὴν ὥραιότεραν ὁμοῦς εἰκόνα τῆς ἠθικῆς δυνάμεως τοῦ ἀτόμου μᾶς τὴν δίδει εἰς τὸν «Μπράντ».

Ἡ Πάστορ Μπράντ ἀφοῦ ἐξέτασε κάποτε τὴν συνείδησί του, ἀρνήθηκε μονομιᾶς ὅλα τὰ ψέματα μέσα στὰ ὁποῖα εἶχε ἀνατραφεῖ.

Σήμερα δὲν εἶναι πειὰ σκλάβος τῆς θρησκείας. Μόλις ἔχει ἰδέαν τοῦ ὅτι εἶναι Χριστιανός. Ξέρει ὁμοῦς ὅτι εἶναι ἀνθρώπος καὶ ὅτι οἱ ἀνθρώποι ξεχωρίζουν τὴ ζωὴ ἀπὸ τὴν Πίστιν. Ὁ Θεὸς του δὲν εἶναι ὁ Θεὸς τῶν ἄλλων ἀνθρώπων.

Ἡ Ἄσκησις μου, λέγει κάποιος, εἶναι θιέλλα, ὁ δικός σας εἶν' ἓνα ἀσθενικὸ ἀεράκι. Ὁ δικός μου εἶναι ἄκαμπτος, ὁ δικός σας εἶναι κορφός. Ὁ δικός μου εἶναι ὁλος ἀγάπη, ὁ δικός σας εἶναι ἀγαθός. Δὲν συγχίζω τὰ πράγματα. Δὲν ὑπερασπίζομαι καμμιά Ἐκκλησία, κανένα δόγμα... Ἡ φύσις ἀπαιτεῖ νέες δυνάμεις νὰ ἐνωθοῦν.

Εἶσθε ὅλοι σας δειλοὶ, πνεύματα ἀδρανῆ. Λεῖπει ἀπ' ὅλους σας τὸ φτεροῦγισμα τῆς θελήσεως!...

Στὸ δρόμο του συναντᾷ τὸν ζωγράφον Ἐϊνάρ καὶ τοῦ ὁμολογεῖ πὸς πηγαίνει σὲ κάποια κηδεῖα.

— Ποιὸς πέθανε; τὸν ἐρωτᾷ ὁ ζωγράφος.

ΜΗΡΑΝΤ.— Ὁ Θεός!... ὁ θεὸς τῶν σκλάβων!... Ψυχομαχοῦσε αἰῶνες τώρα.

ΕἶΝΑΡ.— Εἶσαι ἄρρωστος Μπράντ.

ΜΗΡΑΝΤ.— Ὅχι εἶμαι περίφημα! Ἄρρωστη εἶναι ἡ ἐποχὴ μας. Αὐτὴ πρέπει νὰ γιαιτρέψωμε. Ἐλάτε μαζί μου ἀνθρώποι, πὸν σέρεσθε τόσον βαρεῖα στὴ ζωὴ. Ἐλάτε νὰ καταπιαστοῦμε τὸ ἔργον τῆς ὁμορφῆς ξεαγρίσεως, νὰ κτυπήσωμε τὴ δειλία καὶ νὰ ξεπνήσωμε ἐπὶ τέλους τὸ νέο λιοντάρι τῆς ἀτομικῆς συνειδήσεως, πὸν κοιμᾶται μέσα μας.

Δὲν περιορίζεται ὁμοῦς μονάχα σὲ λόγια.

Ἄκούοντας τὴν ἐπιτακτικὴ φωνὴ τῆς συνειδήσεώς του, διατάζει σ' αὐτὴν τὴν εὐτυχία καὶ τὴ ζωὴ του.

Μιὰ μέρα, ἐνῶ βροίσκεται σὲ κάποιο χωριὸ, μιὰ δυστυχισμένη γυναῖκα ἔρχεται βιαστικὴ νὰ τὸν παρακαλέσῃ νὰ τρέξῃ νὰ μεταλάβῃ τὸν ἄντρα της, πὸν ψυχομαχάει. Ὁ ἐτοιμοθάνατος ὁμοῦς βροίσκεται στὴν ἄλλην ὄχθη τοῦ ποταμοῦ κ' ἡ τρικυμία τὴ στιγμὴ ἐκείνη σηκώνει τόσο πελώρια κύματα, πὸν κανένας βαρκάρης δὲν ἀποφασίζει νὰ διακινδυνεύσῃ τὴ ζωὴ του. Ὁ Μπράντ, χωρὶς νὰ χάσῃ καιρὸν, μπαίνει μόνος του μέσα στὴ βάρκα—δὲν τὸν συνοδεύει οὔτε ἡ γυναῖκα τοῦ ἐτοιμοθάνατου—κατορθώνει νὰ φθάσῃ στὸ ἄλλο μέρος τοῦ ποταμοῦ νὰ μεταλάβῃ τὸν ἄρρωστο πρὶν πεθάνῃ καὶ νὰ ἐπιστρέψῃ σῶος.

— Νὰ ὁ παπᾶς, πὸν μᾶς χροιάζεται, φωνάζει ὁ ὄχλος καὶ ζητεῖ νὰ τὸν κρατήσῃ στὸ χωριὸ.

Ἐρχεται ἡ μητέρα του καὶ τοῦ ὑπόσχεται νὰ τοῦ ἀφίσῃ ὅλη της τὴν περιουσία φθάνει μόνον ὅταν θάρθῃ ἡ ὥρα, εἰς ἀντάλλαγμα τῆς κληρονομίας αὐτῆς, νὰ φροντίσῃ γιὰ τὴν ψυχὴ της.

Ἡ Μπράντ ἐξανίσταται. Κατηγορεῖ τὴ μητέρα του, ὅτι ἐλίστεψε τὸν ἄντρα της καὶ προσπαθεῖ τώρα νὰ πουλήσῃ τὰ κλοπιμαῖα στὸ παιδί της.

— Τὰ αἰσθήματά σου, τῆς λέγει, δὲν διαφέρουνε ἀπὸ τὰ αἰσθήματα ὅλων τῶν ἄλλων γονέων. Τὸ παιδί σου δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ ὁ κληρονόμος σου!

Ἐν τούτοις, τῆς ὑπόσχεται, νὰ τῆς φέρῃ κατὰ τὰς τελευταίας της στιγμὰς τὴν νύκτῃ του σιοργὴ καὶ τὴν ἐκκλησιαστικὴ παρηγορία, ἀλλὰ τῆς θέτει κ' αὐτὸς τώρα ἓνα ὄρον.—Ν' ἀρνήθῃ τὰ καλὰ της καὶ νὰ κατέβῃ στὸν τάφο γυναικῆ!

Περοῦν κάμποσα χρόνια! Ὁ Μπράντ, ἐφημέριος τώρα πειὰ τοῦ χωριοῦ, ζῆ εὐτυχισμένος μὲ τὴ γυναῖκα του Ἀγνή, πὸν μὲ τὴν ἀγάπη της, τὸν ἔκαμε ν' ἀγαπήσῃ ὅλον τὸν κόσμον.

— Γιὰ ν' ἀγκαλιάσῃ κανεὶς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, λέει σὲ κάποια σκηνή, πρέπει πρῶτα ν' ἀγαπήσῃ ἓναν μόνον.

Ἐν τούτοις καὶ μέσα στὴν Ἀγάπη του, διατηροῖ τὴ σκληρότητα τοῦ Καθήκοντος.

Ἡ ὅλα ἡ τίποτα, ζητεῖ ἀπὸ τὸ ποίμνιό του.

Τοῦ ἀναφέρουν ξεαφρα, ὅτι ἡ μητέρα του πεθαίνει καὶ ὅτι παραχωρεῖ τὴ μισὴ της περιουσία στοὺς πτωχοὺς γιὰ νὰ μεταλάβῃ.

Ἡ Μπράντ ἀρνεῖται. Ὅλα ἡ τίποτα!

Ἡ μητέρα του παραδέχεται νὰ δώσῃ τὰ ἐννέα δέκατα.

Ἐκεῖνος ὄχι! Ὅλα ἡ τίποτα!

Ἡ γυναῖκα του, τὸν μέμφεται γιὰ τὴν ἐπιμονὴν του αὐτὴν. Κανεὶς, τοῦ λέγει, δὲν θὰ ἐδέχτο αὐτὸ πὸν ζητῆς ἀπὸ τὴν μητέρα σου.

— Τὸ ξέρω, τῆς ἀπαντᾷ, γιὰτὶ ὅλοι εἶναι ψεύτες καὶ διεφθαρμένοι.

ΑἴΓΝΗ.— Κι' ἀπὸ τέτοιον κόσμον ἀπαιτεῖς Ὅλα ἡ τίποτα;

ΜΗΡΑΝΤ.— Δὲν ὑποχωρεῖ κανεὶς, ὅταν θέλῃ νὰ νικήσῃ!

Κ' ἡ μητέρα του πεθαίνει ἀκουώνητη.

Ἡ Γιατρὸς τὸν εἰδοποιεῖ σὲ λίγο, ὅτι ἂν δὲν φύγῃ ἀπὸ τὸ χωριὸ ἐκεῖνο, ὁ Ἄλῃ τὸ παιδί του θὰ πεθάνῃ. Τὸ κλίμα, τοῦ λέγει, δὲν τὸ σηκώνει.

Ἡ πρώτη σκέψις τοῦ Μπράντ στὰ λόγια αὐτὰ τοῦ γιαιτροῦ, εἶναι νὰ σώσῃ τὸ παιδί του καὶ νὰ φύγῃ μακρὰ ἀπὸ τὸν μολυσμένον ἐκεῖνον ἀέρα.

Γρηγόρα ὁμοῦς ἀλλάζει ἀπόφασιν. Τὸ καθήκον του εἶναι νὰ μείνῃ καὶ μένει.

Τὴν παραμονὴ τῶν Χριστουγέννων, ὁ Ἄλῃ πέθανε. Στὸ πλάι τῆς Ἀγνῆς θέλει νὰ προσευχηθῆ, μὰ δὲν τὸ κατορθώνει. Σκέπτεται.

— Νὰ προσευχηθῶ!.. Γιατὶ τάχα;.. Μήπως προσευχὴ δὲν σημαίνει νὰ ζητήσῃ κανεὶς ἔλεος ἀπὸ τὸ Αἴνιγμα τῶν Αἰνιγμάτων καὶ ν' ἀποταθῆ σ' αὐτὸ μὲ κλανθμηρισμοὺς πὸν χάνονται στὸν ἀέρα;

Ἡ ὄχι, δὲν ὑπόχει κανεὶς λόγος νὰ προσευχηθῆ. Ἐλεος ζητοῦν μόνον οἱ δειλοὶ, ὅσοι δὲν ξέρουν νὰ θέλουν!

Μὲ τὴ σκέψι αὐτὴ ζητεῖ ἀπὸ τὴν Ἀγνή, νὰ ξεχάσῃ τὸν Ἄλῃ.

ΑἴΓΝΗ.— Πές μου ἀκόμα τί θέλεις; Ἐθυσίασα ὅ,τι μοῦ ζήτησες ὡς τὰ τώρα! Τίποτα πειὰ δὲν μοῦ μένει!

ΜΗΡΑΝΤ.— Καὶ ὁμοῦς.

ΑἴΓΝΗ.— Μίλησε... ἔχω τὸ θάρρος πὸν ἔχουν ὅλοι οἱ δυστυχισμένοι.

ΜΗΡΑΝΤ.— Πρέπει νὰ θυσιάσῃς τίς ἀναμνήσεις σου.

ΑἴΓΝΗ.— Ξεροῖζωσε, λοιπὸν, καὶ τὴν καρδιά μου! Ἄ χωρὶς ἄλλο ὁ δρόμος, πὸν φέρνει στὸ θεὸ σου εἶναι πολὺ κλονραστικός.

Τὴ στιγμὴ ἐκείνη, κάποια φτωχὴ μ' ἓνα παιδάκι στὴν ἀγκαλιὰ ἔρχεται νὰ τοὺς ζητήσῃ ἐλεημοσύνη.

Ἡ Μπράντ προσφέρεται νὰ δώσῃ τὰ ροῦχα τοῦ Ἄλῃ.

Ἡ Ἀγνή ἀνθίσταται κατ' ἀρχὰς, σὸ τέλος ὁμοῦς ἀποφασίζει νὰ τὰ μοιρασθῆ μὲ τὴ φτωχὴ.

— Ὅλα, δός της τα ὅλα, φωνάζει ὁ Μπράντ. Ἐκείνη πείθεται καὶ θέλει νὰ κρατήσῃ μονάχα γιὰ ἐνθύμιον μιὰ σκουφίτσα. Αὐτὸς ὁμοῦς εἶναι ἀνένδοτος.

— Μὴ μένης ἀκόμη σκλάβο τῶν παλιῶν θεῶν σου, ἐπιμένει. Δός τα ὅλα.

Ἡ Ἀγνή δίνει καὶ τὴ σκουφίτσα. Μὰ δὲν εἶναι πειὰ ἡ ἴδια. Τὸ πρόσσωπό της ἔχει πάρει κάποια τρολλὴ ἐκφρασι. Τὰ μάτια της βγάζουν φωτιές.

— Μπράντ, τοῦ λέει. Ἐλευθερώθηκα! Ἐλευθερώθηκα! Σ' εὐχαριστῶ, πὸν μ' ὀδήγησες στὴ Νίζη... Τώρα ὅμως εἶναι ἡ σειρὰ σου νὰ καταλάβῃς καὶ σὺ πόσο βαρὺ εἶναι αὐτὸ τὸ «Ὅλα ἢ τίποτα»!

Καὶ πέφτει νεκρῶς.

Μόνον καὶ ἔρημον, ἐγκατελειμμένον ἀπὸ ὅλον τὸν κόσμον, τὸν βρίσκει ὁ θάνατος. Ἐνας θάνατος πὸν θυμίζει τὴ δύσι τοῦ Νιτσαϊκοῦ Ὑπερανοθρώπου.

Οἱ τελευταῖες του λέξεις, εἶναι ἡ ἀπολογία τοῦ θανάτου αὐτοῦ.

— Κάθε γενεὰ στέλνει στὸ θάνατο ἕνα παιδί της γιὰ νὰ ἐξαγνίση τὰ κρίματα ὅλων.

* *

Ὅπως μὲ τὴν Νόρα, ὁ Ἴφεν, μᾶς ἔδωσε τὸν ἰδεώδη τύπον τῆς Γυναικὸς, εἶσι μὲ τὸν Μπράντ πὸν μᾶς μαθαίνει νὰ ζοῦμε, νὰ θέλουμε, ν' ἀγωνιζόμεθα, νὰ δημιουργοῦμε καὶ νὰ πεθαίνουμε ἐθνεγενικὰ καὶ ὠραῖα, συμβολίζει τὸν μελλοντικὸν ἄνθρωπον.

Οἱ δύο αὐτοὶ τύποι, συμβολίζουν ἀκόμα τοὺς δύο παράγοντας τῆς Ἰφενικῆς Οἰκογενείας. Αὐτὸ ὅσο κι' ἂν θέλουν νὰ ποῦν μερικοί, ὅτι ὁ Ἴφεν εἰς τὸ ἔργον του ἐν γένει, θέτει ἀντιμέτωπον τὸ ἄτομον πρὸς τὴν οἰκογένειαν, αὐτὴ παραμένει καὶ γιὰ τὸν Ὁραϊὸν Ἀναμορφωτὴν, βᾶσις τῆς κοινωνίας.

— Δὲν ὑπάρχει ράχη βουνοῦ τόσω ἀπόκρυμνη, πὸν νὰ μὴν εἰμποροῦν νὰ τὴν ἀνέβουν δύο μαζί, λέγει μὲ τὸ στόμα τοῦ Μπράντ.

Κι' ἂν διαμαρτύρεται κατὰ τῆς σημερινῆς οἰκογενείας, διαμαρτύρεται, ὠρισμένως, γιὰ τὴν θέλει ἰσχυρῆ, θεμελιωμένην ἐπὶ τῶν στερεῶν βάσεων, ἐνὸς ἀληθινοῦ καὶ ὄχι βιασμένου ὄρκου, ὅπως ἐκεῖνον πὸν δίδει στὸ τέλος ἡ «Κυρὰ τῆς Θάλασσας».

* *

«Κυρὰ τῆς Θάλασσας» εἶναι ἡ Ἐλίδα, ἡ κόρη κάποιου ἐπιθεωρητοῦ τῶν Φάρων. Ὅταν ἦταν νέα, τῆς ἔτυχε νὰ συναντήσῃ καὶ ἀγαπήσῃ ἕναν πιλότον, ἐρωμένον τῆς θάλασσας, τῆς νύχτας καὶ τῶν ὀργισμένων κυμάτων.

Ὁ πιλότος αὐτὸς ὁ μυστηριώδης, ἀφοῦ ἐσκότωσε τὸν Κυβερνήτην του ἐδραπέτευσε. Πρὶν φύγῃ ὅμως ἄλλαξε μὲ τὴν Ἐλίδα δακτυλίδιον, τὸ ὁποῖον ἀμέσως ἔρριξε στὴ θάλασσα.

— Τώρα εἴμαστε παντρεμένοι μὲ τὸ κῆμα, τῆς εἶπεν, καὶ χάθηκε.

Ἡ μεγάλη ἐπιρροὴ τὴν ὁποίαν ἐξασκοῦσε ἐπάνω της ὁ ναύτης, τὴν ἔκανε νὰ μὴν ἀντιτείνῃ, στὴν περίεργη αὐτὴ τελετὴ τοῦ γάμου τους.

Ἐν τούτοις ὅστερ' ἀπὸ κάμποσο καιρὸ ἡ Ἐλίδα παντρεύεται τὸν δόκτορα Βένζελ.

Κατοικοῦν κοντὰ στὴ θάλασσα, γιὰ τὴν ὁποίαν ἐξακολουθεῖ πάντοτε νὰ τρέφει μιὰ βαθειὰ ἀγάπη.

Ἐνα δειλινὸ, ὁ ἄγνωστος πιλότος ξαναγυρίζει καὶ τὴ βρίσκει μόνη.

— Σοῦ εἶχα πῆ πὼς θὰ ξαναγυρίσω. Νὰ με, Ἐμπρὸς πᾶμε!

Τὴ στιγμὴ ἐκείνην φθάνει καὶ ὁ Βένζελ.

— Ἡ Ἐλίδα, ἐξακολουθεῖ ὁ ἄγνωστος, ἀποτεινόμενος τώρα στὸν σύζυγόν της, εἶναι ἀρροβωσιαστικὴ μου.

— Εἶσαι τρολλὸς ἀπαντᾷ ἐκεῖνος... Φύγε!

Κ' ἐπειδὴ ἐκεῖνος ἐπιμένει, ὁ Βένζελ τὸν ἀπειλεῖ ὅτι θὰ τὸν καταγγεῖλῃ νὰ τὸν συλλάβουν διὰ τὸν φόρον τοῦ Κυβερνήτου του.

Ἐπεμβαίνει ὅμως ἡ Ἐλίδα.

Ὅχι Βένζελ, τοῦ λέει. Δὲν θὰ τὸ κάμῃς ποτὲ αὐτὸ τὸ πράγμα! Ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς ἀνέκει στὴ θάλασσα... Μακρὰ ἀπ' αὐτὴν δὲν θὰ μπορέσῃ νὰ ζήσῃ!... Βένζελ σῶσε με ἀπὸ τὸν ἄνθρωπον αὐτὸν, εἶναι ὅπως ἡ θάλασσα... μὲ τραβᾷ.

Μία ἐξήγησις ἐπέρχεται τότε μεταξὺ τῶν συζύγων, ἀφοῦ φύγῃ ὁ ξένος.

Ἡ Ἐλίδα ἀναγνωρίζει, ὅτι, κατὰ βάθος, ὁ γάμος τους εἶναι ψεύτικος...

Ἦσουν χηρεμένοι λέγει στὸν Βένζελ, δὲν μποροῦσες νὰ ὑποφέρῃς τὴν μοναξιά... Εἶχες ἀνάγκη ἀπὸ μιὰ δεύτερη μητέρα γιὰ τὰ παιδιὰ σου... καὶ μὲ πῆρες χωρὶς κᾶν νὰ ξέρῃς ἂν ἤμουν ἱκανὴ γιὰ ὅ,τι μὲ ἠθέλες... Ἐγὼ.. χωρὶς θέλησι ἐδέχθηκα... Εἶχα ἄδικο... ἐπρεπε νὰ φυλάξω τὴ θέλησι καὶ τὴν ἐλευθερίαν μου... Τώρα μόλις τὸ καταλαβαίνω... Σοῦ ζητῶ νὰ μοῦ δώσῃς τὴν ἄδεια νὰ σ' ἀφίσω... Δὲν μπορῶ νὰ σ' ἀγαπῶ ὅπως θὰ ἠθελα νὰ σ' ἀγαπῶ κι' ὅπως τὸ ἀξίζεις... Ἀφησέ με νὰ φύγω!...

Ἐννοεῖται, ὅτι δὲν ζητεῖ διαζύγιον. Ὁ τύπος δὲν ἔχει καμμιά σημασία γι' αὐτήν. Ἐκεῖνο πὸν ἐπιθυμεῖ, εἶναι νὰ ἐλευθερωθῇ ὁ ἕνας ἀπὸ τὸν ἄλλον ἐκουσίως.

BENZEAL. — Μ' αὐτὸ πὸν μοῦ ζητᾷς εἶναι φοβερό!... Ἀφησέ με νὰ σκεφθῶ... Σκέψου καὶ σὺ!

ΕΛΙΔΑ. — Ἐσκέφθηκα. Ἐχω ἀνάγκη νὰ μείνω ἐλεύθερη σήμερα μάλιστα... Θέλω νὰ τὸν ξαναἰδῶ χωρὶς νὰ εἶμαι δεμένη μαζί σου. Τότε θὰ μπορέσω νὰ ἐκλέξω ἐν ἀπὸ τὰ δύο. Νὰ τὸν ἀκολουθήσω ἢ νὰ τὸν ἀφίσω νὰ φύγῃ μόνος.

BENZEAL. — Μὰ εἶναι τρολλὰ αὐτὸ πὸν θέλεις νὰ κάμῃς... Ἀφοῦ δὲν ξέρεις οὔτε ποιὸς εἶναι... οὔτε τί θέλει.

ΕΛΙΔΑ. — Πρὶν παντρευτοῦμε μήπως σ' ἐγνώρισα περισσότερο;

BENZEAL. — Ἦξερες ὅμως ἀπάνω-κάτω τί σ' ἐπερίμενε... Ἀπ' αὐτὸν ὅμως δὲν ξέρεις τίποτα.

ΕΛΙΔΑ. — Ναί... εἶναι φοβερὸν αὐτὸ, μὰ γι' αὐτὸ ἴσα-ἴσα καιτὶ μὲ σπρώχνει κοντὰ του.

BENZEAL. — Ἐλα Ἐλίδα... ἡσύχασε... Στὴ θέσι πὸν βρίσκεσαι δὲν μπορῶ νὰ σ' ἀφίσω νὰ κάμῃς ὅ,τι θέλεις. Ἐχω καθῆκον νὰ σὲ ἐπερασιώσω.

ΕΛΙΔΑ. — Δὲν μπορεῖς νὰ μὲ ἐπερασιώσῃς ἐναντίον τοῦ ἑαυτοῦ μου. Ὅ,τι μὲ ἀπληθεῖ βρίσκεται μέσα μου.

BENZEAL. — Ἀγαπᾷς Ἐλίδα τὸν ἄγνωστον αὐτόν!

ΕΛΙΔΑ. — Δὲν ξέρω... ξέρω μονάχα πὼς γιὰ μένα εἶναι τὸ μυστήριον.

* *

Ἡ «Κυρὰ τῆς Θάλασσας», δὲν μπορεῖ ν' ἀντισταθῇ στὴ μυστηριώδη δύναμι, πὸν τὴν σύρει πρὸς τὸν ξένον. Ἐρχονται στιγμὲς πὸν τῆς φαίνεται πὼς ἡ εὐτυχία της βρίσκεται κοντὰ στὸν Βένζελ... τῆς λείπει ὅμως ἡ θέλησις νὰ πάη κοντὰ του.

Τὰ μεσάνυχτα ὁ ἄγνωστος ἐπιστρέφει.

— Δὲν πρόκειται οὔτε γιὰ σένα, οὔτε γι' αὐτόν, λέει στὸν ἄντρα της. Γιὰ μένα πρόκειται, νὰ ζήσω σὰν ἐλεύθερος ἄνθρωπος!... τὸ ξέρω πὼς μπορεῖς νὰ μὲ κρατήσῃς ἐδῶ σὰν τὸ θελήσῃς... δὲν θὰ μπορέσῃς ὅμως ποτὲ ν' ἀλλάξῃς τίς σκέψεις μου!... Ἀφησέ με ἐλεύθερη...

BENZEAL. — Ἐστω... Εἶσαι ἐλεύθερη... Αἰλέξε τὸ δρόμο σου... πήγαινε ὅπου σὲ σπρώχνει ἡ καρδιά σου.

ΕΛΙΔΑ. — Εἶσαι εὐλικρινὴς αὐτὴ τὴ στιγμῇ;... Μοῦ δίνεις τὴν ἐλευθερία μου μ' ὅλη σου τὴν καρδιά;...!

BENZEAL. — Ἡ ἀγάπη μου γιὰ σένα, εἶναι πειὸ δυνατὴ ἀπ' τὴν θέλησί μου.

Ἡ Ἐλίδα τότε ξυπνᾷ ἀπὸ κάποιον βαθὺν ἔπνον.

Ὁ Βένζελ τὴν ἀγαπᾷ... Αὐτὴ εἶναι ἐλεύθερη!.. Δὲν τὴν βιάζει κανεὶς νὰ μείνῃ... Τὸ θαῦμα ἐπιτελεῖται καὶ ἡ Ἐλίδα μένει.

Ὅ,τι τὴν τραβοῦσε πρὸς τὴν θάλασσαν καὶ τὸν ἄγνωστο, ἦταν ἡ ἀνάγκη τῆς ἠθικῆς ἐλευθερίας.

Καὶ τώρα, πὸν ὁ Βένζελ τὴν ἀφίνει ἐλεύθερη νὰ κάμῃ ὅ,τι θέλει ξαναγυρίζει σιμὰ του μὲ ὅλη της τὴ θέλησι ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν ἀντίληψιν τῶν καθηκόντων πὸν τῆς ἐπιβάλλει τώρα πειὰ ἡ εὐθύνη τῶν πράξεών της.

Γιὰ τὸν Ἴφεν, οἱ ἐλεύθεροι ἄνθρωποι, ὁ Μπράντ καὶ ἡ Νόρα, εἶν' ἐκεῖνοι πὸν θὰ δημιουργήσουν μιὰ μέρα τὴ Νέα καὶ ἠθικὴ Οἰκογένεια. Αὐτὴ δὲ πάλιν θεμελιωμένη ἐπὶ τῆς Ἰσότητος καὶ τῆς ἀβίαστῃς Ἀγάπῃς τῆς Ἐλίδας πρὸς τὸν Βένζελ θὰ μορφώσῃ τὴν Κοινωνίαν τοῦ Μέλλοντος.

Διὰ τὴν Κοινωνίαν ὅμως αὐτὴν χρειάζεται κάποιον Ἰδανικό.

Τὸ Ἰδανικὸν αὐτὸ εἶναι ἡ Ζωὴ, τῆς ὁποίας γίνεται ὁ νοσταλγὸς ὑμνητὴς, εἰς τὸ «Σὰν θὰ ξυπνήσουμε ἀνάμεσα στοὺς νεκρούς».

Ὁ Γλόπτης Ροῦμπεκ καὶ ἡ Μάγια, εἶναι παντρεμένοι δῶ καὶ τέσσερα χρόνια, δὲν φαίνονται ὅμως νᾶναι εὐτυχεῖς. Ὑστερ' ἀπὸ ἕνα μακρινὸ ταξεῖδι «ἀκούνε τὴ σιωπὴ» σήμερα— ὅπως λένε—σὲ κάποιον ἐρημικὴν λουτρόπολιν.

Ἡ Μάγια στενοχωρεῖται καὶ θέλει νὰ φύγῃ ἀλλὰ κι' ὁ Ροῦμπεκ δὲν ζητεῖ τίποτε καλύτερον. Ἐχει χάσει κάθε ὄρεξι γιὰ ἐργασία. Ἀπὸ τὴν ἐποχὴ πὸν ἐτελείωσε τὸ ἀριστοῦργημά του, «τὴν Ἀνάστασι» ἡ ὁποία ἔκανε τὸ γῦρο τοῦ κόσμου, ἐργάζεται ἐπὶ πληρωμῇ.

Ὅταν ἐπρόκειτο νὰ νυμφευθῇ, εἶχεν ὑποσχεθῆ στὴν μηνηστὴ του νὰ τὴν ὀδηγήσῃ στὴν κορυφὴν κάποιου ὑψηλοῦ βουνοῦ καὶ νὰ τῆς δείξῃ ἀπὸ κεῖ ὅλες τίς ὁμορφίαις τῆς γῆς. Δὲν ἐκράτησε ὅμως τὸ λόγο του. Ἡ Μάγια δὲν εἶναι καμωμένη διὰ τὰς ὑψηλὰς ἀναβάσεις. Ἐσὶ μένει κι' αὐτὸς μαζί της χαμηλά...

Στὸν κῆπο τοῦ ξενοδοχείου, πὸν μένου, συναντῶνται μὲ τὸν Οὐλφροῆμ, ἕναν συστηματικὸν κηρυγόν, πὸν ἀπὸ κάποιαν ἐξαιρετικὴν προτίμησιν, κηρυγᾷ ἰδιαίτερος τίς ἀρχοῦδες.

Ὁ Οὐλφροῆμ, ὁ ὁποῖος εἶναι τὸ σύμβολο τῆς ὑγείας καὶ δὲν ἀγαπᾷ τίποτε ἄλλο ἀπὸ τὴν ζωὴν, προσφέρεται νὰ ὀδηγήσῃ τὴ Μάγια στὰ σκηνιά του τὴν ὠρα, πὸν τρῶνε καὶ χαίρονται τὴ ζωὴ τους.

Ἐνῶ τὸ ἴδιο Ἰδανικὸν, ἐνώνει τὸν κηρυγὸν καὶ τὴν Μάγια, ὁ Ροῦμπεκ ἀναγνωρίζει στὸ πρόσωπο τῆς ταξειδιώτιδος Κας Σάτοβ, τὴν Εἰρήνην, πὸν τοῦ ἐχρησίμευσεν ἄλλοτε ὡς μὸδελο εἰς τὸ ἀριστοῦργημά του, τὸ «παιδί» τους, ὅπως τῶλεγαν τότε.

Ἡ Εἰρήνη, λυπάται τώρα, πὸν δὲν «ἐσκότωσε» δὲν ἔκανε κομμάτια τὸ ἀριστοῦργημα τοῦ Ροῦμπεκ, πρὶν τὸν ἀφίσῃ.

ΡΟΥΜΠΕΚ. — Δὲν θὰ εἶχες τὴ δύναμι νὰ τὸ κάμῃς!

ΕΙΡΗΝΗ. — Ἦξεις δίκιο. Τὴν ἐποχὴν ἐκείνην δὲν εἶχα τὴν ἴδια καρδιά.

Ἡ Εἰρήνη τὸν εἶχεν ἐγκαταλείψει, γιὰ τὴν δὲν ἤξερε τί νὰ κάμῃ τὴν ἀγάπη καὶ τὴ ζωὴ τῆς.

Πρώτη διάλεξις.

Πρώτος ώμίλησεν ο ποιητής τών «Θανασίμων» και τών «Μαύρων Κρίνων» κ. Άγγελος Θ. Σημηριώτης περί του Βίκτωρος Ούγκώ ως λυρικού ποιητού.

Και είχαμε αναθήσει εις τόν κ. Σημηριώτην, επ' ευκαιρία ενός διαβατικού του ταξιδιού στην Αίγυπτο, να κάμη αυτός την άρχήν τών διαλέξεών μας, με την πεποίθησιν ότι είναι εκ τών ολίγων που θα ήμπορούσαν νάνταποκριθούν στάς προσδοκίας μας. Ηπειραμένος και δημοφίλης πλέον άγορητής του Φιλολογικού Συλλόγου Κωνσταντινουπόλεως, ποιητής από τους πλέον δυνατούς λυρικούς μας και βαθύς έρευνητής της αισθηματοπλημμυρας του enfant su-blime εκείνου, ανέβηκε στο παρθένο μας βήμα, άπλους και συμπαθής και έδικαίωσε κάθε μας εκτίμησιν προς αυτόν και τό έργον του.

Και άρχισε με ένα ώρατο ξετύλιγμα μερικών ειγενικών σκέψεων διά τόν άφυπνίζομενον πνευματικόν Έλληνισμόν του τόπου μας.

Και κατόπιν πρίν να μπή στο κύριο θέμα του έθεώρησε αναγκαϊότατον να εξετάση την κατάστασιν της Γαλλικής Φιλολογίας στον 18ον αιώνα, διά να μάς δείξη πλέον φωτεινόν τό πνεύμα του γίγαντος δίπλα στην σκιάν του αιώνος εκείνου. Η άνατολιτικωτάτη αυτή εξέτασις έθαυμάσθη ως ένα από τή πλέον δυνατά μέρη της διαλέξεως. Με ύφος ειρωνικόν και ευχάριστον, που άφινε να ύπονόηται ή βαθειά παρατήρησις, μάς ώμίλησε για τα φιλολογικά σαλόνια της προ του Hugo εποχής με την κυρίαν Dacier, τόν Houdard de la Motte, τόν Lebrun, τόν αυτοκαλούμενον Πίνδαρον, μάς ώμίλησε για όλους αυτούς που εκράτουν τα σκήπτρα της ποιήσεως χωρίς ποιήσιν, διά την μόδαν τών φιλοσοφικών θεωριών εις την ποιήσιν ή οποία έλάμβανε διαταγάς από τα σαλόνια. Και δεν ύπάρχει, προσθέτει ο άγορητής, τίποτε ολεθριώτερον της φιλοσοφίας διά την ποιήσιν, ούτε τών κριτών προς τους καλλιτέχνας, δούκις αΐται αντί να είνε δι' αυτούς αϊ οϊνχοδοί το υ όνεϊ-ρον κατά την ώραίαν έκφρασιν του Rostand, και να τους εμπνέουν σίγους, μεταβάλλονται εις τεχνοκρί-τας τών έργων των και ζητούν να επιβάλλουν την καλαισθησίαν των εις τους ποιητάς.

Και έδώ λαμβάνει άφορμήν να μάς δώση ένα σαφή χωρισμόν τών όρών της φιλοσοφίας και της ποιήσεως. Εκτός από τα διάφορα συναισθηματα «όλόκληρον τό αισθητικόν σύμπαν με τό θαυμάσιό του, ό ούρανός και αϊ θάλασσα, πάν ότι επί της γης ζή και κινείται, θάλ-λει ως άνθος ή ως γυνή, έρπει με τάς φεγγαλέας οσιάς του λυκόφωτος ή ίσταται ακίνητον και προσλαμβάνει σιτήσεις λειτουργικάς άπέναντι του μεγαλοπρεπούς θεάματος του ήλιου κατά την άνατολήν και την δύσιν του, πάν ότι είναι ποήον και άπωσθήποτε τόν συγκινεί, είναι αντικείμενον της μελέτης τών έργων του ποιητού και του καλλιτέχνου».

Εξετάζει έπειτα τό όργανον της έκφράσεως του ποιητού και της φιλοσοφίας και δίδει μερικόν χωρισμόν τών όρων και τών φιλοσοφικών ύπανιγμύων διά την δημοτικην γλώσσαν, την γλώσσαν κάθε άληθινής ποιήσεως.

Την ψυχρότητα του ύφους τών έργων της εποχής εκείνης αποδίδει εις την επίδρασιν τών σαλονίων και την έλλειψιν ειλικρινείας μέσα σ' αυτά.

Υστερα από την πλατειάν αυτήν εξέτασιν του 18ου αιώνος σημειώνει τάς πρώτας άρχάς του Ρωμαντισμού και μάς δίνει ένα χαριτωμένο και άποδεικτικόν όρισμόν δι' αυτόν.

Είναι πολυς καιρός τώρα που είχαμε άποφασίσει να κάμωμεν, εκτός από τάς συχνάς φιλολογικάς έσπεριδίδας που γίνονται μεταξύ τών μελών του Συλλόγου μας, και «σειράν δημοσίων διαλέξεων».

Ανελάθειν είχαμεν αισθανθεί ότι είμεθα ύποχρεωμένοι, ότι είχαμε καθήκον και λαχταρούσαμεν να περιλάβωμεν στο σφικταγκάλιασμα του πλατιού μας περιλάβωμεν και την ώραίαν αυτήν ιδεάν, που με την άπα-νειρόν και την ώραίαν αυτήν ιδεάν, που με την άπα-νην ενσάρκωσιν της έμελλε να σκορπίση και να με-ταδώση μιάν ξεχωριστή και παμπόθητη πιά κίνησιν στην πνευματική ζωή που άρχισε να σαλεύη επί τέλους στον μακάριον αυτόν τόπο.

Και αυτές τής ήμέρας, μερικά θλιβερά συμπεράσματα κάποιων παρατηρήσεών μας στο κοινωνικό μας περιβάλλον, κι' ένας πόθος άπεραντος για δρό-σισμα μιās κάποιας καινούργιας έδώ δίψας, μάς έβί-ασαν να μη αναβάλλωμεν περισσότερο και να πραγ-ματοποιήσωμεν την άπόφασιν μας εκείνην.

Είνε αλήθεια πως στά τελευταία αυτά χρόνια κά-ποιο γλυκογόραγμα στην πνευματικήν αισθησιν της κοινωνίας μας μνηάει κάποιον ξημέρωμα πανέλπιδο. Κι' είναι άκόμα αλήθεια πως άρχισι πιά να μπήγη βαθειά τής ρίζης του και στη χώρα του Νείλου τό αιώνιον ότι «οὐκ επ' άστω μόνον ζήσεται άνθρωπος». Δίπλα όμως στον όργασμόν αυτόν και στην ζήμωσιν που όλοένα ίερουργείται σε κάθε σχεδόν άτομον, δεν φαίνεται τίποτε τό συνολικόν, τό επίσημον όποσ-δήποτε, και προ πάντων τίποτε τό συστηματοποιημέ-νον. Και μάς λείπουν θέατρα, και μάς λείπουν πνευ-ματικά κέντρα.

Επέρασεν ένας όλόκληρος χειμώνας και καμμιά ένεργεια δεν έγινε από πουθενά για να έρθη κι' έδώ ένας θιασος δικός μας της προκοπής και να μπορέσωμε νάπολαύσωμεν κάτω από τό σιωπηλό σκίοφως μέσα στην άγάλη του θεάτρου μερικά ύπέροχα άνετριχιάσματα ήδονικής τραγικότητας. Και τά ένοσταληθήσαμεν τόσον!...

Και την στιγμήν αυτήν που ένας Κάσδαγλης εκδί-δει τάς «Μεταμορφώσεις Όβιδίου» και ένας Γκιζας δημοσιεύει όλοένα εκτενή διηγήματα, την στιγμήν που ό Καβάφης μας επεξεργάζεται φιλοσοφικώς ύπο-μονητικά τόσα του ύπέροχα γλυπτικά ποιήματα και ό Παπαζαφειρόπουλος έχει έτοιμούς ένα κέντρον όπου ο Γενετός δουλεύει κι' αυτός χωρίς να φαί-νεται, και την στιγμήν που τόσοι νέοι γύρω μας σκορπούν άλλαλαγμούς φωτός—δεν ύπάρχει ένα κέντρον όπου άλλοι, και να άνταλλάσσουν τάς σκέψεις των και τά άνειρά των, να συζητήσουν, να όμιλήσουν όσοι αισθά-νονται την ανάγκην να όμιλήσουν, να ζήσουν την πνευμα-τικήν ζωήν για λίγες τουλάχιστον στιγμές, την ζωήν που άλλοι άλλου την ζούν τόσο συχνά!...

Και ή «Νέα Ζωή» ύστερα από τόσα θλιβερά συμπεράσματα και με τόν άπεραντο πόθο ν' άνάβη άκόμα πιά πολύ με «φιλήματα ιδεών» τά φλογισμένα χείλη, προσεκάλει μιάν ώραία βραδνά του Φεβρου-αρίου—7/20—όλους σχεδόν τους ανθρώπους τών Γραμμάτων και άνοιγε τάς αισούσας της περιποιη-τικής και έκαιμεν επί τέλους άρχήν της «σειράς τών διαλέξεών της».

Από τάς στήλας αυτές θα προσπαθήσωμεν να δώσωμεν τόν σκελετόν τών διαλέξεων τούτων χάριν τών άναγνωστών μας εκείνων που δεν τάς ήκουσαν και άφίνομεν πλέον εις την δύναμιν της φαντασίας των να τής ώραιστολίση ξανθές και φωτεινές, όπως πραγματικώς και ήσαν.

πεθαμένη μέσα μου... Άλλά και σὺ εἶσαι νε- κρός... Σὺν καὶ ἡ ζωὴ εἶσαστε πώματα.

ΡΟΥΜΠΕΚ.— Ἡ ζωὴ σφριγᾷ μέσα μου... θέλεις νᾳρθῆς μαζί μου...

ΕΙΡΗΝΗ.— Ναι... πᾶμε νὰ σχίσουμε τὴν οὐμύλη καὶ νὰ ξανάβρουμε τὸν ἥλιο.

Ἀνεβαίνουν τὸ βουνὸ, πὸν κατεβαίνουν τὴ στιγμὴ ἐκείνη ὁ Οὐλφρέμι καὶ ἡ Μάρια πιασμέ- νοι ἀπὸ τὰ χέρια χαρούμενοι καὶ χάνονται στὴν οὐμύλη...

Με τὸ δράμα τὸν αὐτὸ, ὁ ἀπολογητὴς τοῦ Ἀτόμου καὶ τῆς Κοινωνίας, φαίνεται σὰ νὰ θέλῃ νὰ μᾶς πῆ, ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἔχει καθήκον ν' ἀκολουθῆσῃ πρῶτα τὴ Ζωὴ κ' ὕστερα τὴν Τέχνη.

Γραμμένο, στὰ 1899, ἐπὶ δηλαδὴ χρόνια πρὸ τοῦ θανάτου του, εἶναι ὁ ἐπίλογος τῆς δρα- ματικῆς του ποιήσεως. Στὴ δύσι τοῦ βίου του, οἱ δυὸ ἴσχροι συνεργάται του, ὁ Ρωμαντισμὸς καὶ ὁ Ρεαλισμὸς ἀγωνίζονται μέσα στὴν ψυχὴ του, τὸν ἀγῶνα τῆς κατισχύσεως καὶ τοῦ ἀντα- γωνισμοῦ, πὸν ὑπάρχει σχεδὸν πάντοτε μεταξὺ τῶν αἰσθημάτων, τῶν βλέψεων καὶ τῆς εργα- σίας μας. Μεταξὺ τοῦ Ἰδανικοῦ καὶ τοῦ σκοποῦ τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου.

**

Δὲν θὰ καταχρασθῶ περισσότερο τῆς καλω- σῆνης σας, Κυρίαί καὶ Κύριοι.

Ἐπεχείρησα νὰ σᾶς γνωρίσω στενώτερον μὲ τὸν Μεγάλον Νορβηγὸν ποιητὴν καὶ νὰ σᾶς κάμω ν' ἀγαπήσετε τοὺς νέους θεοὺς του.

Τὸ κατώρθωσα;

Θὰ ἦτο πολὺν τοιμηρόν, ἀπλοῦς στρατιώτης τῶν Γραμμάτων καὶ πρωτότερος ὀμιλητὴς, νὰ πιστεύσω σ' ἕναν τέτοιον Ἡράκλειον Ἄθλον.

Ὅπωςδήποτε, μ' ἀρέσει νὰ πιστεύω, ὅτι ἐπέ- τυχα νὰ σᾶς πείσω ὅτι οὔτε τόσω ἀνήθιστον οὔτε τόσω ἄσχημον, ὅσω μᾶς τὸ ἐπαρουσίασεν ὡς τὰ σήμερα ἡ Ἑλληνικὴ Κριτικὴ, εἶναι τὸ ἔργον Ἐκείνου, πὸν με τὴν ξεχωριστὴν διαίσθησιν τῶν Ἐκλεκτῶν, ἐπροσφίτηψε ἕνα χαρούμενον Ἀῦριον καὶ με τὸ θάρρος τῶν Ὁραίων Ἐλευθερωτῶν τῆς σκέψεως, ἄνοιξε τίς πύλες τοῦ μαγεμένου Κάστρου, πὸν κρατοῦσε φυλακισμένη ἕως χθὲς τὴν Ζωὴ τῶν Ρυθμῶν, τραγουδώντας μαζί με τὸν ποιητὴν:

Κάστρο, πὸν προσμένεις σφαλιντὸ ἀπὸ χρόνια
Κάστρο σ' ἔχον δέσει με γητιές καὶ μάγια
Ἡρθα νὰ σ' ἀνοίξω με νρωτιές καὶ βάρια
Καὶ με δάφνης κλώνια.

ΧΡ. ΠΑΠΑΖΑΦΕΙΡΟΠΟΥΛΟΣ.

Τοῦ διηγεῖται τώρα, πὸς ἐπέρασεν τὰ χρόνια πὸν ἦτανε μαζουὰ του.

Ἐξῆσα κάποια τρικνημιώδη ζωὴ. Ἐγνώρισα πολλοὺς ἀνθρώπους, τοὺς ὁποίους ἔκανα νὰ τρελλαθοῦν καὶ νὰ πεθάνουν.

Παντρεῦτηκα, τοῦ λέει, ἕναν Ἀμερικανόν. Τὸν ἐτρέλλανα κ' ἠτόκτόνησα. Ὑστερα πῆρα ἕνα Ρῶσο τὸν ὁποῖον ἐσκότωσα! Ἐκανα πολλὰ παι- διὰ, μὰ τὰ σκότωνα κι' αὐτὰ πρὶν γεννηθοῦν.

ΡΟΥΜΠΕΚ.— Τὰ λόγια σου ἔχουν κατὰ τὸ παράξενο... Δὲν εἶσαι καλά... Φαίνεσαι σὰ νᾳρθῆς χαρούμενο κατὰ μέσα σου.

ΕΙΡΗΝΗ.— Ναι... αὐτὸ συμβαίνει, ὅταν πεθαίνῃ μιὰ δυνατὴ γυναῖκα... κ' ἐγὼ εἶμαι πεθαμένη αὐτὴ τὴ στιγμὴ... Σὺ Ροῦμπεκ με σκότωσες... Ὑψηλότερα σένα καὶ τὸ ἔργον σου μ' ὄλη τὴ χαρὰ τῆς ζωῆς μου.

ΡΟΥΜΠΕΚ.— Ἀπὸ ἔχεις τὸ δικαίωμα νὰ τὸ διακηρύξεις σ' ὅλον τὸν κόσμον. Γιὰ μένα ὁμοῦ δὲν ἦσουν τίποτ' ἄλλο παρὰ ἕν' ἀπλοῦν μοντέλο, ἡ πηγὴ τῆς Τέχνης μου... Δὲν εἶμ' ἔνοχος ἀπέναντί σου.

ΕΙΡΗΝΗ.— Εἶσαι... Παρουσιάσθηκα μπρο- στά σου σ' ὄλη τὴ σφριγκλὴ γυμνοτήτά μου... Καὶ σὺ δὲν μ' ἄγγιξες κἄν.

Ὁ Ροῦμπεκ θέλει νὰ δικαιολογήσῃ τὴ δια- γωγὴ του προσπαθεῖ νὰ τὴν πείσῃ, πὸς σ' αὐ- τὴν δὲν ἔβλεπε τότε παρὰ τὴ μητέρα τοῦ πνευ- ματικοῦ του παιδιοῦ, ἕνα πλάσμα ἱερὸν, πὸν δὲν μποροῦσε νὰ τὸ πλησιάσῃ παρὰ με σεβα- σμὸ καὶ λατρεῖα θρησκευτικῆ.

Λίγο-λίγο ὁμοῦ γίνεται νευρικώτερος... Τῆς ἐξομολογεῖται, ὅτι εἶναι κουρασμένος ἀπὸ τὴν ζωὴ πὸν περνᾷ στὸ πλάι τῆς Μαρίας καὶ ὅτι ἔχει ἀνάγκην νὰ δημιουργήσῃ ἄκόμα... νὰ δημι- ονορῆ ἔξακολουθητικῶς ὡς τὴν τελευταία του στιγμὴ.

ΕΙΡΗΝΗ.— Εἶσαι ἕνα μεγάλο παιδί, ἕνας ποιητὴς... Ἀπὸ εἶναι ἡ δικαιολογία σου... Μ' αὐτὸ σκεπάζεις τὴν ἀδυναμία σου... Ἡμῶν ὁμοῦ κ' ἐγὼ ἕνα ἀνθρώπινο πλάσμα... Εἶχα νὰ ζήσω μιὰ ζωὴ, νὰ ἐκπληρώσω ἕναν προορι- σμό... Τὰ ἐγκατέλειπα ὅλα... κ' ἠτόκτόνησα... Σήμερα δὲ μπορῶ νὰ ἐξαγοράσω τὸ κοῦμά μου αὐτό... Δὲν θὰ μπορέσω ποτέ...

Ὁ Ροῦμπεκ, τὴν παρακαλεῖ νὰ τὸν βοηθήσῃ, νὰ ξαναστήσουν τὴν ζωὴ πὸν ἔχασαν.

— Δὲν ὑπάρχει «Ἀνάστασις» τοῦ ἀπαντᾷ ἐκεί- νη, στὴ ζωὴ. «Σὰν θὰ ξυπνήσουμε ἀνάμεσα στοὺς νεκρούς»... μονάχα τότε.

ΡΟΥΜΠΕΚ.— Μποροῦμε νὰ ζήσουμε ἀκό- μα... Εἰρήνη.

ΕΙΡΗΝΗ.— Ἡ ἀγάπη γιὰ τὴ ζωὴ, εἶναι

«Εἰς τὸν καθημερινὸν βίον λέγομεν οὐχὶ σπανίως περὶ τινος κόρης ὅτι εἶναι ρωμαντική, ὁσάκις πλέουσα εἰς ἕν ὑπερχόσιον ὄνειρον, ὠροῦν καὶ ρεμβάζει πρὸς τὴν σελήνην, καὶ μυροῦναι μὲ τοὺς δειλοὺς παρθενικοὺς στεναγμοὺς τῆς τοῦ σκόρφως τῶν νυκτῶν, ἐπιζαλομένη καὶ προσμένουσα—τίς οἶδεν;—ἴσως κάποιον ξαυθὸν ἱππότην νὰ καταβῇ ἔφριπτος ἐπὶ μιᾶς ἀκτίδος τοῦ σελινόφωτος καὶ νὰ τὴν ἀπαγάγῃ μαζοῦν, πολὺ μαζοῦν, πέραν τῶν θαλασσῶν καὶ τῶν ὁρίζοντων εἰς τὴν ἄκραν τοῦ ἕρακτοῦ, ὅπου θάλλει, ὅπου φρίσσει, ὅπου ἀκτινοβολεῖ ὁ μουσικὸς παράδεισος τῶν ὀνείρων τῆς, εἰς τὸν ὁποῖον τὰ ἄνθη εἶναι ψυχὰ αἱ δὲ ἔπαφαί τῆς αἰσῆς φιλήματα.—Ἄλλὰ τί εἰς τὴν Τέχνην εἶναι Ρωμαντισμός;

Κατὰ τὸν Βίκτωρα Οὐγκώ, εἰς τὸν περιφρημον πρόλογόν του εἰς τὸν Κρόμβελ, δρᾶμα τὸ ὁποῖον ἐδημοσίευσεν τῷ 1827, ρωμαντισμὸς εἶναι ἡ ἐλευθερία ἐν τῇ Τέχνῃ. Μεῖ ἄλλας λέξεις, ἡ ἀπαλλαγὴ ἀπὸ παντὸς σχολαστικοῦ κανόνος καὶ πάσης ἐπιδράσεως κεινότητος καὶ περιορίσεως τὸν καλλιτέχνην, νὰ δεσμεύσῃ τὴν ἐμπνευσίον του· ἀλλὰ ποῖαι ἦσαν αἱ ἐπιδράσεις αὗται καὶ οἱ κανόνες οἱ ὁποῖοι ἐκ παραδόσεως ἐκτυράρχουν ὡς εἶδομεν τοῦ 18ου αἰῶνος; Ἐπιδράσεις τῶν σαλονιῶν καὶ τοῦ φιλοσοφικοῦ πνεύματος τοῦ ὁποῖου παραμορφῶναι τὸ ὠραῖον Ἑλληνικὸν ἰδεῶδες τὸ ὀνιστάμενον, εἰς τὸν ἐναρμόνιον συνδιασμόν τοῦ ἐσωτερικοῦ ἡμῶν κόσμου καὶ τοῦ κατ' αἴσθησιν καλοῦ, τοῦ καλοῦ δηλονότι τὸ ὁποῖον διὰ τῶν αἰσθήσεων ἡμῶν ἀντιλαμβανόμεθα ὑπόχρον εἰς τὰ θαυμάσια τοῦ περιουσιζήσους ἡμᾶς κόσμου· τὸ ἰδεῶδες τοῦτο κληροδοτηθὲν εἰς τὸν 18ον αἰῶνα ὑπὸ τῶν μεγάλων κλασικῶν τῆς Γαλλίας καὶ τοῦ Βοίλευ διὰ τῆς Ποιητικῆς του (L'art Poétique) μικρὸν κατὰ μικρὸν παρενοῦθη, κατέστη ξηρὸν δόγμα, ἀπὸ τὸ ὁποῖον εἶχε ἀποπηλὴ ὁ θεὸς, καὶ μετεμψυθὲν εἰς ἀολεκτικὸν φιλοσοφικοκαλλιτεχνικὸν εἶχε καταστῆ ἡ μάλιστα τῆς Ποιήσεως καὶ τῆς ζωῆς ἐν τῇ Φιλολογίᾳ. Κατὰ φυσικὸν λοιπὸν λόγον ὁ ρωμαντισμὸς θὰ εἶναι ἀντίδροσις κατὰ τοῦ ἐστρεβλωμένου ἰδεῶδους τοῦτου, τὸ ὁποῖον μετὰ τῶν λέξεων, μετὰ τῶν ἐφοράσεων, τῶν ζωντανῶν, τῶν πραγματικῶν, μετὰ τῆς κριολεξίας, ἀπέκλειε αὐτὴν τὴν ψυχὴν τοῦ ποιητοῦ ἐκ τῶν ἔργων του. Ἡ ἀντίδροσις αὕτη θὰ εἶναι λοιπὸν διπλῆ· ἅψ' ἐνὸς ὁ ρωμαντισμὸς θὰ ἐπαναφέρει εἰς τὴν φιλολογοῦν τὰ ζωντανὰ στοιχεῖα τῆς γλώσσης, τὰς λέξεις τοῦ λαοῦ, ἅψ' ἐτέρου δὲ τὸ ἐγὼ τοῦ ποιητοῦ, τοῦ λογογράφου εἰς τὰ ἔργα του. Ὁ ρωμαντισμὸς κατὰ συνέπειαν θὰ εἶναι μία τέχνη κατ' ἐξοχὴν ὑποκειμενικὴ κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸ στρεβλὸν κλασσικὸν ἰδεῶδες τοῦ 18ου αἰῶνος τὸ ὁποῖον ἦτο ἀποκλειστικῶς ἀντικειμενικόν. Ἄλλὰ διὰ τίνας δυνάμεις τοῦ ὅπου ἡμῶν εἴμεθα πρότιστα πάντων καὶ κατ' ἐξοχὴν ἡμεῖς αὐτοί; Ὅχι βεβαίως διὰ τοῦ λογικοῦ, τὸ ὁποῖον εἶναι ὄργανον ἐρευνῆς καὶ κρίσεως, ἀλλὰ μᾶλλον διὰ τοῦ συναισθητικοῦ ἡμῶν, ἐπὶ τοῦ ὁποῖου ὁ ἐξωτερικὸς κόσμος ἀντανταζώμενος παράγει ἐν ἡμῖν τὰ διάφορα συναισθήματα.

Εἶναι δὲ ταῦτα συναισθήματα χαρᾶς καὶ λύπης, ἔρωτος καὶ μίσους, μελαγχολίας, ἀπογοητεύσεως, ὀργῆς, ἐλπίδος καὶ ἀπελπισίας. Εἰς αὐτὰ συνιστᾶται ὁλόκληρος ὀνυρικός ἡμῶν βίος αὐτὰ λοιπὸν θὰ ἐπαναφέρει εἰς τὴν τέχνην ὁ ρωμαντισμὸς καὶ κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸν ψευδῆ κλασσικισμὸν ὅστις τὰ ἀποκλείει εἰς αὐτὰ θὰ δώσει τὴν πρωτεῖον αὐτῶν θεῶν. Ὁ ἐξωτερικὸς κόσμος εἰς τὰ ἔργα τοῦ ποιητοῦ, τοῦ λογογράφου θὰ ζωγραφίζεται ἠλλοιωμένος ἅψ' οἱ διέληθῃ διὰ τοῦ συναισθητικοῦ τοῦ γραφόντος καὶ χρωματισθῇ ἀναλόγως τῶν κατεχόντων αὐτὸν συναισθημάτων. Κατὰ ταῦτα λοιπὸν ὁ Ρωμαντισμὸς δύναιται νὰ ὁρισθῇ καὶ ὡς ἡ ἱεροχέλιος τοῦ ἐγὼ εἰς τὰ ἔργα τῶν συγγραφέων. Καὶ πράγματι τὸν ὁρισμὸν τοῦτον ἐξέσεν πρὸς τὸν ὑπὸ τοῦ Οὐγκώ δοθέντα εἰς τὸν Κρόμβελ παραδέχεται πᾶσα ἡ σύγχρονος γαλλικὴ κριτικὴ.

Ἐπειτα εἰσέρχεται εἰς τὸ κύριον θέμα καὶ ἀνα-

φέρει πολὺ συντόμως τὰ γνωστὰ περὶ τοῦ Hugo, τοὺς ἀγῶνας του στὴν ἀρχὴν τοῦ σταδίου του, τὴν ἐπιμονὴν του καὶ τὰς ἐπιτυχίας του καὶ χρωματίζει τὴν διάλεξιν μὲ διάφορα ἀνέκδοτα, ἐξετάζει τὴν τεχνολογίαν του καὶ σταματᾷ μὲ θαυμασμὸν μπροστὰ στὴν πλημμύρα τῶν ἀντιθέσεων τοῦ ὕφους του. Τὸ ἔργον του ἐπίσης εἶνε γεμάτον ἀπὸ εἰκόνας· εἰκόνας ὁράσεως καὶ εἰκόνας ἀκοῆς. Ἄξιος σημειώσεως εἶνε καὶ ὁ ἐγωϊσμὸς τοῦ ποιητοῦ εἰς τὰ περισσότερα ἀπὸ τὰ ποιήματά του. Ὁ ἐγωϊσμὸς του αὐτὸς τὸν κάμνει πολλὰς φορὰς νὰ μὴ συγκινηθῇ τοὺς ἀναγνώστας του παρ' ὅλην τὴν δύναμιν τῆς ἐκφράσεως.

Στὸ τέλος, ὁ ὁμιλητὴς ἀντὶ ἐπιλόγου μᾶς ἀπήγγειλε μίαν μετάφρασιν ἰδικήν του, πολὺ δυνατὴν καὶ πολὺ ἐπιτυχημένην, ἐνὸς μεγάλου ποιήματος τοῦ Hugo. Τὸ ποῖημα αὐτὸ καὶ ἔνα ἄλλο ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ ἀπηγγεῖλε θαυμάσια δημοσιεύομεν σήμερον διὰ τὰ ταπεινὰ καὶ οἱ ἀναγνώσται μας.

Δευτέρα διάλεξις

Ὁ γνωστότατος στὴν πόλιν μας δικηγόρος καὶ λόγιος κ. Σ. Φραγκοῦδης ἀνέλαβε νὰ μᾶς κἀμῃ τὴν δευτέραν διάλεξιν καὶ μᾶς ὁμίλησε περὶ τῆς ἐξέλιξεως τῆς νεοελληνικῆς γλώσσης.

Ἦλθαμεν ἐδῶ σὰν καλοὶ φίλοι, μᾶς εἶπε, καὶ σὰν καλοὶ φίλοι θέλω νὰ χωρισθῶμε καὶ πάλι. Ἦτο ἀνάγκη νὰ ὑπενθυμίσῃ αὐτὸ τὴν ἐποχὴν τοῦ ἀσκέπτου φανατισμοῦ τῶν περισσοτέρων. Διότι ὁ κ. Φραγκοῦδης δὲν ἐπρόκειτο νὰ βροῖσῃ τὴν δημοτικὴν γλῶσσαν! Ἐκαμε μάλιστα καὶ τολμηρότερον: τὴν ἐπροτίμησε στὰ φανερά!...

Καὶ ἄρχισε νὰ ἐξετάζῃ πρῶτα τὴν ἐξέλιξιν τῆς γλώσσης μας ἱστορικῶς καὶ ἀνέφερε τὰς γνώμας τοῦ Κοραΐ, τοῦ Κ. Παπαρηγοπούλου, τοῦ Ροῖδη, ἀνέγνωσε δημοτικὰ τραγοῦδια καὶ κατέληξε στὸ συμπέρασμα ὅτι ἡ γλῶσσα μας ὁλοένα ἐξελίσσεται καὶ μάταια ἐκοπίανον ὅσοι ἠθέλησαν νὰ σταματήσουν τὸ δρόμο τους.

Καὶ ὕστερα, χωρὶς νὰ μᾶς ἐπιδεικνύῃ γλωσσολογικὴν σοφίαν, ἀλλὰ μᾶλλον μὲ τῆς λογικῆς τὴν δύναμιν ἀντέκρουσε τοὺς μακαρία τῇ λήξει ἀτικιστὰς, καὶ τοὺς χτεσινούς καθαρουσιάνους, παρεδέχθη τὴν ἀγνήν δημοτικὴν καὶ ἐκηρύχθη ὑπὲρ τῆς ἐξέλιξεως τῆς γλώσσης μας ἐν γένει.

Φυσικὰ ἡ διάλεξις αὕτη ἐπροκάλεσε πάρα πολλὰ σχόλια καὶ αἱ συζητήσεις κατόπιν μέσα εἰς τὰς αἰθούσας τῆς «Νέας Ζωῆς» μεταξὺ τῶν λογίων μας ἔγιναν ζῶηραι καὶ διήρκεσαν ἄρκετὴν ὥραν. Αὐτὲς ὁμῶς δὲν κατέληξαν σὲ κανένα συμπέρασμα...

Τρίτη διάλεξις

Τὴν τρίτην διάλεξιν ἀναθέσαμεν στὸν κ. Χρ. Παπαφραγιόπουλον, μέλος τῆς «Νέας Ζωῆς». Μᾶς ὁμίλησε διὰ τὸ θέατρον τοῦ Ἰγερν. Τὴν διάλεξιν αὕτην τὴν προσφερόμεν ὁλόκληρον στοὺς ἀναγνώστας μας.

Τὸ ἐρχόμενον Σάββατον 27 Μαρτίου μ. μ. ὁ κ. Π. Ζητουναίτης θὰ συνεχίσῃ τὰς διαλέξεις μας μὲ θέμα: Ἡ ποίησις καὶ αἱ γυναῖκες.

Τὴν λογοτεχνικὴν κίνησιν μαζὶ μὲ τὴν βιβλιοκρισίαν καὶ τὰς Νέας Ἐκδόσεις τοῦ μηνὸς θὰ δημοσιεύσομεν στὸ φυλλάδιον τοῦ Μαρτίου, ἐλλείψει χώρου.